NUL V No. 24-25

10 Martie-10 Mai 1958

Carpații

Depósito legal: M. 8.137-1958

Director: Aron Cotruș — REVISTA CULTURALA — Redactor: Traian Popescu

BASARABIA NOASTRA

CUM ERA VAZUTA BASARABIA IN 1912

In 1912, împlinindu-se o sută de ani dela răpirea Basarabiei, fostul ministru de instrucție publică, Casso-Român basarabean renegat-a publicat o lucrare "Rusia la Dunăre". Este cea mai bogată documentare privitoare la acțiunea diplomatică a Rusiei pentru a anexa cele două principate Moldova și Valahia.

Privirile Rusiei s'au îndreptat spre aceste ținuturi românești încă de pe vremea lui Petru cel Mare. Numai pierderea bătăliei dela Stănilești ne-a salvat. Sub Caterina cea Mare s'a conceput ceiace s'a numit "Proiectul grec". In acest proiect se prevedea că în cazul când imperiul otoman nu va putea fi dărâmat, Rusia va trebui să se mulțumească cu anexarea celor două principate care trebuiau să constituie un Stat independent "Dacia". Cel destinat să fie șeful noului Stat, era Potiemkin. Ideia nu a fost părăsită sub Alexandru I. Pentru a adera la o coaliție anglo-austriacă, Rusia punea ca condiție să i se lase libertate deplină în Polonia, și la Dunăre. "Nu există o formulă mijlocie, declara Vorontsov în 1793. Anglia va fi amica sau inamica cea mai hotărîtă a Rusiei și aceasta depinde de ajutorul ce ni se va da sau nu". După încheierea tratatului de alianță și în ajunul celei de a treia împărțiri a Poloniei, Anglia a consimțit efectiv să garanteze nu numai teritoriul Rusiei, dar teritoriile pe care ea va putea să le cucerească mai târziu. Austria, pe de altă [illegible] mare duce, mare ducesă sau un prinț rus ales de țarul Rusiei.

Memorandumul prezentat de Czartoryski la 21 decembrie 1806, purta centrul de gravitate al raporturilor franco-ruse dela Polonia către Turcia și insista mai ales asupra importanței pozițiilor rusești în Balkani, adică posesia Moldovei și Valahiei.

Pierderea Basarabiei se datorește unei indiscreții ce s'a produs cu privire la prepararea, de către Napoleon, a campaniei contra Rusiei.

In 1912 cu prilejul răpirii Basarabiei, în toate liceele s'au ținut conferințe în care s'au evocat împrejurările în care Moldova a fost tăiată în două. "Viața Românească", condusă de C. Stere a publicat un articol de bogată documentare privitor la Basarabia, semnat dr. G. Cazacu.

Am socotit potrivit să reproducem cum era privită Basarabia în 1912, de România. Reproducem și profeticul articol "Dușmanul natural", publicat în 1910 de Take Ionescu. In 1903 Albert Sorel a publicat marea lui operă "L Europe et la Révolution française", din care cităm aceste rânduri: "Politica Rusiei derivă cu o puternică simplitate din natura lucrurilor, impunându-se și continuâdu-se sub regimurile cele mai diverse și sub suveranii cei mai fantastici". Take Ionescu anticipa și ilustra într'o formă lapidară, concluzia la care ajunsese marele istoric francez după ce timp de douăzeci de ani cercetase toate arhivele. Cum verificăm de dureros avertismentele date de marele om de Stat Take Ionescu. Reproducând acest articol, împrospătăm imperativele politicei naționale care pot fi rezumate astfel: Nistru, hotarul de răsărit al Neamului românesc, nu poate fi clintit din conștiința oricărui Român.

Reproducem și Manifestul dat de domnul țării, Alexandru Ion Cuza. Se vor împlini la anul o sută de ani de când au fost retrocedate României cele trei județe, Cahul, Bolgrad și Ismail. Manifestul lui Cuza poartă data de 19 Octombrie 1859.

Dar cine știe câte schimbări se vor produce până la anul? O nație care crede în destinul ei, trebuie să știe să aștepte.

Cine ar fi crezut în 1912 că în Martie 1918, Sfatul Țării va vota unirea cu România?

P. Ș.

BASARABIA A FOST INTOTDEAUNA ROMANEASCA

La încorporarea ei de către imperiul moscovit, poporația Basarabiei era de 55.600 familii sau 340.000 suflete, aproape în întregime Moldoveni.

La 1857 I. Zasciuc, ofițer de stat major însărcinat de ministerul de răsboiu rusesc cu redactarea materialului statistic pentru Basarabia, scria:

"Basarabia e locuită de Moldoveni, cari compun ¾ din totalul populațiunei sale.

"Județele Chișinău, Bălți, Soroca sunt exclusiv locuite de Moldoveni; în județul Hotin ei sunt amestecați cu Rusini sau Ruteni cari par a fi autochtoni; în județele Bender și Chișinău, ei sânt amestecați puțin cu elemente venite de pretutindenea și care s'au așezat prin orașe cu permisiunei guvernului. Moldovenii compun un neam de oameni, cara locuesc de secoli în părțile de nord și în centrul Basarabiei; ei pot să fie deci considerați ca adevărați autochtoni; în județele dela sud din contră, ei s'au așezat nu de mult și mai cu seamă au ocupat locurile părăsite de Tătari. Aproape toți răzeșii și cea mai mare parte din țărani, precum și majoritatea mahalagiilor din orașe aparțin asemenea acestui neam."

Prin urmare, chiar după mărturisirea unui rus, Basarabia eră locuită la 1857 în mare majoritate de Români, cari formează ¾ din populația întregei provincii.

In afară de români populația e formată din ruteni trecuți din Ukraina și Volhinia pe la finele secolului al XVII și începutul celui de al XVIII din cauza persecuțiilor religioase.

Populatia ruteană a Basarabiei se urca la 1861 la 120.000 locuitori.

Ruși adevărați nu erau, chiar după statisticile rusești, la 1861 în întreaga Basarabie decât 20.000.

Imediat însă după încorporarea provinciei românești la Rusia, imperiul Țarilor a întrebuințat toate mijloacele pentru a o desnaționaliza.

In acest scop s'au întrebuințat pe o scară foarte întinsă colonizările. Ele au început chiar dela 1812:

1. S'au adus în diferite rânduri Bulgari (puțini venise prin 1769, 1774, 1787, 1791, 1806) la 1812, 1828 și 1830-34 s'au fondat 43 colonii cu 9.641 familii cu 56.000 suflete; li s'au dat în Basarabia peste 300.000 deseatine de pământ; 2. S'au adus Nemți la 1814, 1816, 1817, 1832, 1834, 1836, 1839, 1840; s'au format 24 colonii, li s'au dat 130.613 deseatine pământ și scutiri de orice biruri, de recrutare, de încartiruirea armatei, pe timp de 50 ani și pe deasupra [illegible] li s'au mai dat bani și [illegible] de aceștia puțini, și li s'au dat numai 5.000 des. de pământ; 4. evreii cari au vrut să vie în Basarabia au fost scutiți de dări, la început pe doi ani, apoi pe alți 5; aceste și alte scutiri prelungite au făcut că, de unde la 1817 erau numai 2.316 familii de Evrei, la 1856 erau 78.751 suflete.

Pentru a atrage pe streini în Basarabia și a'i suprapune elementului românesc guvernul rus le-a acordat tot felul de privilegii.

Astfel coloniilor germane venite parte din Würtemberg, parte din ducatul Varșoviei li s'a acordat: scutirea de a plăti impozite și bir timp de 50 de ani, scutire de recrutare, pământ gratuit.

Din cauza avantagiilor acordate au venit în Basarabia și s'au așezat aci între anii 1837-1857 anual peste 21.000 colonii streine.

Și în măsură ce streinii erau aduși în Basarabia, Moldovenii erau siliți să părăsească pământul udat cu sângele strămoșilor lor.

Mulți români au trecut Nistrul și s'au așezat de-alungul acestui râu și în stepele Ociacovului golite de Tătari, iar în ultimul timp guvernul rus prin făgădueli de pământ a reușit să determine sate întregi de români să emigreze în Siberia.

In afară de această imigrare și emigrare Rușii au mai întrebuințat toate mijloacele pentru a deznaționaliza cât mai repede și mai complet Basarabia românească.

Astfel, încă dela 1829 au fost introduse în Basarabia legile rusești, administrația, justiția poliția și organizația comunală rusească, în limba rusească, cu funcționari ruși.

Pe lângă această sistematică rusificare: prin administrație, poliție, alcătuire comunală, județeană și judecătorească, s'a urmărit rusificarea și pe calea bisericii și școalei. Eparhia Chișinăului și Hotinului (Basarabia) s'a încredințat dela început conducerii renegatului mitropolit Gavriil. Acesta în primul rând a îngrijit de rusificarea clerului și boerimii, înființând din veniturile moșiilor închinate mânăstirilor, un seminar spiritual după modelul celor din Rusia și pe lângă el un pension pentru nobili; acesta la 1833 a fost transformat în liceu. Toate învățăturile se predau în limba rusească și limba moldovenească se preda ca un obiect separat de studiu, ca o limbă străină—franceză sau polonă. Mai târziu s'au înființat școli pentru pregătirea clerului inferior la mânăstirile Hârjanca, Dobrușa, Kurci; s'au înființat de asemenea și școli orășenești rusești la Chișinău, Bălți, Hotin, Orheiu, Akerman, Bender, Izmail, Kilia și Reni. La 1828 s'a înființat direcțiunea școalelor populare. Ea a mărit numărul școalelor din orașe întinzându-le și la sate; dela 1885 s'au început școli parohiale bisericești în limba slavă bisericească. Acum sunt în Basarabia 56 școli secundare pentru băeți și fete, cu 11.015 copii, distribuiți astfel: 19,5 % din nobilime și funcționari, 18.1 % din cler, 45.4 % din orășeni, 12 % dela sate, 1.3 % străini, 3.6 % alți. Școli inferioare sunt 1.709; 1.938 întreținute de ministerul instrucțiunii publice și 671 de sfântul sinod: aceste școli numără 109.607 școlari, 79.615 băeți și 29.992 fete. Sub stăpânirea Rusiei nu a existat, nu există și nu se permite să existe nici o școală moldovenească. Limba

(Urmează în pagina 2.a)

Cetatea Albă, fortăreață de margine a lui Ștefan cel Mare.

SCRISOARE A LUI STEFAN CEL MARE CATRE SENATUL VENETIAN

Nici nu vreau să spun de ce folos este această țară a mea pentru Creștinătate, scotind că ie de prisos, căci ie lucru știut bine de toți, că ie zid de apărare al Țării Ungurești și al Țării Leșești.

Și, în ce privește aceste două Crăii, afară de aceasta, fiind împiedecat Turcul cu mine acum de patru ani, au rămas mulți creștini odihniți.

Deci, ca la Domni creștini și cunoscuți creștini, alerg la Innălțimea Ta, cerșind ajutorul vostru ca un creștin ce sunt, pentru păstrarea acestei țeri a mele, de priință Creștinătății. Și făgăduiesc că orice dar și ajutor îmi veți fi dat, îl voiu răsplăti pe multe căi, când îmi veți porunci și veți avea nevoie, și împotriva necredincioșilor, și unde vă va fi porunca, fără zăbavă. Afară de aceasta, Innălțimea Ta va face un lucru foarte vrednic de laudă, ajutând un Domn creștin.

Ceia ce acuma cer, e aceasta. Căci sunt sigur că Turcul iarăși va veni împotriva mea, în vara aceasta pentru cele două locuri ale mele, Chilia și Cetatea-Albă care-i sunt foarte cu supărare. Deci, într'aceasta vreau să fiu ajutat astăzi, căci vremea e scurtă, nu ne îngădue a lua alte măsuri mai întinse. Și înălțimea ta te poți gândi că aceste două locuri sunt toată Moldova, și Moldova cu aceste două locuri e un zid pentru Țara Ungurească și Țara Leșească. Afară de aceasta, eu zic și mai mult: că, de se vor păstra aceste cetăți, Turcii vor putea pierde și Cafa (1) și Crămul, și va fi ușor lucru. Dar chipul cum s'ar face, nu-l spun, ca să nu mă întind mai mult la scris, dar, când veți porunci, o să-l spun.

(1) Cetate genoveză, pierdută în mâna Turcilor în 1473.

moldovenească, introdusă în liceu și seminar, ca studiu al unei limbi străine, a fost exclusă mai târziu și nu se mai predă nicăieri.

Din biserică limba moldovenească nu a fost gonită așa de repede pentrucă clerul nu o știa pe cea rusească. S'au pus însă toate silințele în acest scop. Din bisericile orășenești au scos-o mai repede, din cele dela sate și din mănăstiri mai greu.

Alt mijloc de rusificare a fost armata. Din Basarabia se recrutează pentru armată 20.157 creștini și 2.494 evrei. Toți acești tineri sunt trimiși în Polonia, Caucazia, Siberia—aproape nici un moldovean nu face armata în Basarabia. În toate războaiele Rusiei au participat Moldovenii din Basarabia și în totdeauna au dovedit că sunt buni soldați.

Pe lângă aceste mijloace, s'a interzis dela 1812 încoace pătrunderea oricărei cărți românești în Basarabia. Nici un ziar românesc, nici o broșură românească nu pot trece Prutul și nici în Basarabia nu se pot tipări.

Totuș toate aceste măsuri n'au reușit decât să distrugă viața culturală națională moldovenească. Basarabia n'a fost rusificată.

Orașele, boerimea și negustorimea s'au rusificat în adevăr. Țărănimea însă, majoritatea populației este tot românească.

Intr'un studiu publicat în revista "Viața Românească" d-l dr. P. Cazacu spune cu multă dreptate: "Moldovenii au rămas în țara lor așa cum i-a apucat 1812, fără să participe la desvoltarea culturală a omenirii și a neamului lor. Mari comori sufletești înăscute trebuiau să zacă în sufletul lor, ca ei să nu se îndobitocească, să nu se sălbătăcească cu desăvârșire; toată viața lor intelectuală ca manifestație de neam este numai vorbită și memorizată: povești, legende, amintiri istorice gravitând în jurul lui Ștefan cel Mare și sfânt, cântece, poezii, obiceiuri tradiționale, proverbe, ghicitori, cimilituri, rugăciuni bisericești cu cântece, descântece, farmece, supertiții.

Șaptezeci la sută din populația totală a Basarabiei de 1.500.000 locuitori, e și astăzi românească.

Această populație românească de mai bine de un milion și jumătate de suflete, apăsată de stăpânirea rusească, lăsată în cea mai neagră ignoranță, uitată aproape de țara mamă, își cântă înstreinarea în cântece sfâșietoare de durere ca acesta:

Frunză verde lemn uscat
De părinți sunt departat
Și de neam sunt lepădat,
De streini tare-'s mâncat
Și de dânșii is prădat.
Mă silesc din zi din noapte,
Ca să-'mi fac streinu frate
Și streina surioară,
Ca s'o strâng la inimioară;
Dar streina'i ca albina
Când îi dragostea mai dulce
Pune ghimpii și se duce.

Sau își arată groaza de stăpânitorul silnic de azi, muscalul:

Frunză verde [illegible]
Rău de fire-'i ăst muscal,
El te 'ndeamnă la frăție,
Frate zice ca să fie;
Să nu-'l crezi nici când îți jură,
Că el și crucea o fură.
Decât Muscalu creștin
Mult mai bine Turc păgân.
Frunză verde ninifar
Blăstemat a fost Tartar,
Dar Tartarul a pierit
Țara nu ne-a pustiit,
Dar acuma'i vai de noi
Că Muscal ne lasă goi.

MANIFESTUL DOMNITORULUI AL. IOAN CUZA

La 1859 Domnitorul Cuza adresa următorul manifest celor trei județe din Basarabia retrocedate după războiul Crimeiei:

Locuitori din Basarabia.

Venim printre voi ca Domn și ca Părinte ca să vă aducem bucurie și vindecarea rănilor de care ați pătimit până acum. Din ziua în care partea Basarabiei locuită de voi s'a lipit de vechea ei tulpină, ca s'a împărtășit de toate bântuirile și nevoile ce de mai mulți ani au năvălit această țară a Moldovei, atât de bună și frumoasa.

Insă și pentru voi ca și pentru toți, va răsări în curând ziua dreptății, după multiple nedreptăți peste care ați avut a vă plânge.

Noi dorim ca să priviți sosirea noastră în mijlocul vostru, ca un semn de pace și de mângâere; dorim ca să uitați cele trecute, să închideți urechea la glasul patimilor rele și să fiți nestrămutați în credințele voastre către guvern, și de iubire către țara Moldovei. Patria noastră a intrat pe o cale de îmbunătățiri cari se vor revărsa asupra tuturor fiilor ei, fără osebire. Nu trebue însă a pierde din vedere că bunurile greu se adună și că numai prin înțelepciune și răbdare vom putea dobândi îndeplinirea dorințelor noastre.

Liniștească-se dar inimile voastre de orice griji și îndoeli, căci noi ne ocupăm de soarta voastră, ca un părinte binevoitor. Dumnezeu și nația ne-au înălțat pe tron pentru a da dreptate acelui ce o are, pentru a înfrâna pe cei răi și pentru a îmbrățișa pe cei buni.

ALEXANDRU ION

V. ALEXANDRI
Ministrul Treburilor Străine.

Anul 1859, Octomrie 19.

BASARABIA NOASTRA

DUSMANUL NATURAL

In marea luptă dintre popoare, ca și între indivizi, sunt două rivalități.

Unele, oricât de vii, oricât de pline de consecințe dureroase, oricât de prejudițiabile pentru pacea lumei, nu sunt datorite decât întâmplării. Un capriciu de suveran, o nebunie națională, o neînțelegere subită, o atingere de amor propriu care la rândul său provoacă la adversar o sete nestinsă de răzbunare, una singură din aceste cauze este deajuns pentru ca să provoace manifestarea lor. Aceste rivalități joacă de sigur un rol în istorie, uneori însângerează chiar un veac întreg dar până în sfârșit, sunt destinate să se stingă, pentru că rădăcinile lor nu se afundă în fatalitatea lucrurilor.

Sunt și altfel de rivalități, rivalități de acele întipărite în cartea istoriei prin cursul inezorabil al evenimentelor, și care, cu toate silințele guvernelor, cu toată mărinimia suveranilor, cu toate îmbrățișările și toate jurămintele de prietenie eternă, mai curând sau mai târziu, izbucnesc. Aceste rivalități sunt cele mai primejdioase, jocul lor servă de subiect la acea nesfârșită epopee, ce se chiamă istoria omenirei. Căci ele nu se împacă decât când unul din rivali [illegible] sau cel puțin, când amândoi, în urma unei [illegible] dureroase experiențe, au dobândit convingerea că le [illegible] să se suprime unul pe altul.

Rivalitatea imperiului [illegible] rține acestei [illegible] categorii.

Ne explicăm, pentrucă nu vrem ca să ni se atribue alte gândiri decât pe ale noastre. Departe de noi idea de a acuza de ostilitate guvernul actual al imperiului vecin. Din contră, credem ferm că împăratul actual este un sincer partizan al păcei.

Dar puterea lucrurilor este așa încât, presupunând chiar că, mâine, un filantrop și chiar un filoromân s'ar sui pe tronul Țarilor, problema ar rămâne aceeași.

Existența noastră este incompatibilă cu realizarea idealului imperiului rusec; ostilitatea sa în contra noastră nu poate să înceteze decât în ziua în care va reuși să ne suprime, sau în ziua în care îi va fi complet probat că îi este neputință să ne facă să disparem.

Este inutil să scotocim istoria, ca să ne convingem de acest adevăr. Oricât de puternice ar fi probele pe care ni le dă și care demonstră că, de aproape două veacuri, —adică de când ne cunoaștem—imperiul Țarilor a făcut tot prin putință ca să ne subjuge, oricât de evident ar fi că norocul singur ne-a scăpat de soarta Basarabiei și a Poloniei, nu ar fi în deajuns. Au mai fost, și alte rivalități care au durat două veacuri, și care, totuși, nu'și aveau izvorul în nemiloasa logică a lucrurilor.

Nu. Ceeace dă ostilității Rusiei în contra noastră adevăratul ei caracter, este poziținuea noastră pe carta Europei.

Noi ne aflăm în pragul celui mai mare imperiu al vremurilor moderne, suntem vecinii unui popor de o sută de milioane de suflete, care, în 50 de ani, își îndoește populațiunea; ne aflăm în drumul unei națiuni tinere, inteligente, entuziaste, a unei națiuni cu atât mai de temut, cu cât nu-i contestăm calitățile; noi suntem la granița unui popor care—ca toate popoarele dela nord—se simte atras de un neînfrânt și vecinic avânt către mările de smarald ale sudului.

Este o regulă immuabilă, o tendință naturală ca națiunile, ca și indivizii, să alerge după aerul îmbălsămat, după soarele arzător de miază-zi.

Rusia, cu tot vastul său teritoriu, se înnăbușe în cețile Balticăi; ea caută să răsufle prin sud, și se silește să-și dea aer prin trei deschizături de odată: prin extremul Orient în apele Japonului, prin golful Persic, care se deschide pe jumătate vastului său imperiu, și prin Mediterana, către care au aspirat toți oamenii dela nord, și pe malurile căreia atâția din ei și-au găsit mormântul.

Din aceste trei drumuri, cel mai important este sigur cel al Mediteranei; acolo se află faimoasele strâmtori, cheia Europei; acolo se află cetatea Cezarilor Orientului și Metropola ortodoxiei. Toate silințele imperiului, toate aspirațiunile, toate avânturile națiunei ruse, se îndreptează către acest punct.

Ei bine, soarta ne-a așezat ca o piedecă tocmai pe acest drum, astfel încât Rusia nu poate să ajungă acolo unde o chiamă logica desvoltării sale, decât trecând peste trupul nostru.

Intre Rusia și noi, nu este vorba de o neînțelegere trecătoare, nici chiar de una din acele uri necugetate pe care vremea poate să o topească tot așa precum a făurit-o. Nu. Este ași ceva mai profund. Este vorba de două vieți care se exlcud reciproc, sau mai bine zis, de o existență, de aceea a neamului românesc, care nu poate rămâne în picioare decât dacă Rusia este forțată să pue un frâu ambițiunei sale.

Intr'o astfel de problemă, nu poate fi chestia de înțelegere, de compromis, de concesii. Dacă trăim, Rusia nu reușește în ceeace, de două veacuri, a încălzit inima poporului rus; dacă imperiul vecin reușește să își realizeze visul pe care l'a urmărit și-l urmărește cu atâta încredere și tenacitate, statul român și neamul românesc nu vor mai fi decât o amintire.

Iată adevărul. Locul pe care îl ocupăm pe carta Europei nu este al fericiților cari pot să trăiască fără grije și fără trudă. Indărătul ruinilor Parthenonului, acoperit de gloria clasicismului, ascuns în fundul unei peninsule, poporul grecesc poate să stea spectator la marile rivalități care turbură națiunile moderne. Cu totul altul este destinul nostru. Aruncați de soartă în valea Dunărei, în această vale care a fost de atâtea veacuri și va mai fi încă, teatrul marilor catastrofe, postul nostru este greu dar va fi un post de onoare. Istoria ne-a făcut avangarda civilizațiunei occidentale, în contra năvălirei dela nord, cum altădată ne făcusem avangarda civilizațiunei europene în contra năvălirii asiatice, când aceasta venea dela sud. Să opunem spada noastră 'n orice încălcare, fie că ar veni de dincolo de Dunăre ori de dincoace de Nistru, asta a fost și va fi soarta noastră.

Oricât de penibilă ar fi constatarea acestui adevăr [illegible] e mai bine să ne dăm pe deplin [illegible] să adormim într'o [illegible]

Forța lucrurilor face din noi un obstacol în mersul înainte al unui mare imperiu, care este în acelaș timp o națiune puternică. Acest imperiu a încercat, încearcă și va încerca să meargă pe calea care crede că îi este indicată de Providență. Noi ne aflăm în calea sa. Imperiul țarilor, așa dar, a încercat, încearcă și va încerca să ne șteargă de pe harta popoarelor.

Dealtfel este oare așa de necesar să căutăm în logica situației geografice și în învățămintele istoriei, care va fi politica viitoare a imperiului rusesc?

Această politică nu e deloc un secret. Gânditorii ca și patrioții și oamenii de stat ai Rusiei, afară de cei pe care scrupulele unei situațiuni oficiale îi opresc, nu se sfiesc de a ne-o spune.

Iși maschează numai vederile lor cuceritoare printr'o teorie, destinată după dânșii ca să dea lumei moderne un nou tip de civilizație, să facă să nască în partea orientală a Europei o viață nouă. Pentru realizarea unei opere atât de grandioase și de binefăcătoare, distrugerea celor mici nu atârnă în balanță!

Oamenii sănătoși, a zis prințul Bismark, nu se opresc în drumul lor pentru că au bătături. Națiunea căreia Providența i-a încredințat o misiune așa de mare, nu poate să se oprească în mersul ei pentru ca să nu distrugă neamul românesc.

Take IONESCU

POEZII

PE CULMEA

Pe culmea Carpaților
umbra haiducilor...
fraților—
tronează...
înfrățită cu brazii
sub care odihnesc fără cruci...
camarazii...

Pe culmea Carpaților
umbra haiducilor...
se'nalță—
în duhul morților
dela Stalingrad—
și Neamul încătușat
de desnădejde-l
descalță...
umbra fraților
de pe culmea Carpaților...
ce-au coborît din nori
ca niște Nicadori...
să răzbune—
Țara...
pe mama,
ce-a căzut mitraliată
apărând
"Doina" lui Eminescu...

SI NU ADUN

Și nu adun averi pe pământ...
Cu Satan n' am nici un legământ.
Când oi muri
sub cruce să-mi zacă,
privirea-ți de-azur
Dunăre sfântă—
cu sufletu-ți pur...

Și nu adun averi pe pământ...
Singura comoară mi-i visul,
și luna—
pe razele ei mânat de vânt
urc fericit
Icoana!...
și râd,
și cânt,
biet bulgăr
de pământ...

Și nu adun averi pe pământ...
cuprins în vaiete crunte...
Prieteni...

Lăsați lui Satan
dorul de aur...
dorul de-a suge sângele fratelui tău,
ca un balaur...

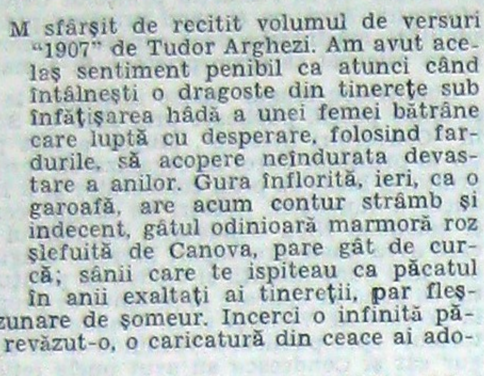
Prieteni...
nu vreau să vă văd bând
viața semenului
nici în gând...

Al. Silistreanu

TUDOR ARGHEZI: TEJGHEAUA CUVINTELOR

DE PAMFIL SEICARU

AM sfârşit de recitit volumul de versuri "1907" de Tudor Arghezi. Am avut acelaş sentiment penibil ca atunci când întâlneşti o dragoste din tinereţe sub înfăţişarea hâdă a unei femei bătrâne care luptă cu desperare, folosind fardurile, să acopere neîndurata devastare a anilor. Gura înflorită, ieri, ca o garoafă, are acum contur strâmb şi indecent, gâtul odinioară marmoră roz şlefuită de Canova, pare gât de curcă; sânii care te ispiteau ca păcatul în anii exaltaţi ai tinereţii, par fleşcăiţi ca nişte buzunare de şomeur. Incerci o infinită părere de rău că ai revăzut-o, o caricatură din ceace ai adorat cândva.

Par'că nu'mi iert greşala de a fi căutat cu atâta străduinţă să'mi procur acest "1907" de Tudor Arghezi; ar fi fost mai bine să rămân cu imaginea poetului din "Cuvinte protrivite".

Dacă vrei să urci spre isvoarele unui curent literar, trebue să răsfoieşti obscure reviste, cu durata scurtă, biete publicaţii efemere cu cititori restrânşi. Atunci când Paul Valéry publica în revista "La conque", a poetului Pierre Louys, în 1891, versurile lui, nimeni nu a întrezărit faima de mai târziu a succesorului lui Mallarmé, a aceluia care a dat amploare "în mod deosebit aventurei malarmeiene", realizând versuri care par destinate să fie un elixir de sonorităţi.

Reacţiunea estetică contra "Semănătorului" s'a început la revista "Linia dreaptă" care apărea în 1904, şi nu, cum s'a crezut, la revista "Viaţa Nouă" pe care Ovid Densuşianu a scos-o, în 1905, după ce s'a despărţit de grupul de la "Semănătorul". Ori, "Linia dreaptă" avea valoare prin Tudor Arghezi şi alături de el, cu o poezie minoră, V. Demetrius, care şi-a strâns, prin 1930, toate poeziile într'un volum sub titlul "Canarul mizantropului".

Am aflat de această revistă abia după două-zeci de ani, întâmplător la Academia Română; "Linia dreaptă" apăruse sub direcţia lui V. Demetrius numai cinci numere. Publica, pentru prima oară, şi Gala Galaction (Pisculescu). Erau elementele înnoitoare venite de la "Literatorul" lui Al. Mocedonski şi care, din contactul cu poeziile acestuia (Levki, o umbră de dincolo de Stix, Avatar), şi cu poezia simbolistă franceză, creiau lirică nouă. In grupul de la "Semănătorul" făcea figură aparte D. Anghel (volumul de poezii "In grădină" şi de proză "Fantome" o dovedesc), familiarizat cu literatura modernă franceză, cu poezia de după Parnasieni. Intre cei cari trecuseră pe la "Literatorul" lui Al. Macedonski, depăşind linia unui diletantism se numărau Ştefan Petică şi Cezar Iuliu Săvescu. Cei grupaţi la "Linia dreaptă" reprezentau noua generaţie, emancipată de tutela lui Macedonski, aşa de inegal şi contradictoriu. Intr'un articol din "Linia dreaptă" s'a apărat *simbolismul, sau—cum se numea în acea* vreme acest curent literar— "decadentismul": "E un păcat iremisibil de a arunca această acuzaţiune câtorva poeţi francezi. Batjocoriţi, decadenţi sau simbolişti. Se dau acestor expresiuni, în ţara noastră, înţelesuri lipsite de sens. Decadenţa e un termen istoric până la proba contrarie; concepţiunea simbolică e veche ca şi gândirea... Decadent în artă e ceva născocit din vrăjmăşia unor aducători de libertate—nu numai de talent—în poetica franceză". Prezentarea simbolismului şi explicarea lui e slabă şi nu interesează decât ca punct teoretic de plecare, ceace în literatură contează prea puţin, deoarece realizarea are singură o valoare pozitivă. Această apărare a simbolismului este însă o indicaţie a reduselor cunoştinţi literare a celor dela "Linia dreapta".

Ziarul "Le Figaro" publicase la 18 Septembrie 1886, manifestul lui Jean Moréas în care justifica, din punct de vedere estetic, simbolismul. In acelaş an, René Ghil publicase "Traité du verbe", o carte în care poezia nouă era prezentată şi pusă în valoare. Plecând de la procesul de fatală pierdere al calităţilor iniţiale ale unei şcoli literare ("ceace a fost la început plin de sevă şi de prospeţime se usucă şi se sbârceşte; ceace a fost nou şi spontan devine o imitaţie banală, şi un loc comun") Jean Moréas afirma că "Beaudelaire trebue considerat ca adevăratul precursor al mişcării actuale". Vrăjmaşă a didacticismului, a declamaţiei, a falsei sensibilităţi, a descripţiei obiective, poezia simbolistă caută: să îmbrace Ideia într'o formă sensibilă care, totuşi nu ar fi ţinta sa proprie, dar care cu toate că încearcă să exprime Ideia îi rămâne supusă. Ideia, la rândul ei, nu trebue să fie lipsită de somptuozităţile de togă ale analogiilor exterioare, deoarece caracterul esenţial al artei simbolice consistă să nu meargă până la concepţia Ideii în sine. Astfel, în această artă, tablourile după natură, acţiunile oamenilor, toate fenomenele concrete nu s'ar putea manifesta ele însăşi; sunt aparenţe sensibile destinate să reprezinte afinităţile lor tainice cu Ideile primordiale".

René Ghil în "Traité du verbe" spunea: "Ideia care singură interesează, în Viaţă, este risipită... realul şi sugestivul simbol din care, palpitând mulţumită visului, în onestitatea ei integrală, se va ridica Ideia primă şi ultimă, sau Adevărul. Este evident că toate încercările de a se da o definiţie cuprinzătoare poeziei simboliste, în general, sunt imprecise din cauza formulărei prea vagi. Când Jean Moréas designa pe Beaudelaire ca pe adevăratul precursor, el se referea la faimosul sonet "Correspondances", punct de plecare al poeziei simboliste.

Bătalia pentru afirmarea acestui curent literar s'a dat între 1885 şi 1900. Grupul de la "Linia dreaptă" avea la dispoziţie o bogată literatură critică—ar fi fost de-ajuns lectura lui Remy de Gourmont—dar bagajul cunoştinţelor lui era foarte redus. Mă gândesc la lectura bogată, variată a lui Ştefan Petică şi o compar cu aşa de restrânsa cultură literară a lui Tudor Arghezi. Trebue, însă, să recunoaştem că acesta avea instinctul înnoirii, al prospeţimii de expresie, dând forme noui emoţiilor, temelor lirice care păreau uzate, banalizate ca un cântec de flaşnetă. Ori, acest instinct al înnoirii lirice este esenţial în valorificarea literară a unui poet. Poate fi, Tudor Arghezi, înscris în cadrele poeziei simboliste? Intenţia lui iniţială, manifestată în paginile "Liniei drepte" a fost să reprezinte reacţia împotriva liricei dela "Semănătorul" şi oarecum nouă; cum, însă, sub denumirea "simbolist" se înţeleg poeţi aşa de diferiţi, putem spune că Tudor Arghezi a fost printre întemeetorii poeziei să'i zicem simbolistă. O preocupare le este comună: vroiau ca cuvântul să deştepte în sufletul cititorului un sentiment multiplu şi nelimitat. Aveau pretenţia să deslănţue puterile latente ale verbului, ca poezia lor să nască depărtate ecouri în spirit, sau în inimă, fără să spună direct, cu o precizie seacă, ceace aveau intenţia să spună. De aici încercarea pe care o făceau să întrebuinţeze, în poezie, un fel de leit-motiv plin de taine, să exercite o influenţă asupra sensibilităţii cititorului printr'o evocare sau o imitaţie a descântecului. Ceace este sigur, Tudor Arghezi a adus în poezia română un fior nou, plin de taină.

Contactul cu poezia lui Arghezi l-am avut abia în 1910 când colaboratorii de la "Linia dreaptă" au fost aduşi de N. D. Cocea la revista de tendinţi socialiste "Viaţa socială". Cu entuziasmul prieteniei şi a unei alese preţuiri, N. D. Cocea prezenta pe Arghezi drept "poetul del mai revoluţioar al vremei noastre", ceace nu era exact. Şi astăzi încerc emoţia pe care am simţit-o acum 48 de ani, când am citit "Rugă de seară a lui Arghezi:

Infinit! Infinit!
Adună'ţi bolţile de-odată
In şuer prelungit,
Şi'n fruntea mea secată
Şi'n pieptu-mi aiurit
Te'nfige ca o săgeată
Simbolic Infinit!

Te strânge în chip de fulg
Şi'n mine lămurit
Te răspândeşte—să mă smulg,
Să cad ca un aerolit
Scăpat din circuit.

Era altceva decât "Floare şi genună" a lui P. Cernea. Sau lirica de o factură nouă din "Sfârşitul toamnei" (Arghezi):

O! Cine-ar zice că pe-aici
Au fost vre'odată flori,
Privighetori.
Şi cărţi citite cu-ochii mici,
In care latele panglici
Intorsu-s'au de atâtea ori

Şi totuş, furăm doi mai ieri
Strânşi braţ de braţ, gângavi
Ca doi bolnavi;
Şi'n legănarea celor seri
Subt plopi negri şi severi,
Blând şi supuşi ca nişte sclavi.

Fuseserăm deprinşi cu aşa zisa poezie simbolistă al cărui reprezentant era Ion Minulescu. La toate revistele care căutau să impună poezia simbolistă, "Revista celorlalţi", "Farul", "Insula", "Simbolul", Ion Minulescu era purtătorul de steag. Tristan Tzara, care semna S. Samyro, a debutat la "Simbolul" ca un imitator al lui Minulescu.

Dealtfel, Tudor Arghezi poetul, era pus în umbră de pamfletarul de la "Facla"; ex-ieromonahul Theodorescu publica articole de inedită violenţă trivială, avand ca ţintă toate înaltele feţe bisericeşti. Adolescenţa este iconoclastă prin natura ei; ca şi cum valorile consacrate ar constitui obstacole în calea impacientei ei expansiuni, de aceea aplaudă ştrengăreşte pe oricine dărâmă, indiferent în ce domeniu. Citeam "Facla", decarece spiritul nostru de frondă era satisfăcut. Dacă N. D. Cocea mânuia praştia pamfletului, fără să aibă osatura unor idei în domeniul politic, în schimb "ieromonahul Theodorescu", adică Arghezi, îşi rezervase episcopii şi mitropoliţii pentru zotănit şi tăvălit în noroiul unei proze în care apăreau cuvintele care se scriu anonim pe ziduri. Mai târziu ne-am dat seama de lipsurile grave ale acestui fel de pamflet, dar în acea vreme, aplaudam.

Prin 1912, Al. Bogdan-Pitesti a scos ziarul "Seara", în redacţia căruia a strâns pe cei mai buni gazetari de atunci: Alexandru Filipescu (Al-Filimon care publicase în "Facla" acel violent articol "Ploşnita", depaşind cele mai teribile articole scrise de G. Panu contra regelui Carol I), Ştefan Antim, D. Karnabat, Tudor Arghezi. Faţă de mediocritatea presei din acea vreme, "Seara" avea superioritatea unei prezentări literare a articolelor. Ţinta atacurilor—ziarul era finanţat de Grigore Cantacuzino—era Take Ionescu. Nu se apărau idei, principii, sau ceace numim azi, o ideologie; "Seara" era un ziar scris de oameni de talent, preocupaţi doar să dee atacurilor, injuriilor o oarecare inventivitate literară. Şi Tudor Arghezi era primul praştier al echipei. Şi totuş, nu aceste acrobaţii ale cuvântului reţineau atenţia, ci jumătatea de coloană "Tablete" în care Tudor Arghezi îşi publica însemnările zilnice. Creionări de impresii, comentarea unei întâmplări, făcute de un poet care sta în marginea evenimentelor, refuzând să se lase prins în vârtejul pasional al imediatului. Câteva imagini, de o rară frumuseţe, incrustate în frază, da prozei efemere încântarea unei autentici literaturi. Articolele de pură violenţă, în care pitorescul injuriilor nu reuşiau să acopere neantul conţinutului, m'au lăsat indiferent, numai acele "Tablete" zilnice m'au apropiat în sensul efectiv al legăturii dintre cititor şi scriitor de Tudor Arghezi. Se menţinea în acea încântătoare îngânare de poezie şi proză, sau mai exact, el căuta să dee acelui "entrefilet" ritmul, culoarea unui poem în proză.

Al. Bogdan-Piteşti a fost una dintre cele mai stranii figuri ale presei. Mare proprietar din judeţul Olt, cunoscător rafinat al picturii şi literaturii, poseda toate viciile, pe care, de-altfel, le ostenta cu cinism. Ion Vinea, care l-a cunoscut, lucra la un roman al cărui erou trebuia să fie Al. Bogdan-Pitesti. Se explică redactarea îngrijită a ziarului "Seara", precum şi spaţiul rezervat literaturii. In pagina a doua colaborau: Adrian Maniu, Ion Vinea, Dragoş Protopopescu, I. N. Porfiriu (căzut pe front la Dragoslave), F. Aderca, N. Davidescu, D. Iacobescu, Bacovia, Emil Isac.

Spiritul demoniac al lui Bogdan-Piteşti a prăbuşit în noroi ziarul "Seara". In timpul neutralităţii, Tudor Arghezi a intrat în serviciul legaţiei germane care îl plătea ca să scoată revista "Cronica" în care era atacată "Facla" lui N. D. Cocea, revistă trecută în serviciul legaţiei franceze. Germano-filul Tudor Arghezi nu era familiarizat cu cultura germană, nu-l pasiona, ca pe C. Stere, problema Basarabiei. Intâmplarea a făcut ca să fie angajat de legaţia germană şi nu de cea rusă. Arghezi nu a crezut, niciodată, în nimic şi nu l-a pasionat nimic. A fost o simplă angajare a scrisului lui într'un serviciu de propagandă. Ajunge să citească cineva acele articole politice ca să simtă cea mai mare desamăgire; articolele se ţin prin virtuozitatea folosirii vocabularului, de o trivialitate pe care ar putea-o invidia cea mai afurisită chivuţă, dar sunt complect lipsite de orice ideie. Nevertebrate, culoarea pe care o găseşti la prima lectură, ineditul vocabularului. obosesc, dacă articolele sunt citite unul după altul, deoarece chiar invectivele folosite devin monoton repetate. Citite izolat, impresionează şi dau o falsă impresie de vigoare. Călimara cu lături a deservit pe poet, absenţa de idei, lipsa acelei călduri a convingerii anula pe pamfletar.

Răsboiul a dat adevărata proporţie tuturor răfuielilor din timpul neutralităţii. De Tudor Arghezi nu ne-am mai amintit decât atunci când Germanii ne svârleau, pe front, în transee, "Gazeta Bucurestilor", în coloanele căreia fostul director al "Cronicei" îşi reluase serviciul de agent al propagandei germane. Am încercat, citindu-le, un sentiment de silă, amestecat cu o oarecare tristeţă. Imi reveneau în minte unele versuri, si simteam un fel de umilinţă ca Român, pentru desonoranta abdicare a omului de talent, a poetului.

Cântecul tău a umplut clădirea toată,
Sertarele, cutiile, covoarele
Ca o lavandă sonoră...

L-am cunoscut în 1919. In urma intervenţiei lui N. Iorga, toţi gazetarii dela "Gazeta Bucurestiului", fuseseră mutaţi din închisoarea Văcăreşti la un hotel, "Modern" situat lângă circul "Sidoli". Mi se părea injustă, exagerată străşnicia cu care se urmăriauvre'o 12 gazetari; credeam că realizarea României, aşa cum o visase Eminescu, dela Nistru până la Tisa, ne obliga la o generală iertare, care s'ar fi tradus în formele juridice ale unei amnistii. Şi cu atât mai îndreptăţită era această iertare cu cât răsboiul se terminase altfel decât îl întrezăriseră cele două grupuri antagoniste. In 1918, Sfatul Ţării vota alipirea Basarabiei, dând dreptate lui C. Stere. La 15 Noembrie 1918, Iancu Flondor convingea Adunarea naţională dela Cernăuţi sa proclame unirea; la 1 Decembrie, acelaş an, la Alba Iulia, poporul român aclama unirea, dându-se dreptate politicei lui Ionel Brătianu, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, Barbu Delavrancea. Când se ducea acţiunea pentru Transilvania, implicit se sacrifica Basarabia, şi invers, când se preconiza alipirea de Puterile centrale pentru a salva Basarabia, se sacrifica Transilvania şi toate ţinuturile de dincolo de Carpaţi. Sentinţa istoriei împăca, explicând în acelaş timp cele două tendinţi din timpul neutralităţii.

Imi amintesc vizita pe care i-am făcut-o lui Arghezi la hotel "Modern". Lectura poeziilor lui îmi dase conturul unei alte fiinte; un om subţiratic, nervos, cu o voce virilă şi priviri pătrunzătoare. Contrastul a fost descurajant: scurt, rotofei, cu mers de raţă leşească, priviri inexpresive şi o voce de demi-scapet. In total un chip vulgar de cârciumar care târşia şiret cuvintele, ca şi când ar fi vroit să'ţi surprindă gândurile. Mai târziu am aflat că tatăl lui Arghezi fusese cârciumar la Piteşti; mama lui, de origină maghiară, se numea Arghezi. Se găseau în camera lui Arghezi Dem. Theodorescu, D. Karnabat, Sărăţeanu şi Grosman. Cel mai puţin interesant, ca gândire, ca prezentare a apărării, menite să scuze colaborarea cu ocupantul, era Tudor Arghezi. Şi totuşi, era cel care se bucura de mai multă faimă, cel care din punct de vedere literar era mai preţuit, deşi nu se putea contesta talentul unui Dem. Theodorescu (cele trei romane "In cetatea idealului", "Flamura roşie" şi "Robul" pot fi puse alături de trilogia lui Jules Vallès: "L'enfant", "Le bachelier" et "L'insurgé") şi nici al lui D. Karnabat. Aveam impresia că I. N. Theodorescu ultragia pe poetul T. Arghezi. Fusesem întovărăşit de Cezar Petrescu şi de N. D. Cocea. Când am ieşit din cameră, atât Cezar Petrescu cât şi eu am avut acelas sentiment de părere de rău că l-am cunoscut. Cezar Petrescu tăcea, rumegându-şi impresiile; eu mi-am exprimat regretul: "mai bine nu-l cunoşteam; nu'mi iese din cap mutra lui de cârciumar; când se mişcă pare că între el şi tine este o tejghea invizibilă. Fizicul vulgar, iar tot ce spune banal".

Cezar Petrescu a întors revolta mea în glumă; mă mustră pentru pornirea mea vrăjmaşă contra cârciumarilor cari, în fond, sunt oameni admirabili, stimulatori ai pornirilor pe întinsul mărilor imaginare. Apoi, serios, mi-a subliniat o trăsătură a caracterului lui Arghezi: timiditatea. Ulterior am verificat observaţia lui.

Era început de primăvară. In aer miros de frunză proaspătă şi de violete. Am uitat de I. N. Theodorescu, de glasul lui piţigăiat, de fraza lui banală ,de vorba lui târşâită şi nu ne-am mai gândit decât la Tudor Arghezi. Puneam fiecare la încercare memoria ca să simţim parfumul versurilor lui, să nu ne mai amintim de tejgheaua lui I. N. Teodorescu.

Iubirea noastră a murit aici,
Tu frunză cazi, tu creangă te ridici.
Atât amar de ani e de atunci!
Glicină tu, tu florile-ţi arunci.

A mai venit de-atuncea să vă asculte
Voi plopi adânci, cu voci şi şoapte multe?

Ne chinuiam memoria să ne amintim de poezia din care nu reţineam decât un vers: "Cu aripa'n ţărână şi în vis"... Precum şi altele, izolate:

Cred că atârnă din văzduh glicine
Si de bolţi, de sus, zorele,
Şi muguri şi ciorchini de stele...

(*Urmează în pagina 4.*)

TUDOR ARCHEZI

Ne smulsesem, în fine, de impresia lăsată de I. N. Theodorescu. Ne gândeam doar la Tudor Arghezi.

Scoteam "Hiena"; în paginile acestei reviste a publicat Arghezi cea mai mare parte din ciclul "Flori de mucegai": "Ion Ion", "Cântec mut", "Convoiul", "Serenadă", "Lache". Legasem prietenie cu acea nuanţă pe care o impune o diferenţă de vârstă de douăzeci de ani şi prestigiul poetului necontestat. Ne vedeam aproape zilnic; eram dornic să-l ascult vorbindu-mi de literatură, şi fireşte, îl hăituiam cu întrebări, încercând săi stimulez ideaţia. O şi mai mare deziluzie, decât fizicul lui, mi-a pricinuit lipsa lui de orice interes pentru literatură. Locuia pe Bulevardul Elisabeta, într'un apartamentt mare, frumos mobilat. Pe pereţi câteva picturi de Resu, Dărăscu, un desen de Izer. Curiozitatea mea era să'i văd biblioteca. Imi imaginam că în biblioteca acelui care, în 1904, iniţiase prin revista "Linia dreaptă" reacţiunea lirică contra absenţei de estetică literară a "Semănătorului" să se găsească, în afară de poeţii simbolişti, Mallarmé, Verlaine, Jean Moréas, Rimbaud, Laforgue, Villiers de l'Isle Adam, criticul şcoalei simboliste Remy de Gourmont, Huysmans, Gérard de Nerval. Intr'un raft era un volum de Leon Verth, câteva romane fără valoare şi o serie de cărţi: iniţieri în agricultură, în comerţ, în medicină, în biologie, în vinicultură. Am avut impresia că mă găseam în faţa bibliotecei lui Buvard et Pecuchet, cei doi eroi ai lui Flaubert. Mai târziu m'am lămurit la ce'i foloseau aceste cărţi de vulgarizare ştiinţifică; în articolele lui întrebuinţa, adesea, un termen ştiinfific care, între două cuvinte vulgare, da articolului un relief deosebit.

Preocupările lui Arghezi erau negustoreşti. Din colaborarea cu Germanii, fiind om cumpănit la cheltueli, strânsese ceva bani; era, poate, singurul scriitor atunci fără grija zilei de mâine. Râvna lui de bani era, la el, surprinzătoare prin bolnăvicioasa intensitate cu care se manifesta. Avea, însă, o conceptie nerealistă a afacerilor. Se înfiinţase un subsecretariat, primul subsecretariat de Stat la Interne, în 1920 şi el primise, între alte însărcinări, pe acea a propagandei. Titularul era Albert Popovici-Taşcă Ştiindu-mă prieten cunoul subsecretar, T. Arghezi m'a rugat să'i obţin o audienţă şi să'l întovărăsesc. Lui Popovici Taşcă, numele lui Arghezi evoca tot întâmplări neplăcute: acel duel cu căldări de lături între el şi Cocea, colaborarea cu ocupantul... I-am pledat cauza cu entuziasmul tinereţii şi am isbutit să-i împrăştii sentimentele de neîncredere, dacă nu de ostilitate. M'a surprins atitudinea lui Arghezi, amestec de timiditate şi de spirit subaltern; găsea cu greu cuvintele ca să explice obiectul audienţii şi înăclăia fraza cu formule de inutilă ploconeală. A explicat necesitatea propagandei în noile ţinuturi şi s'a lăbărţat în înşiruirea de locuri comune. Nimic inteligent nu lumina expunerea de o dezolantă banalitate. A. Popovici-Taşcă l'a ascultat cu răbdare şi surprindere; eu îi făcusem apologia poetului Tudor Arghezi şi vorbea I. N. Theodorescu. Când şi-a terminat expunerea, curtenitor, ministrul l-a întrebat: Soluţia Dv. domnule Arghezi? Deoarece sunt în totul de acord. Iată care era planul lui: Statul trebuia să cumpere tot atâtea tipografii câte oraşe capitale de judet existau. Aceste tipografii trebuiau să aibă, în afară de linotipuri şi maşini plane, câte o rotativă. In fiecare oras urma să apară câte un ziar zilnic, şi să se tipărească cărţi, cât mai multe cărţi. Biblioteca în casa fiecărui Român să complecteze prezenţa unei icoane. Ascultam cu mirare şi mă gândeam la biblioteca lui Arghezi.

A. Popovici-Taşcă, cu un zâmbet în care flutura ironia, îl întrebă: "V'aţi gândit, dle Arghezi, la ce sumă s'ar ridica numai cumpărarea acestor tipografii?". Foarte serios, Arghezi a scos un carnet, l-a cercetat şi a răspuns: "In jurul a 120 milioane de franci elveţieni".

"In lei româneşti vine cam două miliarde şi jumătate. Cunoaşteti bugetul general al ţării?".

"Dar nu e nevoie să se plătească dintr'odată. Se pot obţine credite pe cinci ani. Mă fac forte să obţin această păsuire", insistă Arghezi.

"Fără îndoială că ideia Dv. este interesantă, originală, dar mijloacele financiare ale Statului nu ne îngăduie." Audienţa a luat sfârşit. A. Popovici-Taşcă m'a rugat să rămân puţin.

"Bine dragă, o fi poet, dar imaginaţia îl poartă pe Arghezi dincolo de cel mai elementar bun simţ. Tu îl crezi normal?".

A râs cu poftă de planul celor 80 de tipografii, cu 80 de ziare cotidiane, etc. Când am ieşit, Arghezi de-abia îşi stăpânia furia. Subsecretarul de Stat era un imbecil, un tip inutil; şi invectivele cădeau ca un ropot de ploaie. Apoi mi-a explicat ce afacere splendidă i s'a ratat. Luase scrisori de comision dela toate fabricile de imprimerii din Germania şi mi-a arătat, în cifre, ce ar fi câştigat el dacă subsecretarul de Stat nu era un idiot. Pe măsură ce vorbea, poetul pierdea contur şi în locul lui vorbea. I. N. Theodorescu, în faţa tejghelei invizibile.

In fiecare zi creerul lui născocea o nouă afacere, tot aşa de năstruşnică. Avea obsesia afacerilor, dar toate erau construite pe o aberaţie. Intr'o zi mi-a ţinut un lung curs despre utilizarea pieilor de câini pentru mănuşi fine. Pentru ce să lăsăm hingherilor câştigul, când, în loc să se alerge cu sbilţul după câinii vagabonzi, s'ar putea organiza creşterea şi înmulţirea câinilor selectaţi, a căror piele este de cea mai bună calitate E de-ajuns să se închirieze câteva hectare de teren şi să se facă coteţe. Numai un număr restrâns de câini şi căţele pentru prăsilă. Il interesa să'i obţin un credit de la Banca Ţărănească unde cuvântul hatărâtor îl avea C. Argetoianu. L-am întrebat: "dar cu ce se vor hrăni aceşti câini?". Tudor Arghezi a râs de naivitatea mea. "Foarte simplu. Cu carnea câinilor care au fost ucişi spre a fi jupuiţi". "Bine, dar câinii nu mănâncă carne de câine". "Dece să nu mănânce? Ii voi sili să mănânce".

Şi un potop de înjurături s'a abătut asupra bieţilor câini.

Când i-am povestit lui Vinea afacerea cu câinii, a lui Arghezi, a pufnit în râs, spunându'mi că era o veche şi zănatecă ideie, la care nu vroia să renunţe. Carnetul lui Arghezi era, de fapt, carnetul lui I. N. Theodorescu, plin de calcule şi de proecte de afaceri. O falsă deviere a imaginaţiei în genul celei lui Balzac? Pentru marele romancier francez realitatea era aceea creiată de imaginaţia lui fecundă. Se cunoaşte anecdota care redă trăsătura esenţială a autorului acelei monumentale "Comedia humaine"; vorbind de prietenii lui cu un confrate, s'a întrerupt brusc: "şi acum să revenim la realitate: cine se căsătoreşte cu Rastignac?". Imaginaţia împingea pe Balzac dincolo de realitate, iar speculaţiile în afaceri nerealizabile îl costau banii câştigaţi cu literatura. Nu este cazul lui Tudor Arghezi; el pleca de la o realitate, de la o afacere posibilă pe care o altera fie din dorinţa unui câştig nesăţios, fie aplicând principiul "afacerile se fac cu banii altora". Ceva asemănător cu imaginaţia cârciumarului care tot botezând vinul, la sfârşit nu mai are clienţi.

Ori cât de mare ar fi rolul banului în viaţă, el nu trebue să devină o obsesie, nu trebue să ne subordoneze toate gândurile, să ne altereze întreaga viziune a vieţei.

Intr'o anumită epocă, înainte de 1914 precis nu o pot situa, Tudor Arghezi s'a călugărit. Am atribuit această retragere într'o mânăstire, unei crize, Intr'o zi, fiind sub influenţa lecturii romanului "Le Soleil de Satan" al lui Georges Bernanos, l-am întrebat dacă călugărirea lui era rezultatul unor îndelungate meditaţii de caracter religios. Dacă nu trecuse printr'o mare desamăgire şi căutase refugiu în chilia unei mânăstiri. Credeam că, mai târziu, părăsise lumea călugărească descoperind contrastul dintre un ideal de viaţă monahală şi trista realitate, explicând campaniile aşa de violente—o violentă împinsă până la trivialitate—contra erarhilor bisericii. M'a ascultat, având pe buze acel rânjet căruia vroia să'i de contur de zâmbet ironic, şi la sfârsit mi-a dat cel mai buimăcitor răspuns: "Te laşi prins în mrejele amăgitoare ale literaturii. M'am călugărit din motive mai serioase. Aveam eu un plan extraordinar, dar boaitele astea de mitropopoliţi, episcopi, nu m'au înţeles. Niste bicisnici pe cari totdeauna guvernele îi au la dispoziţia lor, plecaţi şi slugarnici, deoarece păcatele lumeşti ale fiecărei feţe bisericeşti sunt cunoscute". Mi-a expus măreţul lui plan: Sinodul, sezizat de mitropolitul-primat trebuia să înceapă un proces de despăgubire pentru secularizarea averilor mânăstireşti. Şi a început să'mi înşiruie pădurile, moşiile, toate bunurile expropiate. Cunoscându-le aşa de perfect, mi-am închipuit că studiase dosarul secularizarii. I-am ridicat câteva obiecţii juridice; a îngăimat răspunsuri vagi şi a revenit la calcule. Nu era vorba numai de valoarea bunurilor expropiate, ci şi de folosinţa de către Stat a acestor bunuri, ceace traducea în cifre astronomice totalizarea despăgubirilor.

—"Dar o parte din aceste bunuri secularizate au aparţinut mânăstirilor dela muntele Athos şi, dacă nu mă însel, chiar Patriarhia greacă din Constantinopol avea bunuri închinate de boeri.. Atunci, vor veni şi aceste aşezări religioase ca parte în proces? Să despuiem Statul român?

—"Ce-are a-face. Cu atât mai bine; ar fi contribuit la cheltuielile de proces".

După o mică pauză, a încheiat cu o sinceră părere de rău: "Nu m'au înţeles boaitele. Era o afacere extraordinară. Nişte tâmpiţi, slugi prea plecate ale guvernelor, ăştia sunt membrii Sinodului...". Era foc de îndârjit Tudor Arghezi contra înaltelor feţe bisericeşti cari nu-l înţeleseseră. Il priveam şi nu isbuteam să mă conving că cel care îmi vorbea era poetul Tudor Arghezi, autorul acelei inspirate "Rugá de vecernie":

In mine se deşteaptă o'ntreagă omenire
Sunt cei ce-au fost pe vremuri, sunt cei ce sunt acum.
Câte-o grădină veche, sturpată-n suvenire
Şi-aruncă dinainte-mi bel[illegible]gul de parfum.

Imi amintesc de portretul făcut de Laurent Tailhade poetului Laconte de Lisle, şeful şcoalei parnasiene: "Om mărunt, gros, burtos, cu părul ca al lui Alfred de Vigni, purta deasupra unei burţi de burghez un cap de statue. El strica limiile armonioase ale capului printr'un fel de strâmbătură amară care părea un râs silit". Tudor Arghezi în ziua aceea când desgolea trivial motivele care îl mânaseră în pacea unei mânăstiri, era dureros de sincer; pălmuia cu cinismul planului de îmbogăţire, tot ce imaginase cel care îi îndrăgise versurile:

Pământul e o moară deşartă
Cu larve cerând adăpost,
Mişcându-se în pulberea moartă
Ce'n haos mereu se deşartă;
Ţărâna visării ce-a fost. (Cenuşa Visurilor.)

Şi această strofă de o eminesciană gingăşie:

Am luat ceasul de'ntâlnire
Când se turbură'n fund lacul
Şi'n perdeaua lui subţire
Işi petrecea steaua, acul.

Locuiam în strada Povernei, şi în fiecare săptămână venea să'mi aducă manuscrisul pentru "Hiena". Era, totdeauna, întovărăşit de un băiat frumos, cu timidităţi de domnişoară: fiul lui din prima căsătorie, Eleasar. Tudor Arghezi îşi iubea copilul şi'l privea cu blândeţă. Din a doua căsătorie avea un băiat şi o fetiţă; numai când îşi privea copiii, în ochii lui Arghezi licărea o înduioşare umană. Eleasar, sfios, model de cuminţenie pentru vârsta lui de 15 ani, simţea, în răstimpuri, dorul de ducă şi pleca fară să simtă nimeni. Vagabond pentru plăcerea de a cutreera ţara. Când Eleasar răspundea acelei tainice chemări de ducă, Tudor Arghezi, cum era şi firesc, pornea să'şi caute copilul. Incepea prin a pune întrebări colegilor lui dela liceu, dădea anunţuri la ziare, alerga la Siguranţă; fiinţa lui toată era robită unei singure preocupări: copilul. Romulus Dianu, coleg de clasă şi prieten cu Eleasar, mi-a spus că aceste desertări din casa părintească erau de două ori pe an. Bietul Arghezi era înebunit de durere, terorizat de ideaia că i s'ar putea întâmpla un accident, că se va îmbolnăvi dormind cine ştie în ce condiţii, ca orice vagabond. După îndelungi cercetări, se da de urma fugarului şi Tudor Arghezi lua trenul să ajungă în localitatea unde poliţia isbutise să prindă pe Eleasar. Nu era om mai fericit ca el. Plin de atenţii gingaşe cu copilul ziua toată era cu el ca să nu aibă copilul sentimentul unei lipse de iubiri, de căldură în cuprinsul căminului părintesc. Omul aspru devenea blând, atent. Dar, până la urmă, după ce a terminat liceul, Eleasar tot a plecat şi pentru totdeauna. Târziu a aflat că era la Paris, devenise fotograf, avea un atelier şi era preţuit ca un fotograf de elită. Tudor Arghezi nu l'a mai căutat; îi îndestula dragostea de tată băiatul şi fetiţa din a doua căsătorie.

In acea vreme, prin 1921, când colabora la "Hiena" era foarte ocupat. Odată pe săptămână se ducea să ungă cu uleí o tipografie pe care o cumpărase la o licitatie. Mă minuna faptul că având—cum spunea—o tipografie completă, o ţinea închisă într'o magazie, în loc să o folosească. Mi-a dat o explicaţie vagă, încâlcită din care se desprindea că tipografia era prea mare, avea chiar o rotativă, instalarea ar costa mult, iar el nu avea timp să se ocupe de mersul ei.' Intr'o zi mă întrebă dacă cunosc pe Mugur de la Fundaţia prinţului Carol. I-am răspuns afirmativ. Apoi, ca şi când urmărea precizarea unei posibilităţi, mă întreba dacă cunosc pe colonelul Condeescu. L-am asigurat că eram prieteni. Şi-a manifestat bucuria.

Dumitrescu-Mugur fusese institutor la Sinaia. Scrisese şi unele poezii, publicate prin 1910 de Simeon Mehedinţi în "Convorbiri literare". Mugur a fost primul colaborator al prinţului Carol în organizarea cercetăşiei, de aceea prinţul îi luase ca prim colaborator şi îi încredinţase conducerea fundaţiei. Alături de Mugur conducea fundaţia şi colonelul Nicu Condeescu, adjutantul prinţului Carol, care avea unele preocupări literare. Mugur era animat de cele mai bune intenţii şi credea că prinţul Carol ar fi putut să pună în aplicare programul de propagandă culturală pe care Al. Vlahuţă şi G. Coşbuc îl dăduseră "Semănătorului" spre publicare. Vorbindu-le de Arghezi, atât Mugur cât şi Condeescu au avut unele reticenţe. Iarăşi polemica cu lăturile intimităţii: Tudor Arghezi-N. D. Cocea, iarăşi germanofilia lui de la "Cronica", de la "Gazeta Bucureştiului". La sfârşit au convenit că era un mare poet şi ar fi fost util să facă parte dintre scriitorii chemaţi să ajute pe prinţul Carol în realizarea planurilor culturale.

După ce l-au cunoscut au fost încântaţi, amândoi, să lege o strânsă prietenie cu Arghezi. In fiecare Duminică Mugur şi Arghezi, cu familiile lor, poposeau la una din mânăstirile din jurul Capitalei şi ospătau ca vechi prieteni. Nicu Condeescu începuse publicarea "Insemnărilor lui Serafim". Calităţi literare minore, compensate prin interesul pe care îl prezenta eroul acestor însemnări; sub un nume transparent, Condeescu evoca figura lui Kalenderu, fost timp de 30 de ani administratorul Domeniilor Coroanei. Cum îl cunoscuse bine şi strânsese o seamă de date, el prezenta bufonăria solemnă a acestui curtezan în "Insemnările lui Serafim", scrise cursiv. Nimic nu îndreptăţia pe Arghezi să scrie un articol de laudă exagerată, ridicând în slăvi marele, excepţionalul talent al lui Nicu Condeescu. Era cu atât mai surprinzător, cu cât Arghezi nu lăuda pe nimeni.

Intr'o zi am aflat că Fundaţia printului Carol cumpărase o tipografie care avea şi o rotativă; masinile erau în curs de intalare. S'a pus în mişcare rotativa ca să se vadă cum functiona; a fost un desastru, iar Fundaţia a rămas fără tipografie, cu toate că o plătise. După renunţarea prinţului Carol, în 1924, guvernul liberal a însărcinat pe Al. Mavrodi să verifice cum s'au cheltuit o serie de sume destul de însemnate. Toate acele sume le înghiţise tipografia care era pur şi simplu fer vechiu. Se cheltuise sume importante ca să se repare rotativa, fără nici un rezultat. Expertiza a stabilit că tipografia cumpărată de Fundaţie fusese vândută, în 1915, ca fer vechiu lui Tudor Arghezi. Intimitatea cu Mugur, articolul de laudă pentru Condeescu îşi produseseră efectul. Negustoreşte o isteaţă afacere, cam pehlivană, dar oricum o negustorie care ar fi stârnit admiraţia lui Zelig Şor, eroul din "Manase" a lui Ronetti Roman, şi care a fost ticluită conform principiului "să [illegible] lapte".

Al. Mavrodi a strâns cu grijă toată documentarea privind vânzarea ferului vechiu drept o tipografie, dar s'a mulţumit să pună dosarul Arghezi alături de multe alte dosare, renunţând să facă o acţiune juridică. După vânzarea tipografiei imaginare şi după încasarea banilor, relaţiile cu Mugur s'au răcit. Arghezi era, în schimb foarte respectuos cu Al. Mavrodi, directorul ziarului "Viitorul".

Această patimă de câştig—şi încă uşor—l'a făcut adesea să acţioneze contra propriilor lui interese. In 1923, când a început discuţia proectului Constituţiei celei noui, partidul liberal a constatat necesitatea să aibă, în afară de "Viitorul" un alt ziar. Straniu: partidul liberal a fost creaţia unor gazetari în frunte cu C. A. Rosetti şi totuş, n'a avut niciodată ziare bine făcute. De altfel, având siguranţa simpatiei Coroanei, nu găsea că ar avea nevoie şi de aceea a opiniei publice. Cum în 1923, totalitatea presei era contra guvernului liberal, s'a decis scoaterea unui ziar a cărei menire era să combată opoziţia şi să susţină proectul de Constituţie prezentat de guvern. Ionel I. C. Brătianu a dat lui I. G. Duca depline puteri pentru organizarea noului ziar al partidului. I. G. Duca fusese, în anii de studenţie prieten cu Gala Galaction, N. D. Cocea şi T. Arghezi; era deci firesc să adreseze teribilului polemist care, cu talentul de prăştier al invectivei putea să aducă serviciile cerute partidului liberal. Ziarul "Naţiunea" alimentat cu fondurile necesare trebuia să răspundă misiunei pe care o avea. T. Arghezi ar fi putut să şi formeze o aleasă redacţie, reeditând ceace fusese pe vremuri "Seara" lui Bogdan-Piteşti. Din spirit de economie, el a făcut un ziar fără redactori; câţiva tineri famelici torturau muza, lucrau cu speranţa ca maestrul să le găsească versurile bune, dar nu aveau habar de meşteşugul gazetăresc. "Naţiunea" n'avea nici o informaţie dela ministere, articolele erau de necitit, astfel că după două numere a devenit un ziar confidential, spre disperarea lui Duca care nu înţelegea de ce Arghezi n'a fost în stare să facă un ziar bun, cu toate fondurile puse la dispoziţie. Niciodată nu a muncit cu atâta zel Tudor Arghezi ca la acest ziar, dar articolele lui politice erau nule; i se vedeau calităţile lui de colorist, de prezentare printr'o imagine a unui om, a unui moment în impresiile parlamentare. Şi în aceste prezentări se observau multe insuficienţe; imaginea, oricât ar fi de isbutită, nu poate suplini un portret în care trebue să se redea gestul, timbrul vocii, ticurile, ideaţia şi bogăţia sau sărăcia vocabularului folosit de orator. După două luni, nici nu se terminase desbaterea proectului de Constituţie, ziarul "Naţiunea" a dispărut cu o discreţie desăvârşită.

Am regăsit talentul lui Arghezi în "Bilete de papagal", o revistă de dimensiuni liliputane, în care publica aceleaşi însemnări pe marginea evenimentelor, în aceeaş manieră ca la "Seara". Pentru un pamfletar, bogăţia adjectivelor nu este suficientă dacă nu este pusă în serviciul unei idei. Chiar invectiva cea mai trivială, ca şi răutatea cea mai distilată capătă un caracter de severitate răsbunătoare atunci când sunt puse în serviciul unei idei. Un scriitor care crede în ceva, pasiunea îl împinge, ade-

(Urmează în pagina 5.)

sea, să fie intolerant faţă de ideile protivnice, şi bine înţeles, nedrept de multe ori, dar căldura convingerilor purifică par'că cea mai violentă invectivă, cum flacăra purifică bisturiul. Tudor Arghezi nu a adus în polemică un temperament puternic, preocupat fiind prea puţin de averărul obiectiv, ci numai de afirmarea a ceace crede el că este drept; el a adus doar meşteşugul folosirii unei apostrofe neprevăzute ,arta de a da, printr'o imagine plină de culoare, de noutate, interes unei fraze complect banale.

Intr'un studiu publicat de N. Davidescu în revista “Viaţa Românească”, acesta a făcut cea mai pătrunzătoare analiză a prozei lui Arghezi, punând în lumină technica pamfletarului. Intr'adevăr, ceace ni s'a părut într'un articol izolat, fiere puternic colorată era doar un surogat, un artificiu verbal, adesea căznit. Davidescu făcea constatarea că'i lipsea verva, spontaneitatea, accentul amar, adică toate formele care manifestă un sentiment adevărat şi adânc. Imi amintesc de o polemică pe care a avut-o cu D. Tomescu, în epoca neutralităţii, acesta avârlindu-i lui T. Arghezi cea mai isbutită apostrofă: “Bazarov neruşinat”. Lipsa oricărei credinţi, oricărui sentiment, această indiferenţă pentru tot ce depăşeşte un orizont restrâns de interese personale, mediocre, creiază un fel de nihilism care se resimte, mai ales în proza polemistului. Meşteşugul cuvintelor potrivite nu poate suplini neantul ideilor şi nici uscăciunea emoţiei.

Studiul publicat de N. Davidescu în “Viaţa Românească” l'a mâniat teribil pe T. Arghezi, dar mânia lui nu s'a exteriorizat decât verbal; îi era greu să se aventureze pe un teren polemic unde mijloacele lui nu erau suficiente. Imi amintese cu ce îngrijorare, cu greu mascată, m'a întrebat dacă am citit articolul lui Davidescu şi ce impresie mi-a făcut. I-am răspuns: bine scris, ingenios argumentat, dar profund nedrept. M'a surprins că nu l'a acoperit de injurii, ci a căutat să mă convingă că la origina atacului stă o veche ranchiună: nu-l recunoscuse niciodată pe Davidescu ca poet. Probabil că furia i-a deslănţuit verva; mi-a făcut o îndrăcită şarjă contra poeziei lui N. Davidescu. Am reţinut faptul că Tudor Arghezi nu era atât de supărat că i se nega talentul de pamfletar, adică valoarea literară, ci deprecierea producţiei a cărei consecinţă era deprecierea comercială. In dosul acestor cuvinte revedeam silueta negustorului I. N. Theodorescu la tejgheaua cuvintelor. A încheiat: “vei vedea cum îl voi da în tărbacă pe pezevenghiul fără talent, pe poetul fără inspiraţie”. Dar articolul n'a apărut. Se temea de replică.

N. Davidescu, între scriitorii români, se singulariza printr'o nesăţioasă pasiune de lectură. Prin 1924, a publicat o carte “Dela Gobineau la Nietsche”, fructul unor îndelungate meditaţii asupra acestor doi filozofi. Dacă T. Arghezi ar fi răspuns, sigur l'ar fi tăvălit pe Davidescu prin noroiul calificativelor, evitând să se aventureze pe terenul ales de acesta, technica propriu zisă a prozei lui polemice. Eu am avut impresia că N. Davidescu îşi rezervase, pentru o eventuală revenire, o serie de elemente menite să compleceze analiza technicei lui Arghezi. Invectiva, chiar trivială, trebue să ţâşnească în frază în mod natural, ca o notă ridicată a unui sentiment de revoltă; acest resort al unui vijelios sentiment justifică folosirea cuvântului, care, într'o conversaţie calmă ar părea injurios. N. Davidescu avea o mare pasiune pentru Leon Bloy şi'l sudiase cu minuţiozitate; ori, cunoaşterea lui Leon Bloy i-a descoperit modelul pe care Tudor Arghezi îl imitase. Nu numai invectivele le luase direct de la Leon Bloy ci şi maniera de a svârli un cuvânt tare, preocupat fiind doar să mânjească un om. Adică aşa cum recomendase Leon Bloy în “Le desespoir”, roman autobiografic în care se descria sub numele Marchenoir: “Cuvântul, oricare ar fi, josnic sau sublim, el îl înşfăca ca pe o pradă, făcând din el, imediat, un proectil, un incendiator, un instrument oarecare pentru a devasta sau pentru a masacra”.

Avalanşa calificativelor avea un obiectif: să'l micşoreze pe cel atacat, să creeze între el şi cititor distanţa desgustului. Şi aceeaş împerechere neasteptată a noţiunilor ca la Leon Bloy, o găsim şi la Arghezi. Leon Bloy scria: “după zece ani de spurcat noviciat în latrinele examenului filozofic”; “lira lui desfrântă într'o apoteoză de uitare” (e vorba de Jean Richepin); “acest puturos şnapan”, “caraghiosul împuţit”, “idiotul cu nas împuţit, Taxil, este un sub-abject”, “această răsvrătire de nesuferit a excrementului”. O fundamentală deosebire între maestru şi imitator: la Leon Bloy simţi bătăile de inimă ale unui profund credincios; de aceea nu vom găsi la Arghezi o revărsare de lirism care să întrerupă brusc o frază brutală.

Un exemplu la Leon Bloy: “simplu, el luase hotărîrea să se adâncească, cum ar putea, în această liniste, în această contemplare, în acest crepuscul de argint al rugăciunii, care vindecă mâniile şi care vindecă tristeţele. Ştia dinainte că singurătatea e necesară oamenilor cari vor să trăiască mai mult sau mai puţin din viaţă divină. Dumnezeu e marele singuratec care nu vorbeşte decât singuraticilor şi care nu lasă să participe la puterea lui, la înţelepciunea lui ,la fericirea lui decât pe cei cari participă, într'un oarecere fel, la eterna lui singurătate”. Leon Bloy era un credincios a cărei sensibilitate religioasă era batjocorită de ateismul moral al contimporanilor, de trivialitatea egoismului ca şi de prefăcătoria celor cari nu credeau, dar parodiau o credinţă creştină. In proza lui Leon Bloy simţi fanatismul profeţilor lui Israel; în proza lui Tudor Arghezi simţi doar technica unui prăştier al invectivei, meşteşugul de a şi acoperi adversarul într'o negreală, aşa cum sepia secretează cerneală, înegrind apa ca să se apere. Se pot citi articolele lui Leon Bloy strânse în volum, dar s'ar face un deserviciu pamfletarului Tudor Arghezi să i se strângă în volum, de exemplu articolele din “Facla” contra înalţilor erarhi ai bisericii. O dezolantă monotonie, o sărăcie a mijloacelor verbale, arareori colorate de un cuvânt de maidan; de absenţa ideilor, a sentimentului de autentică revoltă nici nu mai vorbim. Un volum cu aceste articole i-ar distruge legenda. Ori, tocmai această producţie i-a dat o faimă, înlesnind, prin contrast, ca poetul să fie cunoscut şi apreciat. Acest contrast dintre opera lui literară şi activitatea de publicist îl vom găsi între poet si om, încât cel care l-a cunoscut bine este ispitit să creadă că pe stradă, acasă l-a întâlnit pe I. N. Theodorescu, iar poetul Tudor Arghezi este un altul. Am căutat multă vreme, în primii ani după războiu, pe poetul Tudor Arghezi şi mereu întâlniam pe ex-erodiaconul I. N. Theodorescu.

TUDOR ARGHEZI

In fond, dealungul existenţii noastre, proectăm asupra vieţii stări sufleteşti creiate de lecturile noastre. Dorinţa pe care o aveam de a cunoaşte pe Tudor Arghezi, de a creia acea comunicativitate de gânduri, de sentimente care formează farmecul unei prietenii literare, a născut din citirea romanului lui Camil Mauclair “Le Soleil des Morts”, eroul Calixte Armel fiind poetul Mallarmé, Ştiam de faimoasele “Mardis” din Rue de Rome, reuniuni literare în casa lui Mallarmé. Citind romanul “Le Soleil des Morts”, Mallarmé care ştia că era descris sub trăsăturile lui Calixte Armel, i-a scris lui Mauclair: “Sunteţi unul, Mauclair, care m'a observat extraordinar de bine”. Servit de o excepţională memorie, Mauclair a reprodus, adesea, cu o fidelitate de stenograf cuvintele, ideile lui Mallarmé. Prin casa lui Mallarmé au trecut, între 1878 si 1898, toti poeţii şi scriitorii francezi; poetul care a dat poeziei puterea de sugestie a muzicei, pateticul antagonism dintre vis şi conditiile reale ale existenţii, folosind expresia inedită, imaginea irizată de nuanţe capabile să estompeze conturul precis, sugerând, în loc să descrie, mi l'a făcut familiar şi să'l iubesc Camil Mauclair. Adesea, în anii tinereţii facem false analogii, forţând datele realităţii, şi tot timpul ne încăpăţânăm să păstrăm această falsă imagine ca să nu distrugem imaginea pe care ne-am creiat-o despre un om. Era firesc ca Tudor Arghezi să'mi apară—falsă, complect falsă analogie—ca corespondentul lui Stephan Mallarmé în poezia românească, inventator al unei limbi literare care a ţâşnit cu prospeţime şi vigoare o poetică nouă. Eram dornic să'l surprind pe T. Arghezi făcând ca şi Calixte Armel (Mallarmé) în “Soleil des Morts”, unele confesiuni asupra secretului artei poetice aşa cum o concepea el. “Totul este reciprocitate, aluzie şi alegoria, în viaţă şi în artă”, spunea Calixte Armel (Mallarmé). “Cel care ar poseda facultatea de a prinde imediat toate analogiile, acela ar deveni artistul nemuritor şi în acelaş timp psichologul în cel mai înalt grad: deoarece un suflet nu este decât partea dinăuntru a unei forme. Muzica nu exprimă niciodată o formă, furtună, câmpie în amurgul serii, sosirea unui erou—ci ea transpune toate acestea şi nu le dă decât rezultatul emoţional. Descrierea care îngreunează literatura îi este necunoscută”. In aceste rânduri este exprimată estetica poetului poemei “L'aprés—midi d'un faune”, a “Herodiade”—ei.

Chiar faptul că Tudor Arghezi nu avea prietenii literare, că era refractar spiritului de grup, mi se păreau indicaţii ale unui temperament individual, orgolios prin conştiinţa pe care o avea de valoarea lui, apreciat înainte de a fi publicat versurile în volum. Dealungul existenţii am rămas atras de faptul poetic ca enigmă minunată a vietii, încercare a sufletului nostru de a se smulge din vâscul realităţii cotidiane şi a se avânta spre înălţimile contemplatiei ,având nostalgia paradisului viselor. Si Tudor Arghezi adusese în poezie un conţinut emotiv nou, temele lirismului eminescian reînoite, acea provocare încântătoare avârlită rutinei spre a impune noui teme de reverie, spre a da lirismului un parfum nou. Tinereţea este însetată de idealuri, dornică de evadare din constrângerile aspre, brutale ale unei realităţi vulgare; un mare poet este imaginat ca un îndrăsneţ purtător al flamurii idealurilor, cu un nobil dispreţ faţă de proza existenţii.

In perspectiva a 35 de ani, când evoc orele petrecute în tovărăşia lui Tudor Arghezi, cu toată acţiunea de transfigurare, de înfrumuseţare pe care o realizează memoria noastră cu ajutorul timpului, nu isbutesc să revăd decât aceeaş imagine dezolantă de mic burghez, mediocru, cu orizont de preocupări cu totul străine preocupărilor de estetică literară pe care eu i le atribuisem. Dacă m'a surprins lipsa de căldură, de entuziasm, şi într'o oarecare măsură opacitatea inteligenţii lui, în schimb avea o sensibilitate plastică care îi da o judecată sigură în pictură, şi un simţ deosebit al fenomenului poetic. Toate aceste calităţi interesante, evidenţiind pe poet, erau acoperite de băligarul unor preocupări anti-literare, ultragiind necontenit imaginea făurită de exaltarea tinereţii.

Imi amintesc de o scenă penibilă, dureroasă în care I. N. Theodorescu a apărut mai vulgar ca oricând, cârciumar brutal, de o lipsă de sensibilitate revoltătoare. Venise în vizită la el poetul Bacovia cu soţia lui, o femee blondă, slabă, sfioasă şi gingaşă, care credea în geniul soţului ei. G. Bacovia era aşa cum se descrisese Villers de l'Isle Adam: “Sunt dintre aceia cari vin în lume cu o rază de lună în creer”. Străbătea viaţa ca un somnabul, complect abulic, străin de tot ce'l înconjura, închizându-se în carapacea tăcerii spre a nu auzi larma vieţii care i-ar fi turburat muzica tainică a lumii lui interioare. Nu avea tăria să se intereseze de viată în mod profund şi vital; complect incapabil să facă ceva, deoarece viaţa ne obligă să acţionăm ca şi cum ar fi vrăjmasa tendintelor noastre spre contemplaţie. Aveai impresia, după câteva ore în care asistai—dacă se poate spune astfel—la monologul tăcerii lui Bacovia, că îsi scurge zilele în firicele de plictiseală cum spunea Jules Laforgue. El era într'o stare de indiferenţă contemplativă, detaşat de tot ce'l înconjura, sufletul lui nu era decât o oglindă care reflecta pasiv defilarea formelor. Soţia lui, funcţionară, muncea cu acea uimitoare energie de care numai femeile sunt capabile când iubesc şi admiră, ca să întreţină căminul, Bacovia ne-aducând decât prestigiul numelui. Când am intrat în salon, Tudor Arghezi, în picioare, făcea morală lui G. Bacovia pe care îl învinuia de lene organizată. Cuvintele se rostogoleau aspre, rostite cu voinţa de a răni, de a provoca reacţiunea poetului. Bacovia tăcea, privea indiferent, absent; tăcerea lui părea că opune avalanşei de mustrări a lui Tudor Arghezi sentimentul inutilei sforţări, certitudinea că orice ţintă nu merită agitaţia noastră. Privirea lui blândă, în care indiferenţa se revărsa într'o lumină de bunătate, contrasta cu privirea cătrănită a lui Arghezi. Adâncit într'un fotoliu, Bacovia tăcea; alături de el, ca şi când vroia să-l ocrotească, să facă scut din trupul ei firav spre a nu'l atinge cuvintele brutale ale lui Arghezi, nevasta lui repeta “eşti nedrept”. “Cum să'l înţeleagă lumea comună când d-ta, poetul Arghezi, nu'l înţelegi şi'l răneşti cu vorbele pe care i le spui. Bacovia este unul dintre marii poeţi. Ai recunoscut-o şi d-ta”.

“Ei, şi dacă este poet, trebue să fie trântor, să nu facă nimic?”

“Dar ce trebue să facă în afară de a scrie? Nu cere nimănui nimic. Am făcut gresala, recunosc, să mă plâng că viaţa este grea. Ca să'mi uşurez sufletul, nu ca să implor mila.”

Şi ochii ei albaştri erau umezi. Din mândrie îşi domina plânsul. Mâinele ei albe, fine, mângâiau pe Bacovia care îşi continua, absent, reveria lui interioară. Vai! ce imagine perfectă de burtă verde avea. I. N. Theodorescu admonestând pe poetul G. Bacovia! Şi miscările, chiar, păreau condiţionate de existenţa tejghelii, în dosul căreia negustorul îşi hărţuieşte clienţii răi platnici. Cu ce vulgaritate a destrămat imaginea pe care o făurisem sub sugestia cărţii “Le Soleil des Morts” a lui Camil Mauclair!

Cea mai bună apărare a sentimentelor de admiraţie pe care le ai faţă de un poet, sentimente care pot fi ofensate de omul cu acelaş nume, este să păstrezi în bibliotecă volumul poetului şi să eviţi relaţiile cu omul. In definitiv, orice scriitor se străduieste să pună în opera lui tot ce are mai bun în el.

* * *

In exil ne vin întârziate şi contradictorii ştiri din ţară: le dăm o foarte scăzută crezare. Cmiar cei mai recent evadaţi ne dau informaţii contradictorii de cele ce se petrec în ţară. De aceea şi asupra lui Tudor Arghezi am avut atâtea versiuni că pe toate le-am luat sub beneficiu de inventar. Dar unele articole publicate în presa comunistă de Arghezi, ca şi articolele ditirambice ce i-au fost consacrate mi-au arătat clar că I. N. Theodorescu a tocmit în slujba ocupantului pana lui T. Arghezi. Exact ca şi sub ocupaţia germană; istoria se repetă. Dacă sub regimul ocupaţiei sovietice T. Arghezi nu a ocupat posturi de vază ca Mihai Sadoveanu, el este totuş, materialmente, tot atât de răsfăţat.

Nu prezintă nici un interes producţia penei lui argăţite, după cum nu este de loc plăcut să vezi talentul făcând mătănii celor cari batjocoresc pământul românesc. Anunţat de presa comunistă volumul “1907” ca un eveniment literar, era firesc să'mi deştepte curiozitatea.

In literatura noastră nu a fost poet mai de seamă care să nu se fi inspirat din răscoalele ţărăneşti din 1907. Numai pentru Tudor Arghezi drama din 1907 nu a existat. In volumul “Versuri” editat în 1936 de Fundaţia pentru literatură şi artă Regele Carol II—ediţie definitivă—nu se găseşte nici o poezie care să redea ecoul sguduitoarei tragedii în sensibilitatea poetului Arghezi. Regimul comunist, cu ocazia împlinirii a 50 de ani, a dat o amploare deosebită răscoalelor ţărăneşti, şi T. Arghezi a fost însărcinat de serviciul propagandei comuniste, secţia lirică, să consacre un întreg volum anului “1907”. Am isbutit să-l am; speram să găsesc în versurile lui dogoarea revoltei, acel vuet al urii de clasă căreia veacuri de opresiune îi dă o majestate de orgă. Atitudinea intelectualilor români, fără excepţie, a fost de o profundă afecţiune pentru ţărani; dela Nicolae Bălcescu simpatia pentru ţărani s'a manifestat neîntrerupt. Răscoalele ţărăneşti au dat poeziei române acel “Noi vrem pământ” a lui G. Cosbuc pe care C. Dobrogeanu-Gherea, un bun cunoscător al literaturii ruseşti, îl socotea superior, ca putere de expresie a revoltei, întregei opere a marelui poet rus Nekrasov.

Tudor Arghezi în poemul “1907” ca poet este de nerecunoscut. Imi amintesc că Arghezi a publicat în “Hiena” sub titlul “Obsesii” ceace, uneori, ne chinue că s'ar putea îmtâmpla, anume ca tocul între degete să se facă râmă şi să nu mai poţi scrie. Obsesia a devenit o jalnică realitate: nici o inspiraţie, dela “Cuvânt înainte” şi până la ultimul vers, o penibilă cazně, o târşâială monotonă într'o formă mediocră care te întristează. Un fel de articole de vulgară propagandă politică, versificate aşa cum se făcea pe vremuri în ziarele de provincie ale diverselor partide. Ai sentimentul neputinţii; poetul înmoaie pana într'o călimară seacă de inspiraţie, negăsind cel puţin câţiva fluturi de aur ai unor imagini care să dee, din când în când, exasperantei banalităţi a versurilor o amăgitoare strălucire.

Mă străduiesc să aflu în memorie un nume de poet nul cu a cărei producţie să compar poemul “1907” şi mi se pare că chiar poezia lui Carol Scrob era mai inspirată. Cum nu cunosc decât fragmente din ceace a produs aşa zisul realism socialist, îmi este greu să stabilesc un fel de erarhizare calitativă în această producţie neliterară. Pot, însă, afirma că Tudor Arghezi în “1907” este în cea mai ortodoxă linie a “realismului socialist”, neavând o poezie, o strofă, un vers care să fie suspectat de deviaţionismîn sensul esteticei burgheze, adică a ceace noi neintegraţi reperismului literar, numin talent.

Dăm câteva exemple de poezie realizată, conform normativelor “realismului socialist”, de Tudor Arghezi în “1907”:

Ne-am plâns la stăpânire-n deşert, că e mai tare
Cel burduşit mai bine de pungi în buzumare.
Nu căuta dreptatea domnească, frăţioare,
Ia pe ciocoi, ca hreanul, şi dă-l pe răzătoare.

Si poezia clămpăneşte în rime de această calitate: “sat-arat”, “casă-iasă”, “mare-hectare”, “gloabă-grabă”, “imaşi-chiriaşi”. Pentru a avea o şi mai sugestivă dovadă a unei decăderi literare, fără precedent, reproduc din “1907” un sonet.

SONET

Pe-Alecu Iliescu partidul liberal
L-a pus pe Olt mai mare, şi uns pe cinci judeţe,
E cel ce-a spus odată-n Senat, în tinereţe,
Primatul Romîniei că-i autofecal.

E bivolar de seamă şi faţă între feţe
Şi dictator de tară, ilustrul animal.
El zice: “Nu te-ntinde, te rog, la caşcaval”,
Argumentul politic şi vrînd se te şi'nveţe.

Nu poate trece nimeni, cum spune el, nici mort,
De Olt, fără să aibă în sîn un paşaport.
Are jandarmul la ordin fanaticul de zbir.

(*Urmează în pagina 6.*)

Bărbat de mare vază la centru şi la şef,
El guvernează, neică, energic după chef,
Cu trei principii: Măta, Te bag şi Ai sictir.

Citeşti cu desgust, cu tristeţă aceste zise poezii cu versificaţie de bilete de plăcintă care vor să fie revoluţionare.

Boeru-şi dă moşia în arendă,
Cui dă mai mult, şi are, pe agendă,
Tot soiul, scris de muşterii,
Şi gospodari mai buni de puşcării. (Arenda.)

sau

Maestrul e şi-un mare gospodar
El cheile cămării le poartă'n buzunar—
La tribunal, la Curtea de Apel,
Casaţie, consilii şi-a minister la fel. (E avocat.)

Sunt versuri semnate Tudor Arghezi în cea mai pură estetică a "realismului socialist".

Câte odată, poetul cu pana argăţită are un fel de tresărire de desgust faţă de această tranca-fleanca a versificării neantului de simţire, cu tinicheaua rimei în coada versurilor (calicie-alifie, iobagi-nădragi, ani-ţărani, afară-ţară, bune-adune, copii-datorii) şi încearcă să dee oarecare vigoare, în stilul articolelor din epoca tinereţii, publicate în "Facla" lui N. D. Cocea. Reproducem acest fragment din "O răsturnare".

Un mort ori un rumîn se mulţumeşte
Cu ce arunci şi pute,
Dintr'un hârdău şi-o bute,
Cu mizgă şi cu vărsătură.
Ciocoiu-i pravoslavnic şi a-nvăţat Scriptura,
Ştiind că nici o jertfă nu se pierde,
Fie că brânza-i neagră, fie că-i carnea verde,
Că sufletul îţi intră-n rai,
Impărtăşit cu muşiţă şi mucegai.
Pînă la ceruri, lucrul puturos
Ajunge duh şi fum cu bun miros.
Dar bunătăţile boerului, de dar,
Erau svîrlite-n bălegar,
Nici cîinii, învăţaţi cu gusturi rele,
Ne-atingîndu-şi nările de ele.
De hrana lor, a cînilor, ce vorbă!
Să-i mai îndopi cu mămăligi şi ciorbă

Astea-s făcute pentru porci, că-ncai
Nu-i de prisos risipa de mălai.
Cîinii mănîncă de boierul ştie,
Căciulile cu moţ, de murdărie,
Şi ce păcat
Că omul să mănînce ca ei nu s'a-nvăţat.
L-ai ţine toată viaţa şi fără cheltuială,
Apoi, să ştii că burta goală,
Silit înfometată, lingînd din ce se-aruncă,
Ascultă mai supusă de bici şi de poruncă,
Şi istovită vlaga de munci şi corvezi,
Nu te mai fură gîndul, adormi şi nu mai vezi.

TUDOR ARGHEZI

Când ai terminat volumul "1907", ai impresia că ai terminat de mers pe un drum cu gropi, într'o căruţă de ţară şi după ce ai îndurat inspiraţia argheziană a "realismului socialist" (plaivazul-obrazul, hârtie-o mie, să iei-doi lei, cercetare-mare, iarnă-povarnă), te scuturi ca de un vis urât. Că n'a simţit tragedia răscoalelor ţărăneşti, nu ne-a surprins, deoarece nu a simţit-o nici acum 50 de ani când era martor—este adevărat—un martor indiferent. Ne surprinde că nu a dat acel accent de revoltă, acel conţinut de ură de clasă—că doar acesta a fost normativul partidului—astfel ca banalităţile exasperante să aibă un suflu de viaţă. Poezii sociale? Nu. Literatură? Nu. O versificare sub-mediocră care pune în evidenţă penibila neputinţă de a creia, şi mai grav, pierderea chiar a meşteşugului arghezian al cuvintelor potrivite. Indiferent ce poezie am cita din cele scrise de poetul-cismar I. T. Neculuţă, care le scria acum o jumătate de secol, are totuş un conţinut de emoţie, un accent de sinceră revoltă. Cu mijloace literare reduse, Neculuţă a isbutit să creeze o lirică proletară. In volumul "1907" versurile se succed ca vagoanele goale ale unui tren de marfă care trece prin Bărăgan.

Ca să scap de umilitoarea parodie a paiatei "realismului socialist" recitesc poieziile lui Tudor Arghezi din vremurile când muza lui nu intrase servitoare, bine plătită, la clubul partidului comunist.

Străbatem iarăş parcul, la pas, ca mai'nainte.
Cărările'nvelite cu palide-oseminte.
Aceeas bancă 'n frunze ne-aşteaptă la fântâni.
Doi îngeri duc beteala fântânilor pe mâni.

Ne-am aşezat alături şi braţu-i m'a cuprins.
Un luminiş în mine părea că s'ar fi stins.
Mă' ndrept încet spre mine şi sufletul mi-l caut
Ca orbul, ca să cânte, spărturile pe flaut.

Aş vrea să reproduc "Doliu", "Psalm", dar mă mulţumesc să repet, cu infinită melancolie, ultimele două versuri din "Nehotărâre":

Deschide-mi-te, suflet, prin şapte ochi de flaut,
Şi cântecul, şi viaţa şi moartea să le 'nnece.

S'a sfârşit. Prostituarea talentului îşi are sancţiunea: inspiraţia, căldura, ritmul ideaţiei, totul a dispărut. Nici fardul meşteşugit pus nu mai poate acoperi sbârciurile hidoase ale defunctului talent. Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu şi atâtea alte nume, odinioară înflorind grădina literaturii româneşti, sunt folosite spre a amăgi, spre a face să se creadă că prezenţa lor indică drumul cel bun. Misiunea lor? Am găsit-o plastic redată de Charles Henry Hirsch, în prefaţa romanului "L'apôtre Judas" (editura Mercure de France):

"Petreceam atunci zile întregi la abatoarele dela Villette, ca să studiez la faţa locului lucrul, în vederea de a scrie *Le Sang de Paris*. Unul din ghizii noştri benevoli de atunci prin această suburbie a oraşului, ne-a propus odată să asistăm la debarcarea dintr'un tren a berbecilor. Trecând prin Marsilia, ei ajungeau din Algeria la acest terminus de neînlăturat. Am observat săriturile, afară din vagoane, ale animalelor lânoase cu lâna neagră şi albă, grăbite toate să se desmorţească din penibilul voiaj, îngrămădite.

Ne inspira interes aceste animale scoase la lumină şi la ceva mai mult spaţiu, strânse pe podeaua cu grilaj aşezată perpendicular pe peron ca să fie adunate la un loc.

—A! iată pe Iuda care soseşte, ne informă ghidul nostru.

—Iuda

—Desigur. Acesta este.

O mână scurtă şi grasă arătă spre un berbec durduliu având un clopot la gât. Venea sub conducerea unui măcelar cu şortul plin de pete de sânge, ghidul continuă să dea explicaţii vizitatorului:

—Individul acesta se chiamă Iuda că trădează pe fraţii lui. Veţi vedea. Este aşezat aici, crupa lipită de uşă. Se deschide. Atunci, el ia conducerea regimentului şi îl duce din abator în abator pentru tăiere. El o şterge, desigur. Va muri de bătrâneţe. Face meseria asta scârboasă... O meserie de Iuda, ce vrei!

Am văzut, în adevăr, berbecii urmând pe "Iuda". Era oprit la poarta unui abator, timpul necesar ca să se facă numărătoarea victimelor care trebuiau să fie predate. Era împins din nou să meargă către un alt abator; operăţia era reînoită astfel, până când Iuda nu mai rămânea decât cu conducătorul lui, şi cu el, se îndrepta spre un adăpost unde hrana şi odihna îi erau asigurate în schimbul funcţiei acestea de despreţuit.

"Iuda"... Graşi, bine hrăniţi, tămâiaţi în presa reperistă, Sadoveanu, Arghezi şi toţi ceilalţi îndeplinesc funcţia berbecului Iuda dela abatoarele de la Villette. Merită, în adevăr, să te agăţi de viaţă cu disperare, plătind preţul abjecţiei?

Jules Huret, un gazetar francez a avut ideia să facă o anchetă literară asupra poeziei simboliste. A luat un interview şi lui Mallarmé; acesta vorbind de situaţia poetului în societatea burgheză care "nu'i îngăduie să trăiască", a spus: "este cazul omului care se izolează spre a'şi sculpta propriul lui mormânt". Imagine frumoasă, dar inexactă. Mallarmé, şi toţi poeţii, au putut să'şi realizeze în libertate opera lor literară, fără ca inspiraţia să le fie priponită de normativele unui partid. Au anticipat forme de expresie, adoptate mai târziu; s'au realizat adesea în forme ermetice, dar nimeni nu le-a impus o normă estetică. Azi, în republica populară română scriitorul, poetul au funcţia berbecului de la abatoarele Villette. Cei cu vază sunt nişte prostituate ale literaturii cu condicuţă de partid.

"Je viens, oh, pur silence offrir mes larmes vaines."

(Paul Valery.)

CELE DOUA ACTIUNI CULTURALE SI DE REDESTEPTARE NATIONALA ALE MACEDO-ROMANILOR

ORESPONDENŢA Impăratului macedo-român Ioniţă şi a Arhiepiscopului Vasile din Zagora cu Papa Innocenţiu al III-lea în care amintesc, în anul 1204, că Vlahii din Tracia şi Macedonia erau de sânge roman, dovedeşte într'un mod clar că în Evul Mediu poporul însuşi avea cunoştinţă de legătura sa originală cu Roma. Iar crearea în Evul Mediu a atâtor Vlahii în P. Balcanică, adică State macedo-româneşti independente, mai dovedeşte că Macedo-Românii erau în număr mare şi aveau o oarecare conştiinţă naţională. Acelaş lucru l-au constatat şi scriitorii străini de mai târziu, din sec. al XVIII-lea şi al XIX-lea, care au călătorit în P. Balcanică şi au vizitat pe Macedo-Români, şi anume că Macedo-Românii erau mândri de origina lor latină, ţineau mult la limba lor şi deci aveau o oarecare conştiinţă naţională.

"El (Macedo-Românii)... vorbesc întotdeauna latina, şi dacă îi întrebi ce sunt, ei răspund cu mândrie: Români". (E. M. Cousinery, consul francez la Salonic şi contemporan cu Pouqueville.)

"Toţi (Macedo-Românii) în general, revendică cu mândrie numele de Romunis sau Român". (F. O. H. L. Pouqueville, consul general al lui Napoleon Bonaparte pe lângă Ali Paşa din Ianina, Epir: "Voyage en Grèce", Vol. II, Paris, 1826.)

"Această idee unanimă a unui popor asupra originei sale italice străbate, independent de autorii pe cari i-am citat, la toţi scriitorii din ultimii ani ai Grecilor". (Pouqueville: "Voyage en Grèce", vol. III.)

Deci prima redeşteptare naţională a Macedo-Românilor a izvorît din această profundă conştiinţă populară, şi centrul ei cultural-naţional a fost renumita Moscopole din Albania de azi, aşezată în apropierea nord-vestică a oraşului albano-român Coriţa.

"Apogeul culturii şi civilizaţiei aromâneşti l-a atins, în sec. al XVII-lea şi al XVIII-lea, oraşul pur aromânesc Moscopole, supranumit şi "Noua Atena" care, prin Academia ei renumită şi alte instituţii de cultură superioară unde predau distinşi învăţaţi Aromâni, prin tipografia pe care o poseda, splendoarea economică la care a ajuns, a fost pentru mult timp, cel mai important focar de cultură şi civilizaţie din toată P. Balcanică."

"Marea nenorocire a Aromânilor şi poate a tuturor popoarelor creştine din acele părţi, a fost faptul că această splendidă cetate a fost jefuită şi apoi distrusă de hoardele albanezilor musulmani, la instigaţiile stăpânirii turceşti care nu vedea cu ochi buni o renaştere creştină". (C. Papanace în "Mica Antologie Aromânească", Freiburg-Germania, 1952.)

"Moscopole, acest centru înfloritor era ca un stup de albine aşezat printre crăpături de stânci în jurul cărora mugesc şivoaiele. Număra pe la mijlocul veacului al XVIII-lea aproape 40.000 de suflete şi la 1788 populaţia sa a crescut cu un sfert. Promitea destin măreţ creştinilor din aceste părţi... Şcolile din Moscopole înfloreau, civilizaţia se anunţa sub auspiciile religiei şi ale prelaţilor săi, dar geniul despotismului, duşman oricărei prosperităţi, putea oare să sufere ca un oraş liber să se ridice în sânul imperiului său? Hoardele de Mahomedani din Dangli şi Colonia au dat cele dintâi semnalul nenorocirilor, începând să jefuească şi să asasineze caravanele care frecventau piaţa Moscopolei. Turcii din Muzachea, sub pretext că se îngrijesc de supuşii molestaţi ai Sultanului, au pus garnizoană în oraş şi, după ani de jafuri, devastări şi războaie, Moscopolea a dispărut de pe suprafaţă Albaniei". (Pouqueville: "Voyage en Grèce", Vol. III).

"Prima distrugere a Moscopolei a avut loc la 1769. La această primă distrugere, în urma căreia foarte mulţi negustori bogaţi s'au retras spre Viena şi Veneţia, a urmat în anul 1788 a doua distrugere, iar sub Ali Paşa a fost şi ultimul rest de prosperitate complect nimicit de hoardele barbare". (Gustaw Weigand: "Die Aromunen", Vol. II, Leipzig, 1894.)

Distrugându-se Moscopolea, populaţia ei s'a răspândit în toată P. Balcanică, prin Italia, în Imperiul austro-ungar, ajungând unii dintre ei până în Prusia. Aci, în noile lor aşezări din afara P. Balcanice, şi trăind într'un mediu cu mult mai liber, scriitorii macedo-români din sec. al XVIII-lea Teodor Cavallioti, Daniel Moscopoleanul, Constantin Ucuta, Constantin Roja şi Mihail Boiagi, convinşi de origina lor latină, au început să scrie şi să tipărească în limbi străine, precum şi în graiul lor macedo-român dicţionare, cărţi de cetire, de rugăciuni, de istorie, de filologie, etc.

La 1774 se publică de către istoricul german Johann Thunmann cartea lui Teodor Cavallioti, intitulată "Protopirie", în care lucrare scoate la iveală importanţa studierii limbei macedo-române.

In 1794 se publică de către colonelul englez William Martin Lake importanta lucrare a lui Daniel Moscopoleanul, intitulată "Lexicon Tetraglosson", care este o carte de conversaţie în patru limbi.

La 1797, acum 161 de ani, Protopopul Constantin Ucuta de la Posen (Prusia Orientală) unde emigrase cu coloniştii săi Moscopoleni, publică la Viena primul ABECEDAR macedo-român, intitulat "Noua Pedagogie", în prefaţa căruia arată necesitatea de a începe instrucţia copiilor în limba maternă.

In 1808, la Pesta (Ungaria), Constantin Roja, doctor la spitalul Universităţii din acest oraş, publică lucrarea să istorică "Dovezi asupra Românilor, supranumiţi Valahi, cari locuesc dincolo de Dunăre", şi după un an, în 1809, la Buda (Ungaria), publică lucrarea sa filologică "Măestria ghiovăsirii româneşti cu litere latineşti care sunt literele Romanilor ceale vechi", prin care încearcă să unifice graiul Macedo-Românilor cu cel al Daco-Românilor.

In 1813, la Viena, apare prima GRAMATICA macedo-română a Profesorului Mihail Boiagi, în a cărei prefaţă arată Macedo-Românilor necesitatea de a studia limba lor maternă, adăugând că "Românul nu trebue să se ruşineze de limba sa, ci mai de grabă să fie mândru", şi luând în acelaş timp o poziţie categorică contra învăţatului grec Neofit Duca care îndemna pe Macedo-Români, prin scrierile sale, să-şi părăsească limba maternă şi să adopte pe cea grecească.

Aceste prime lucrări ale scriitorilor macedo-români din sec. al XVIII-lea şi apărute în străinătate au fost împiedicate de către Greci (clerici şi laici) de a fi răspândite printre Macedo-Românii din P. Balcanică, iar autorii lor au fost afurisiţi de către Patriarhia Ecumenică din Constantinopol, aşa că prima redeşteptare naţională pornită chiar dela ei înşişi nu şi-a putut ajunge ţinta. Insă acţiunea lor a fost binefăcătoare pentru fraţii Români din Transilvania, dându-le, printre alţii, pe Mitropolitul Baron Andrei Şaguna, care a luptat o viaţă întreagă pentru triumful ortodoxismului românesc din această regiune, pentru eliberarea Transilvaniei româneşti de sub jugul austro-ungar şi alipirea ei la Patria-Mamă România.

Aşadar, prima acţiune culturală şi de redeşteptare naţională a Macedo-Românilor, pornită de scriitorii lor din sec. al XVIII-lea, şi înăbuşită chiar în faşe de Patriarhia Ortodoxă din Constantinopol care, în timpul Imperiului otoman fiind un fel de Stat în Stat, urmărea grecizarea tuturor popoarelor balcanice, se va relua—după cum vom vedea—în anul 1860.

In urma revoluţiei din 1848, câtiva dintre exilaţii Români din Nordul Dunării au trecut în P. Balcanică şi acolo au dat de populaţii întregi care vorbiau şi simţiau la fel ca ei: aceştia erau Macedo-Românii, Aromânii, după cum se numesc ei, sau Vlahii, după cum îi numesc unii străini. Intorşi la Bucureşti, încep să vorbească printre Daco-Români de fraţii lor din Macedonia şi Tesalia, şi astfel în anul 1860 s'a format un Comitet în care figurau personalităţi ca Dimitrie Bolintineanu, generalul Cristian Tell, C. A. Rosetti, I. Ionescu de la Brad, Cesar Boliac, V. Ureche, etc., cu scopul de a strânge mijloacele necesare pentru o acţiune culturală pe lângă Românii din P. Balcanică. Acest Comitet a lansat un apel către fraţii lor din Sudul Dunării pentru deschiderea de şcoli şi biserici româneşti, care a fost primit cu mare entusiasm.

Astfel, la 1864 se deschide prima şcoală românească la Târnova, lângă Bitolia (Macedonia Jugoslavă), de către Dimitrie Atanasescu. La 1865, Arhimandritul Averchie

(Urmează pagina 7.)

MACEDO-ROMANII

din M-le Athos, originar din comuna pur românească Avdela (Pind), aflând de acest apel, merge în Macedonia alege 12 tineri și-i trimite la București unde, după ce primesc instrucția necesară la liceul Sf. Sava, se reîntorc ca învățători în patria lor Macedonia, devenind primii apostoli naționali ai macedo-românismului. In acelaș an, Apostol Margarit (1832-1903), a cărui părinți erau originari tot din Avdela și care mai târziu va deveni primul inspector general și fundatorul școlilor și bisericilor romanești din P. Balcanică, deschide în comuna lui natală Vlaho-Clisura (Macedonia grecească) o altă școală românească.

Această acțiune culturală românească a progresat atât de mult și repede încât la 1900, după o activitate de numai 36 de ani, cu toate dificultățile puse de Patriarhia Ecumenică din Constantinopol și de Guvernul din Atena, Macedo-Românii au avut în P. Balcanică 113 școli primare, 6 secundare și numeroase biserici unde slujba se oficia în românește.

Acțiunea culturală în Mocedonia a contribuit atât la redeșteptarea conștiinței naționale cât și la crearea unei literaturi macedo-române, formând cu timpul și o limbă literară. Astfel au spărut mai multe manuale, traduceri de lucrări religioase, almanahuri, precum și numeroase reviste ca: Flambura, Fratilia, Lumina, Graiu Bun, Lilicea Pindului, Revista Balcanică, Macedonia, Peninsula Balcanică, etc., în care s'au publiact cele mai bune texte din literatura macedo-română ale primilor scriitori macedo-români, instruiți în școlile românești din Macedonia: Mihail Nicolescu, Constantin Belimace, Nuși Tulliu, George Murnu, Nicolae Batzaria, Marcu Beza, George Ceara, Ion Foti, Nicolae Velo, Tache Caciona, Zicu Araia, Nacu Scrima, etc., îmbogățindu-se cu timpul prin contribuția altor scriitori mai tineri.

Va să zică, Turcia "păgână" și "necivilizată" înțelese și acordase Macedo-Românilor încă din 1864 principiul libertății culturale și religioase, confirmându-l după aceea printr'un decret mare vizirial în anul 1878.

La 9/22 Mai 1905, datorită înțeleptului și bravului rege Carol I, a unor bărbați de Stat români, a unor diplomați energici și patrioți ca Alex. Em. Lahovary, a scriitorilor, studioșilor și patrioților macedo-români din Macedonia și România, s'a smuls Sultanului Iradeaua Imperială prin care se consacră în mod oficial existența elementului românesc în Turcia Europeană, adică în P. Balcanică.

Drepturile acordate prin această Iradea se pot rezuma în următoarele: 1) Se recunoaște oficial elementul românesc ca naționalitate distinctă de celelalte naționalități din Turcia Europeană; 2) Macedo-Românii vor avea comunități distincte, bucurându-se de toate privilegiile de cari se vor bucura și celelalte comunități creștine; 3) Aceste comunități vor avea dreptul să-și aleagă din sânul lor primari, consilieri ca să-i reprezinte în consiliile respective; 4) Dreptul de a folosi limba lor maternă în biserică și școală și să numească învățători, profesori și inspectori recrutați din sânul lor.

Privilegiile de mai sus au fost consfințite și prin Constituția turcească din 10/23 Iulie 1908.

Recunoașterea oficială a Macedo-Românilor din partea Guvernului turc n'a era văzută cu ochi buni de Patriarhia Ecumenică din C-pol și de Guvernul grec din Atena, întrucât prin Iradeaua Imperială din 9/22 Mai 1905 era să piardă neapărat elementul macedo-român, cel care contribuise atât de mult la independența și regenerarea Greciei și atunci, prin bande de "antarți" greci, înarmate de Guvernul din Atena, binecuvântate și susținute de clerul grec din toată P. Balcanică în frunte cu Patriarhul Ecumenic Ioachim al III-lea au lansat o prigoană nemaipomenită în contra elementului macedo-român, omorînd sute de Macedo-Români, arzând mai multe școli și biserici românești și distrugând numeroase comune macedo-românești.

"Patriarhul Ecumenic Ioachim al III-lea începe a fulgera cu anatemele sale clerul macedo-român. Dovedindu-se zadarnice armele spirituale, a recurs la brațul înarmat al opresiunei, a recurs la ajutorul bandelor de "antarți" (comitagii greci) care au fost în realitate angajați să sufoce prin sabie și foc redeșteptarea elementului latin din Turcia Europeană. De la preotul asasinat la altar pentrucă slujia în limba română, la satele jefuite și incendiate; de la negarea înmormântării creștine, la rebotezarea impusă pruncului botezat de preotul macedo-român, nici un sacrilegiu, nici un delict n'a fost crutat". (De Luca Benedetto în lucrarea sa "Gli Aromeni", Roma, 1919.)

"Intreaga națiune va fi recunoscătoare curajoșilor apărători ai elenismului pentru lupta întreprinsă spre a demonstra lumii că Macedonia este curat grecească. Exterminați pe preoții, pe învățătorii, pe fruntașii Macedo-Români, ardeți, împușcați, ucideți..." (Din Apelul Comitetului suprem eleno-macedonian, reprodus de C. A. Colonna di Cesaro în "Note e Documenti".)

"Se face cunoscut cetățenilor că oricine se va declara de naționalitate română sau va trimite copiii săi la școala română, va fi condamnat la moarte și decapitat." (Baldacci Antonio: "Itinirari albanesi".)

"In trei ani și mai bine (1905-1908) cât a durat această teroare (grecească), sute și mii de Aromâni nevinovați au fost masacrați. Dar ei n'au renunțat la idealul național pe care l-au botezat cu cel mai curat sânge de al lor." (C. Papanace în "Mica Antologie Aromânească", Freiburg, Germania, 1952.)

Și ar trebui să știe toți Ioachimii de ieri, de azi și de mâine, că un popor milenar, autohton în P. Balcanică, cu un trecut plin de suferinți și atât de glorios, oricâte piedici i s'ar mai pune, oricât ar mai fi persecutat, el nu va renunța niciodată la idealul său național, la dreptul său natural de a-și vorbi limba maternă și de a trăi macedo-românește.

Perioada cuprinsă între proclamarea Constituției turcești (Iulie 1908) și isbucnirea primului războiu balcanic (Octombrie 1912), a fost pentru Macedo-Români o perioadă dintre cele mai bune, întrucât în acest scurt interval de timp elementul macedo-român s'a întărit pe toate tărâmurile, mai ales pe cel național și politic. In timpul acesta, în Parlamentul turc se găseau doi valoroși reprezentanți ai Macedo-Românilor, unul senator, scriitorul și publicistul Nicolae Batzaria, care mai târziu va deveni Ministrul României la Constantinopol, și celălat deputat, Doctorul Filip Mușea. Datorită lor, se aplicau într'un mod integral toate drepturile politice și civile acordate Macedo-Românilor prin Iradeaua Imperială din 1905. Din nefericire însă această perioadă a fost de scurtă durată (patru ani și ceva).

Intre timp au loc războaiele balcanice (1912-1913), Turcii sunt alungați din Europa și la 10 August 1913 se încheie pace la București unde Macedonia, centrul Macedo-Românilor și în care provincie se găseau cele mai multe școli și biserici românești, este împărțită între Grecia, Serbia și Bulgaria, însă aceste trei State, prin delegații lor oficiali Venizelos, Pachitch și Tontcheff, își iau următorul angajament:

"Grecia (Serbia, Bulgaria) consimt a da autonomia școlilor și bisericilor Aromânilor ce se vor găsi în viitoarele posesiuni grecești (sârbești, bulgărești) și să permită

înființarea unui Episcopat pentru Aromâni, cu facultatea pentru Guvernul român de a subvenționa, sub supravegherea Guvernului elen (sârb, bulgar) sus menționatele instituțiuni culturale, prezente și viitoare."

La 1914 are loc primul războiu mondial și prin tratatul de pace, unde se confirmă împărțirea Macedoniei, deci și a Macedo-Românilor din această mare regiune. Prin împărțirea Macedoniei între Grecia, Serbia și Bulgaria s'a comis mai mult decât o greșală, o mare crimă.

Articolui 12 al Tratatului dela Sevres din 10 August 1920 spune: "Grecia consimte de a acorda autonomia locală sub supravegherea Statului grec, comunităților Vlahilor din Pind, în materie de cult, de binefacere și de învățământ".

Art. 1 din acelaș Tratat spune: "Grecia se angajează, ca stipulațiunile conținute în articolele 2-8 din acest capitol să fie recunoscute ca legi fundamentale și că, nicio lege, regulament sau act oficial sa nu fie în contradicție sau în opoziție cu ele, nici în contra lor".

Art. 8 spune: "Cetățenii greci aparținând minorităților etnice, de religie sau de limbă, se vor bucura de acelaș tratament și de aceleași garanții în drept și fapt, acordate celorlalți cetățeni greci. Ei vor avea un drept egal de a funda, dirija și administra pe socoteala lor opere de binefacere, de cult și de caracter social, școli și alte instituții de educație cu dreptul de a întrebuința limba lor proprie și de a exercita în mod liber cultul lor propriu".

Iar reprezentantul oficial al Albaniei la Liga Națiunilor, F. Noli, în ședința din 2 Octombrie 1924, ținută la Geneva, și-a luat următorul angajament: "In ceace privește învățământul, Guvernul albanez va acorda în orașele și provinciile unde există o proporție considerabilă de elemente nealbaneze, de o altă limbă decât cea oficială, înlesniri pentru a asigura instrucția în școlile primare în propria lor limbă".

"Aceste stipulațiuni—declară F. Noli, care în prezent este Episcopul Bisericii Ortodoxe Albaneze din USA—constituesc obligații de interes internațional și vor fi puse sub garanția Ligii Națiunilor."

Am ținut să reproducem citatele de mai sus de a dovedi încă odată, mai ales unor șoviniști balcanici, că atât Guvernul imperial turc din înaintea războiului balcanic cât și Guvernele Statelor balcanice din urma acestuia au recunoscut oficial, la diferite Conferinți Internaționale, Minoritatea etnică Română din P. Balcanică.

Insă angajamentele luate de Guvernele Statelor balcanice n'au fost respectate întocmai, iar promisiunile lor solemne au rămas promisiuni. Serbia, profitând de războiul mondial, a închis toate școlile românești încă din 1914, Bulgaria a tolerat numai două, Albania a tolerat și ea numai două, dar și pe acestea le-a "etatizat", iar Grecia a lăsat să funcționeze o bună parte din ele existente sub Turci până în anul 1944, când toate au fost închise, profitând și ea de situația creată de ultimul războiu mondial care a despărțit lumea în două printr'o "cortină de fer"; Statul român—Protectorul Macedo-Românilor—rămânând dincolo de această cortină. Crearea unui Episcopat Ortodox Român în Macedonia a rămas un vis neîmplinit, căci s'a opus cu înverșunare Patriarhia Ortodoxă Ecumenică din Constantinopol. Cu această ocazie adăugăm că una din cauzele principale pentru care ortodoxismul n'a progresat, este și aceea că Patriarhii Ecumenici din C-pol erau preocupați și s'au ocupat mai mult de politică decât de religie: cum să facă Grecia mare și să grecizeze și pe celelalte națiuni creștine-ortodoxe din Balcani, mai ales pe Macedo-Români. Școli noi nu s'au permis a se înființa, cu toate că multe comune curat românești au cerut acest lucru.

Realitatea este că sub "păgânii" Turci am avut în P. Balcanică mai multe școli și biserici românești decât sub creștinii ortodocși, iar din 1944 nu există nici o școală sau biserică românească în această peninsulă. Toate Guvernele balcanice, fără excepție, au urmărit și urmăresc acelaș scop: desnaționalizarea elementului românesc din P. Balcanică. Nu numai că au închis toate școlile și bisericile românești, că au desființat toate societățile culturale și comunitățile naționale macedo-românești, că au jefuit și distrus comune macedo-românești, că au ucis, maltratat și întemnițat sute de Macedo-Români, dar le-au interzis chiar să-și vorbească limba lor maternă, excluzându-i și dela orice funcție publică sau muncă manuală dacă se declară sau află că sunt Români. Situația Românilor din Grecia este și mai rea: de 13 ani de zile trăesc într'o atmosferă de adevărată teroare. Reprezentanți ai culturei recești și al Guvernului din Atena cer cu insistență ca populația macedo-română din această țară, care atinge cifra de un milion de suflete, ori să fie exterminată ori să fie deportată în Peloponez și insule.

Iată bunăoară niște declarații publice a câtorva reprezentanți ai Greciei actuale:

"Mitropolitul Ioachim Foropoulos al Pelagoniei (Monastir) a sărutat pe toți (comitagii), i-a binecuvântat și le-a dat deslegare pentru toate păcatele și crimele vechi și viitoare". (G. H. Modi, fost Ministru grec: Makedonikos Agon kai Makedones Arhighoi, Salonic, 1950, p. 88.)

"Trebue să facem așa fel ca să nu mai existe minorități etnice în Grecia... Români și românizanți, Bulgari și bulgarizanți, nu există și nici că trebue să existe: toți trebue să fie greci. Și dacă nu vor, sau vor să fie răi nu vor avea loc printre noi". (Ziarul grec "Nea Alithea". Iulie 1948.)

"Rau s'a făcut că s'a recunoscut prin tratatele și convențiile dela București protecția română asupra Cutzo-Vlahilor... După eliberare, toți trebuiau să fie luați și executați. Sfârșitul actualei aventuri din Grecia (războiul civil, 1946-1949) trebue să găsească definitiv rezolvată această chestiune, prin fapte împlinite. Trebue să li se retragă tuturor cetățenia greacă, de îndată, gonindu-i cu femei, cu copii, cu tot". (Prof. și fostul Rector al Universității din Atena, Ap. Daskalakis, în ziarul oficios "Ethnos" din 2 Iulie 1948.)

"După noi minimum care ar fi trebuit făcut era de a transfera (minoritatea macedo-românească) din bastioa- [illegible] ales în Peloponez și insule. La fel și pe aceia cari s'au declarat slavi, astfel încât să dispară orice primejdie viitoare". (Daskalakis, în ziarul grecesc "Atlantis" din New York, 13 Iulie 1952).

"Prin câteva decrete de interzicere a folosirii limbilor străine, Statul ar putea apoi interveni prin mijloacele legale ce are la dispoziție, făcând să dispară orice diferență de limbă, îndepărtând astfel orice pretenție de interferență străină în interior pe baza angajamentelor ce rezultă în mod regulat din tratatele internaționale". (Sot. Kotzamanis, fost Ministru grec: Ethnica Zitimata, Atena, 1954, p. 45.)

"Pretutindeni minunatul cler grec în frunte cu Patriarhul Ecumenic a luat atitudine ostilă împotriva școlilor de propagandă străină (românească). Clerul grec, gardian vigilent al intereselor noastre naționale, s'a alarmat (de progresarea școlilor și bisericilor românești) și a intervenit în chestiune" (prin bande armate, omorînd sute de Macedo-Români). (Ministrul grec Ev. Averoff: I politiki pleura tuo Koutzo-Vlahikon zitimatos, Atena, 1948, p. 29.)

"E vorba de acei Cutso-Vlahi pe care propaganda românească îi otrăvise în așa hal, încât să-i facă să trădeze și să urască Grecia, să studieze în școlile creiate după tratatul dela București, să se roage în biserici în limba română. De multă vreme, într'o serie de articole, am insistat c'ar trebui întreprins ceva radical pentru a lichida odată pentru totdeauna această periculoasă situație (a Macedo-Românilor), recomandând următoarele măsuri: cei cari doresc să mai rămână în Grecia, ar trebui îndepărtați din regiunile de frontieră, mutați în insule, în Peloponez și in alte părți din interiorul țării, unde să se stabilească pentru totdeauna, iar cei cari sunt rău dispuși și incorigibili (Vlahii cari n'ar accepta să se grecizeze sau să se mute în insule și Peloponez) să fie obligați a părăsi Grecia, fiind considerați ca dislocați pentru totdeauna din țară, fără drept de reîntoarcere". (Daskalakis, în ziarul "Atlantis" din Iunie 1956.)

Va să zică, a doua acțiune culturală și de redeșteptare națională a Macedo-Românilor, pornită din București la 1860, de către personalități marcante daco-române și macedo române, precum și de însuși Guvernul român de atunci, în frunte cu Domnitorul Cuza Vodă, a fost întreruptă—profitând de situație—în anul 1944 de către actualele Guverne balcanice, călcând în picioare două Tratate Internaționale făcute în 1913 și 1920, precum și principiile de care e călăuzită prezenta Organizație a Națiunilor Unite (ONU).

Această acțiune, care în prezent este întreruptă, se va relua neapărat odată cu căderea blestematei "cortine de fer", care nu va întârzia să cadă.

Dar până atunci, dat fiind că pe actualul Guvern "român" din București nu-l prea interesează românismul, ar trebui ca locul lui să fie luat de toți Românii liberi.

Apărarea și salvarea românismului de pretutindeni, iată o sfântă datorie pe care trebue s'o facă orice Român cu dragoste de neam.

V. PINDEANU

1858 - CENTENARUL TIMBRULUI

EXPOZITIA FILATELICA

IJLOACE de a străbate teritoriul Principatelor Române, au existat din cele mai vechi timpuri, așezarea geografică a spațiului românesc constituind prin ea însăși o răscruce a marilor drumuri între Asia, Orientul apropiat și vechiul Continent.

"Poștă", în sensul de transport organizat exista în țările noastre încă din secolul al XV-a și multe descrieri pitorești lăsate de călătorii care au parcurs pământul românesc, amintesc felul cum se efectua călătoria în acele vremuri.

La început Poșta a servit exclusiv pentru transportul călătorilor străini și al corespondenței oficiale. Abia în secolul XVIII pasageri și corespondență particulară au intrat deasemeni în atribuțiile ei. In capitala principatului exista o companie de diligențe cu mai mulți căpitani de poștă, un fel de directori centrali ai serviciului. Aceștia întrețineau o rețea de oficii de poștă pe întreg cuprinsul țării. Distențele erau calculate în "poste" echivalând cu aproximativ 20 de klm. de astăzi. Pe parcurs, căpitanii oficiilor de poștă se ocupau cu recrutarea schimburilor de cai și a surugiilor, taxele de transport percepute fiind în raport cu numărul cailor întrebuințați până la destinație și cu salariul vizitiilor, ceace da loc la multe abuzuri.

"Diligența", cum se numea pompos vehicolul de transport, era în realitate, după descrierea călătorului francez de Fourquevouls (secolul al XV-a), "o căruță ușoară, care în caz de nevoie, putea fi transportată pe umeri", iar după St. de Bélanger (1836), "o cutie neacoperită, grosolan construită, largă de două picioare și lungă de trei, așezată pe patru roți și două osii de lemn. Pe fundul ei un pat de fân, pe care trebuie să te ghemuiești, când surugiii umplu văzduhul cu strigătul și pocniturile lor de bici, pentru a nu fi asvârlit afară de smucitura pornirii nebune a cailor". Pentru unii pitoresc, pentru alții incomod.

Sosirea M. Sale Regina Bulgariei.

Marchizul de Prat y Soutzo ținându-și discursul.

La început concesionate spre exploatare unui grup de boieri ai vremii, poștele moldovene au fost organizate de Inaltul Consiliu Administrativ al Statului, prin decretul No. 511 din 23 Februarie 1852, care marchează o dată în istoria Poștelor românești, fiind primul document privind organizarea lor oficială și prima legiferare a tarifelor ce urmau a fi aplicate pentru transportul corespondenței, ziarelor, pachetelor sau trimiterilor de bani în interiorul principatului.

Ca și în trecut, pentru corespondența cu străinătatea erau utilizate oficiile poștale străine de pe lângă consulatele austriace, franceze, grecești și rusești. Tristă reminiscență, până în anul 1869, când au fost desființate, a capitulațiilor turcești, arbitrar extinse și celor două principate aflate sub suzeranitatea Porții. Acestea utilizau pentru francarea corespondenței mărcile poștale ale țărilor respective, obliterate cu stampile purtând fie denumirea localităților românești de expediere, fie un număr de ordine dat acestor oficii poștale, dacă erau încredințate direct la oficiile lor sau stampila simplă "BUCAREST-VALACHIA" sau K. V. RECIPIS pentru recomandatele în Muntenia și RECIPISSE în Moldova, dacă erau încredințate companiilor de diligență care le transportau numai până la birourile de frontieră ale acestor poște.

Astfel:

Poștele austriace au întrebuințat între 1850-1867, mărcile poștale ale Lombardo-Veneției, iar după această dată până la desființare, mărcile poștale ale Levantului austriac.

Obliterarea era făcută fie cu stampila oficiului poștal austriac K. K. F. POST, adică "Kaiserliche, Königliche Feld Post", fie cu stampila purtând denumirea localităților românești ca "PLOESTE", "GALLATZ", GALATZ", "IBRAILA", "PITCHESTI", etc.

Poștele franceze au utilizat până la desființare mărcile Republicii tip CERES și NAPOLEON III, obliterate cu stampile în formă de romb sau stea punctate, având la mijloc în cifre numărul de ordine al Oficiului poștal de expediere. Aceste numere erau compuse fie din cifre mici, fie din cifre mari și groase. Sunt cunoscute următoarele stampile:

Cifre mici:			Cifre mari:		
4008	oficiul	Galatz	5085	oficiul	Galatz
4009	"	Brăila	5087	"	Brăila
4015	"	Sulina	5099	"	Sulina
4017	"	Tulcea	5102	"	Tulcea
			5139	"	Constanța

Poștele grecești au utilizat din anul 1861 până la desființare mărcile poștale tip "MERCUR" obliterate fie cu ștampile purtând în caractere grecești denumirea localității de expediere ca "BOICOIRESTI" sau "IBRAILA" fie cu ștampile în formă de romb punctat având la mijlos în cifre numărul de ordine al Oficiului respectiv.

Se cunosc astfel următoarele ștampile:

101 oficiul Brăila
102 " București

Poștele rusești au utilizat mărcile poștale ale Levantului rus obliterate cu ștampile având în caractere slave numele localităților de expediere. Sunt extrem de rare.

Pe lângă poștele despre care am amintit mai sus au mai funcționat între anii 1865-1875, în toate porturile românești la Dunăre, oficii poștale particulare aparținând Societăților străine de navigație fluvială, care asigurau traficul poștal între aceste porturi și porturile celorlalte țări riverane.

Citām astfel mărcile poștale emise de către "Erste K. K. priv. Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft", care se găsesc obliterate cu stampile purtând denumirea tuturor porturilor românești la Dunăre, precum și "LOCAL POST KUSTENDJE & CZERNAWODA" emise de Soc, de navigație Lianos et C-ie. din Constantinopol.

Circulația poștală luând o mare desvoltare, Guvernământul Moldovei a preluat în monopol, la începutul anului 1858, exploatarea întregei rețele a serviciilor de poștă a diligențelor și după exemplul marilor State din Apus, a ordonat să fie fabricate primele mărci poștale.

Născut din necesitatea de a asigura recuperarea taxelor prevăzute în tarifele poștale pentru circulația corespondenței între diferitele părți ale lumii, iar mai târziu ca o înlesnire a imensului trafic postal pe care civiliția și progresul l-au atras după sine, timbrul postal s'a impus din primul moment ca cel mai ingenios sistem pe care omul l-a putut scorni pentru atingerea obiectivelor amintite.

Inițiatorul lui, Sir Rowland Hill n'a prevăzut niciodată rolul pe care aceste bucățele de hartie colorată vor ajunge să-l joace în secolul XX.

Dintr'o chitanță oficială, mai mult sau mai puțin artistică, de primirea taxei datorate pentru serviciul prestat la expedierea și transportul scrisorilor, timbrul poștal s'a transformat astăzi în cel mai eficace și pătrunzător sistem de propagandă politică, socială, culturală, economică și națională, constituind, pe drept cuvânt, istoria în imagini a secolului nostru.

M. S. Regina Ioana cercetează timbrele expuse.

Inspirate de stema Țării, aleasă după cum spune legenda de Dragoș, întemeetorul Principatului, când la o vânătoare, urmărirea unui zimbru l-a făcut să descopere frumusețea plaiurilor moldovene, primele timbre românești ale Moldovei, reproduc în medalion un cap de zimbru și "goarna postală", emblema străvechiului serviciu al diligențelor, având de jur împrejur, scris în caractere chirilice, PORTO SCRISORI.

Astăzi, capetele de zimbru ale Moldovei, au ajuns faimoase în toată lumea și constituie mari rarități filatelice.

Destinate pentru francarea corespondenței interne, tirajul lor a fost foarte mic pentru fiecare din valorile de 27, 54, 81 sau 108 parale, care alcătuiesc prima emisiune, ajungând abia la:

3.691	piese	de	27	parale.
4.772	"	"	54	"
709	"	"	81	"
2.584	"	"	108	"

Din acestea, foarte puține au putut supraviețui până în zilele noastre, multe fiind distruse inițial prin decupare sau rudimentară manipulație. Ele constituie, pe bună dreptate, mândria oricărei colecții filatelice avansate și dau loc la lupte aprige în licitațiile publice internaționale pe unde apar azi, din când în când, spre vânzare.

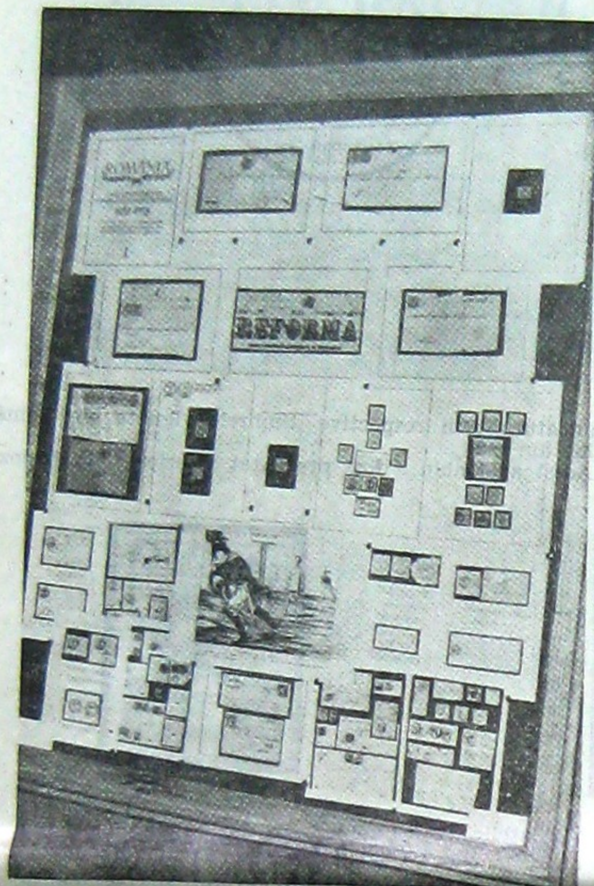
Imprimate rudimentar cu o ștampila de mână gravată în oțel, aplicată pe hârtie colorată și vărgată orizontal-cu excepția timbrului de 81 parale, care e nevărgat alcătuiau o coală de 32 de bucăți așezate în 4 rânduri a câte 8 timbre fiscale, începând primele două din stânga coalei, iar celelalte din dreapta ei, astfel încât în cele două rânduri din mijloc timbrele apar față în față, alcătuind așa numitele filatelic perechi "tête beche", opt în fiecare coală.

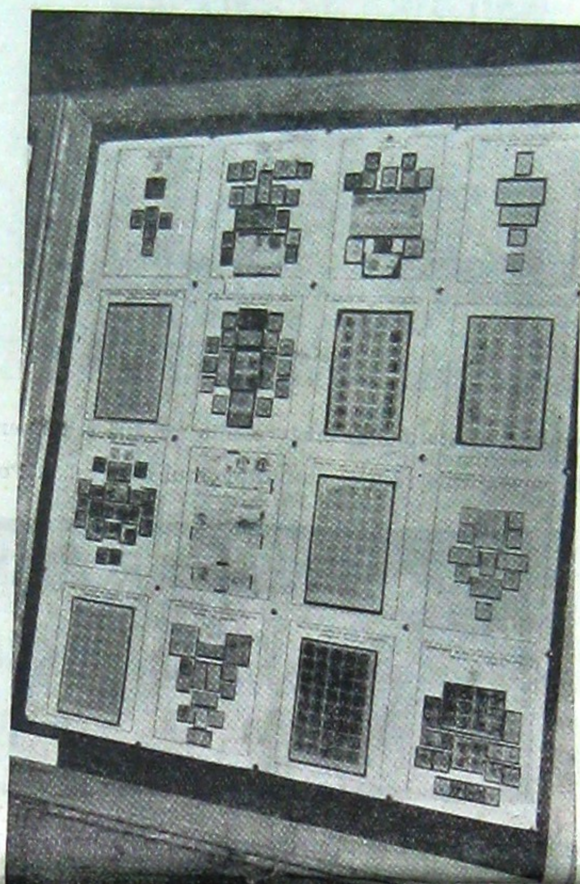
(Urmează pagina 9.)

POSTAL ROMAN AL MOLDOVEI - 1958

MADRID - 10 MAI 1958

Din păcate nu s'a transmis nici o coală originală, deoarece stocul rămas nevândut s'a pierdut în apele Buzăului, cu prilejul transportării arhivelor poştale dela Iaşi la Bucureşti în 1859, după unirea principatelor, iar din perechile "tête beche", numai câteva exemplare din va-

Tabloul emisiunilor CAP DE ZIMBRU "Moldova", 1858, şi "Principatele Unite", 1859.

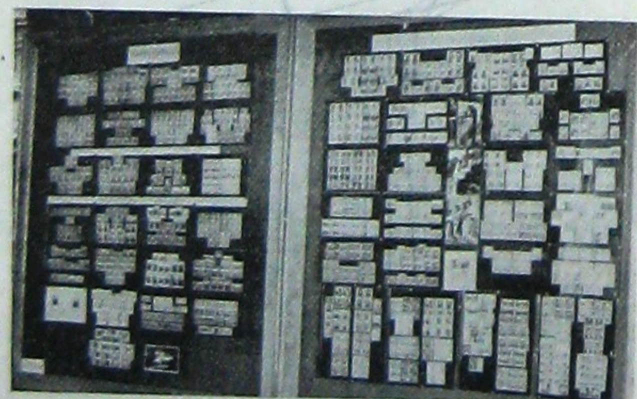
lcarea de 27 parale s'au păstrat până în zilela noastre, din celelalte valori nefiind cunoscute până acum nici una.

Raritatea lor, rudimentara imprimare şi valoarea pe care o reprezinta în epoca modernă, au tentat încă din secolul trecut, contrafacerea şi sunt destul de numeroase si felurite ca sursă, falsurile care au inundat piaţa filatelică internaţională.

Cu excepţia francezului Speraty, care a reuşit acum câtiva ani, să dea cele mai perfecte reproduceri, prin pictură, descoperite însă până la sfârşit de specialişti, restul sunt destul de grosolane şi uşor de identificat.

Apariţia acestor timbre coincide cu secolul cel mai frământat şi mai măret, am putea spune, din viaţa poporului românesc, deoarece în el s'au putut regrupa în mănunchiul dacic toate provinciile româneşti smulse dealungul veacurilor de furtunile care s'au abătut asupra "Daciei fericite", înscriindu-se şi paginile glorioase sau triste pe care aceste hârtiuţe le înregistrează şi din care putem aminti:

1859, Unirea Principatelor Moldovei şi Munteniei.

Emisiunile moderne.

1864, Crearea Principatului României.

1868, Aucerea la tron a familiei Hohenzollern.

1877, Războiul de independenţă.

1881, Crearea Regatului României.

1891, Apariţia primului timbru comemorativ în lume jubileul de 25 de ani de domnie" al Regelui Carol I.

1913, Războiul din Bulgaria şi recucerirea Dobrogei.

1916, Războiul de eliberare al fraţilor din Transilvania, Banat şi Bucovina.

1918, Unirea tuturor provinciilor româneşti şi crearea României Mari, sub sceptrul Regelui Ferdinand I.

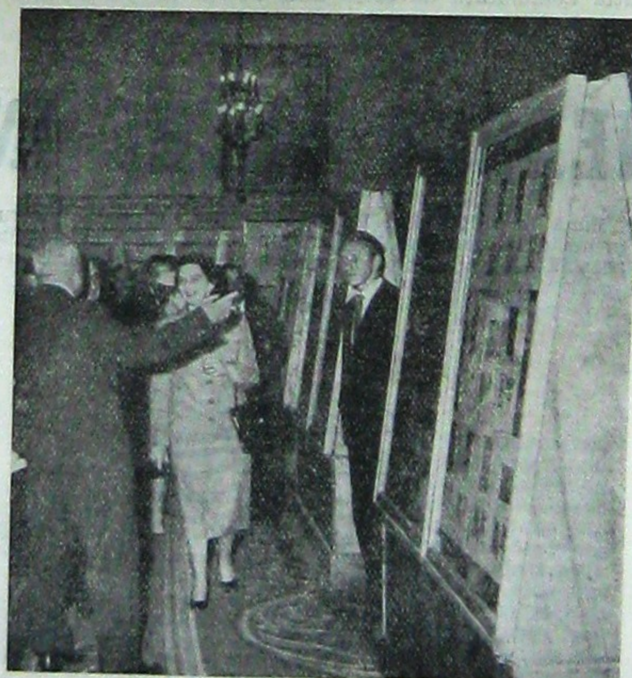
1930, Urcarea pe tron a Regelui dictator Carol al II-a.

1932-38, Progresul economico-social, decadenţa politică.

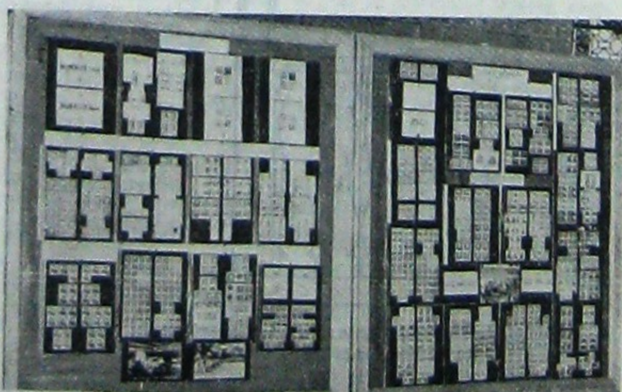
1939, Drama Basarabiei, Bucovinei de Nord, Transilvaniei şi Dobrogei.

1940, Revoluţia naţională şi fuga tiranului rege Carol al II-a. Urcarea pe tron a Regelui Mihai I.

1941-44, Cruciada anticomunistă, eliberarea provinciilor smulse de Rusia sovietică şi epopeicele lupte dela Odesa, Caucaz şi Stalingrad.

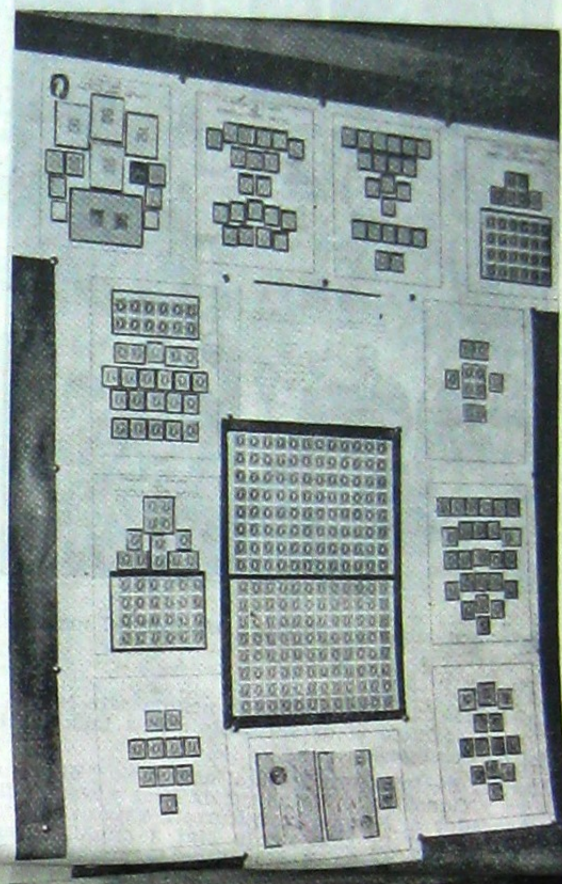

Dl Cdor Pătru dă explicaţii M. S. Regina.

1944, Trădarea Neamului românesc şi aruncarea lui în ghiarele Rusiei sovietice.

1947, Abdicarea Regelui Mihai I şi crearea Republicii Populare comuniste române. Inceputul sovietizării vieţii româneşti.

Emisiunile Domnitorului Cuza.

1948, Constituirea primelor comitete româneşti de luptă pentru eliberarea Patriei subjugate.

1956, Primele încercări de confederaţie economică a Europei vestice şi de cooperare cu URSS în detrimentul ţărilor ocupate în Est.

1958, Apariţia spectrului coexistenţei cu Sovietele bazată în permanentizarea statu-quo-ului determinat de Yalta, Teheran şi Postdam şi cu sacrificarea ţărilor de dincolo de Cortina de fier, etc.

* * *

Comemorarea filatelică a unui secol dela emiterea primelor timbre poştale a fost făcută în fiecare din ţările care au ajuns să sărbătorească această memorabilă dată, cu fastul pe care evenimentul îl impune.

Expoziţii internaţionale de mărețe proporţii, publicitate afluentă de iniţiaţi, de public, burse şi reuniuni comerciale pe plan international, constituiesc obicinuit cadrul manifestatilor provocate de "idea" genială a englezului Sir Rowland Hill.

Organizarea acestor manifestări constituie totdeauna

Tabloul emisiunilor de propagandă a le Com. "România liberă"

probleme chiar şi pentru ţările bogate ale Apusului.

A te gândi să faci aşa ceva în exil e de domeniul utopiei şi totuşi sufletul românesc şi dragostea de Neam a compatrioţilor din Spania, au reusit acest miracol.

Revista "Madrid Filatélico" din Mai curent scrie: "Comemorarea în exil a Centenarului timbrului poştal român al Moldovei printr'o expoziţie filatelică retrospectivă este o adevărată ispravă ce trebuie relevată şi Comunitatea Românilor din Spania trebuie felicitată pentru splendoarea realizării şi succesul înregistrat".

Ziarul "Ya" No. 6.151 din 11 Mai curent scrie:

"Expoziţia Centenarului timbrului Moldovei, instalată în sala de festivităţi a Palatului Poştelor şi Comunica-

(Urmează în pagina 10.)

ţiilor reuneşte un superb ansamblu de minunate exemplare de extraordinară valoare filatelică de timbre româneşti, reprezentând două etape: prima dela apariţie în Mai 1858 până la 1944 şi a doua dela 1945 până astăzi reunind originalele vignete poştale, emise de "Comitetul de luptă pentru România liberă".

Tricolorul românesc fâlfâie alături de cel spaniol.

Sunt spicuiri la întâmplare din nenumărate cronici pe care presa spaniolă şi de specialitate le-a închinat României cu acest prilej.

Patronată de Directorul general al Poştelor, dl Manuel González y González şi Marchizul de Prat y Nantouillet, fost ambasador al Spaniei la Bucureşti, expoziţia a fost inaugurată oficial în ziua de 10 Mai a anului curent, constituind cu Te-Deum-ul oficiat de Comunitatea Naţionale.

Aceiaşi revista "Madrid Filatélico" constată că "expoziţia nu a fost numai un eveniment filatelic important ci şi o reuşită reuniune a bunei societăţi madrilene, ac-

CENTENARUL TIMBRULUI

tul fiind oficiat în prezenţa Majestăţii Sale Regina Ioana a Bulgariei, a foştilor ambasadori spanioli în România, a reprezentanţilor diplomatici actuali la Madrid, înalţi

demnitari ai Statului spaniol, colonia română şi numeros public şi filatelişti."

In cuvântările rostite, atât Directorul General al Poş-

telor cât şi Marchizul Prat de Nantouillet, au făcut elogiul virtuţilor de care Neamul românesc a dat dovadă totdeauna, urând o grabnică revenire la libertatea şi viaţa creştină de care este pe nedrept lipsit astăzi.

In 40 de vitrine mari au fost expuse admiraţiei publicului spaniol colecţiile româneşti graţios puse la dispoziţia Comunităţii de către Dnii George Antoniadi, Luis Beneyto-Marti, José Boras Feliu, Constantin Fâltoianu, Pedro Monge, Julio Martinez, Dna Chiriachiţa Ionescu, Comandor Mircea Pătru, etc.

Cinci vitrine cuprindeau emisiunile de propagandă ale Românilor liberi ,cartoanele apel lansate de fiecare dată şi scrisori din lumea întreagă circulate, având alături de francatura ţării respective ,timbrele vignete ale Românilor din exil.

Acest ansamblu a fost prezentat ulterior şi la Expoziţia Filatelică Naţională Spaniolă, *celebrată la Madrid* între 3-10 Iunie 1958, *obţinând premiul II cu medalia* de argint.

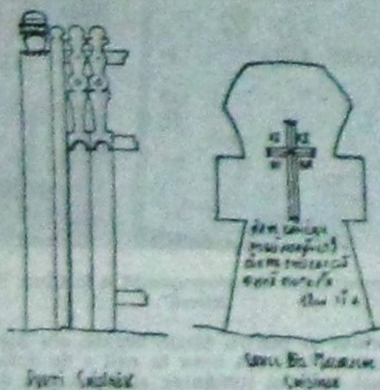
Cu ocazia Expoziţiei Centenarului au fost emise: un timbru comemorativ reproducând capul de zimbru de 81 parale, stema monarhică a României şi obiectul comemorării, un plic în serigrafie redrodus în cliseul alăturat şi un carton de propagandă distribuit gratuit vizitatorilor.

ARTA ROMANEASCA VECHE IN BASARABIA

Basarabia a fost întotdeauna românească şi a rămas românească chiar în timpul celor o sută de ani de ocupaţie forţată rusească. Ea şi-a păstrat caracterul, limba şi tradiţiile sale naţionale. Dovada cea mai elocventă ne este dată de arta populară, îmbrăcămintea, covoarele şi casele româneşti din Basarabia.

Covoarele sunt dintre cele mai frumoase şi mai originale şi rivalizează cu cele din Oltenia. In cetace priveşte casele despre care cititorul îşi poate face o idee din clişeele reproduse mai jos, ele se aseamănă complect cu cele din vechiul regat. Aceiaş lucru se întâmplă cu ctitoriile boierilor şi voievozilor ca şi cu mânăstirile şi cetăţile care fac de strajă pe malurile Nistrului.

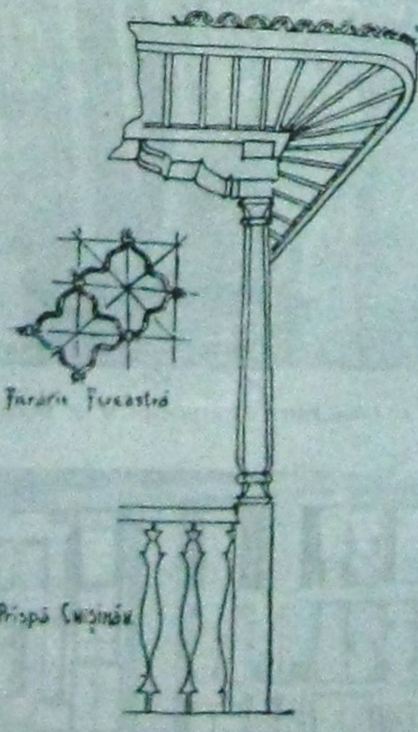
Nu din punctul de vedere istoric ci din cel etnografic şi artistic voiu dovedi, în rândurile care urmează, vechimea şi continuitatea noastră în Basarabia.

Gard de cănduri al unei vechi case româneşti, în Chişinău; Cruce de piatră la biserică Mazarache din Chişinău.

Cu mult înainte de era creştină, noi am creat o artă populară admirabilă, completă şi originală, în toate ţinuturile ocupate de noi până la ţărmurile Adriaticei, cu diferenţieri dela provincie la provincie, în fiecare recunoscându-se încă patria mamă; această artă este unitară ca şi graiul şi scoate în evidenţă mai mult decât orice, fiinţa fizică şi morală a poporului nostru.

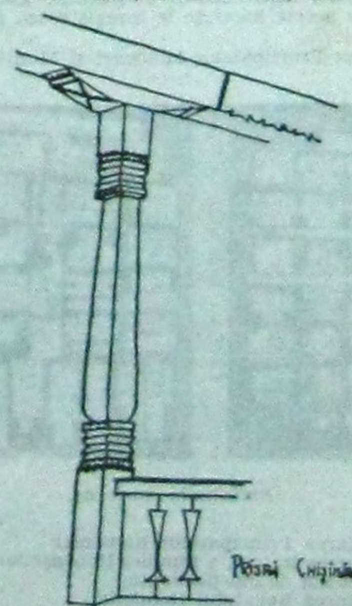
Până în 1812, când Basarabia a fost ocupată pentru prima oară de către Ruşi, nimic rusesc nu a existat în această provincie, nici o urmă istorică sau artistică, în-

Stâlpi de lemn şi balustradă a unei vechi case româneşti din Chişinău.

tr'un cuvânt nimic altceva în afară de moştenirea lăsată de către strămoşii noştri. Toate cetăţile falnice care astăzi încă îşi aruncă umbra în apele calme ale Nistrului, sunt opera domnitorilor Moldovei; bisericile şi mânăstirile sunt ctitoriile lor sau ale boierilor moldoveni (1).

In 1812, Ruşii au găsit în Basarabia 775 de biserici şi puţin timp după aceia, cea mai mare parte au căzut în ruină, unele dintre ele dispărând complect: după un secol de sclavie, nu mai rămâneau în picioare decât 104. Biserica cea mai veche, Sfântul Ioan, din Cetatea Albă,

Stâlpi de lemn ai unei vechi case din Chişinău.

datează dela sfârşitul secolului al XIII-a. Multe aşezăminte, clădite graţie generozităţii domnitorilor au urmat după cea citată mai sus. Astfel: mânăstirea Capriana, clădită în timpul domniei lui Petru Rareş, biserica Sfântul Nicolae din Chilia nouă, zidită în timpul domniei lui Vasile Lupu şi încă atâtea altele (2).

(Urmează pagina 14.)

TAKE IONESCU

de C. XENI

N Iunie anul trecut s'au împlinit 35 de ani de la moartea lui Take Ionescu. O infecție tifoidă l-a răpus la Roma, pe neașteptate; avea 64 de ani.

De la un capăt al țării până la cel'alt, în orașe ca și în satele cele mai îndepărtate, brusca lui dispariție a întristat lumea toată. N. Iorga în "Memoriile" sale scrie: "Inmormântarea lui Take Ionescu a fost mai strălucită ca acea a regelui Carol I".

Generația de azi se poate întreba, cu drept cuvânt: ce bărbat a fost acela care a lăsat în urma lui o așa de largă și adâncă emoție; ce însușiri și câtă admirație au putut explica doliul național cu care a fost condus la Mânăstirea din Sinaia în frumosul cavou al familiei unde odihnește și azi?

Aproape 40 de ani de viață publică el a răspândit în lung și în lat, la cei mari ca și la cei mici prețuirea câtorva din însușirile lui de căpetenie, însușiri clare, simple, impresionante, pe care ori-cine—mare sau mic—le înțelegea și le admira; era de o mare inteligență, era de un mare talent, era de o mare putere de muncă și de o mare bunătate, de o bunătate cuceritoare. Iar publicul cel mare mai știa că "Tăchiță, gură de aur" nu era fiu de boier, ci băiatul lui Ghiță Ioan, mic burghez din Ploiești; se știa că muncea și pleda zilnic pentru a'și câștiga existența, că murind nu a lăsat avere. Era fiul operelor lui, în plinul înțeles al vorbei. Și aceasta nu era indiferent marelui public.

* * *

După examene strălucite la Paris—student neobicinuit de studios—s'a înscris în Barou, și, fără întârziere, s'a aruncat în politică. Avea numai 23 de ani. Numele său, Dimitrie G. Ionescu i s'a părut banal, l'a schimbat și a devenit "Take Ionescu". Activ, simpatic, ambițios, e remarcat numai decât. Iar talentul lui oratoric i-a deschis toate ușile, chiar și pe acelea pe care partidul conservator, partidul "boierilor" nu le deschidea micilor burghezi, din Ploiești. Și iată-l înscris în partidul conservator, unde, în realitate, n'avea ce căuta.

Intrarea lui în viața politică, în anul 1881, luna Mai, coincidea cu marele eveniment istoric, Conferința din Berlin, unde puternicul Ion C. Brătianu, cu tot răsboiul nostru victorios din 1877, pierduse Sudul Basarabiei; coincidea, însă și cu alt mare eveniment sărbătorit trei zile la rând, de tot poporul românesc: proclamarea Regatului, apoteoza a renașterei țării românești. Și tot la acea dată s'a pus brusc așa zisa problemă a Dunărei, care pasiona opinia publică. Austria—a tot puternică pe vremea aceea—, cerea supremația reglementărei Dunărei prin substituirea vechei comisiuni a fluviului prin alta "mixtă" unde s'ar fi simțit la largul ei. Guvernul Brătianu a fost nevoit să se retragă, pe neașteptate, spre uimirea țărei. In dezbaterile parlamentare din acele zile, Take Ionescu, înghesuit în tribuna publică, asculta discursul mândrului Alexandru Lahovari și multă vreme i-a sunat în urechi acea superbă tiradă de antologie: "Această Dunăre e a noastră. Am plătit-o în destul în trecut căci au fost secole în care ea a dus la mare mai mult sânge românesc decât apă".

La vârsta de 26 de ani, Take Ionescu a fost ales în Cameră, pentru prima oară, la colegiul al III-a țărănesc din Jud. Ilfov. Odată cu el, I. C. Brătianu ajuta și pe alți tineri de valoare să fie aleși deputați. Al Marghiloman, C. Dissescu, C. C. Arion, Al. Djuvara. Despre debutul lui, cuminte și măsurat G. Panu scria: "Acest tânăr e plin de viitor. El este o adevărată podoabă pentru Parlamentul nostru".

Cariera politică a lui Take Ionescu începea. De acum înainte politica, cu vâltoarea patimelor ei, cu iluziile și decepțiile ei, cu suferințele, nedreptățile și amărăciunile legate de ea, avea să confiște exclusiv pe acest bărbat strălucit și să'l arunce într'o activitate fără odihnă.

Fără nume ilustru, fără avere, fără legături de familie, el a îmbrățișat politica din vocație puternică pe care o simțea din adâncul firei lui. Avea pasiunea luptei și curajul ideilor. Totdeauna în primele rânduri ale asaltului, totdeauna cu pieptul deschis, el era cel dintâiu la sacrificiu. Și mai avea simțul acelui element imponderabil care, adesea în politică, determină sau strică deciziunile, avea simțul posibilităților pe care îl mânuia cu adâncă pricepere. "Nici odată nu încerc să sparg zidul cu capul", spunea el uneori. Infrângerea lui Petre Carp în politica internă ca și înfrângerea lui Ionel Brătianu la marea conferință de Pace din 1917, el le atribuia lipsei simțului de a pătrunde arta "posibilului".

Acest simț al posibilului era o formă a clasicului spirit de măsură care definește pe adevăratul om de de Stat, imun himerelor, economisind energiile naționale prin neaventurarea pe drumuri care nu conduc nicăeri. O dovadă: era prin 1903-1906, problema Macedoniei agita opinia publică românească. Unele temperamente mai romantice dădeau problemei Românilor macedoneni un aspect revendicativ politic, pe care nu putea să-l însușească Take Ionescu. Intr'un articol "Chestiunea Balkanilor" publicat în ziarul "Conservatorul" din 21 Martie 1903, el scria: "Fără îndoială, nici un om politic român nu aspiră să anexeze Macedonia, nici să întemeze aici un Stat românesc. Noi ținem însă ca naționalitatea Românilor din Macedonia să fie conservată și ca noul regim, oricare ar fi, să dea Aromânilor cel puțin ceace ei au azi: garanția că vor putea cultiva limba lor maternă în toată libertatea". Intr'un discurs rostit la Botoșani, în Octombrie 1906, în calitate de ministru de Finanțe, el a exprimat aceeaș idee.

Și în ziua de azi Aromânii revendică garantarea aceluiaș drept: să cultive limba lor maternă în toată libertatea. Take Ionescu vroia să salveze esențialul: limba care fixează și păstrează naționalitatea.

Lunga, prea lunga guvernare de 12 ani a lui Ion C. Brătianu—șeful partidului liberal—provocase o coaliție generală contra lui, "Opoziția unită" compusă din tot ce viața publică avea mai de seamă. In Parlament, atacurile tribunei deveniseră tot mai violente. Până și regele era atacat. "Puteți, striga Take Ionescu, să mai stați încă la putere dacă Majestatea Sa nu va interveni. Dar trebue să știți—și aceasta e consolarea noastră—că un lucru vă va fi cu nepuțință: să cădeți în picioare". Și guvernul a căzut. Dar noul guvern, de abea venit la putere (Martie 1888) cu conservatorii Th. Rosetti, Carp și Maiorescu, a trebuit să înfrunte răscoalele sângeroase ale țărănimei, ajunsă în stare de plâns, în județele Munteniei. Probleme noui și grele apar la orizont. Camera a fost din nou dizolvată. Infrângere totală pentru liberali. Take Ionescu s'a ales deputat ca independent și declară de la tribună, cu tot curajul, că răscoalele țărănimii sunt datorite mizeriei, iar nu instigațiilor rusești.

In acest succint articol, firește, sunt nevoit să trec în revistă numai actele mai de seamă ale omului politic. Imi va fi, deci, iertat, că neglijez multe din ele.

In 1891, când împlinise 33 de ani, Lascar Catargi, șeful venerat al conservatorilor, oferi lui Take Ionescu Ministerul Cultelor și Instrucțiunei Publice. Un pas mare și hotărâtor în viața sa politică. El schimbă, imediat, temeliile culturei înființând obligativitatea învățământului. Incepu clădirea școalelor sătești. Inființă catedre noui universitare, a clădit Facultatea de Medicină de la Cotroceni, Institutul de Anatomie din Iași, precum și Școala de Bele-Arte tot din Iași ca și somptuoasa Universitate din acelaș oraș, etc.

Norii negri se adunau, însă, de odată și pe firmamentul național ca și pe cel european. In țară, țărănimea se mișca, ba ici, ba colo. Iar în 1906, la Berlin, apărea orgoliosul Impărat Wilhelm al II-a, despre care Papa Leon al XIII-a spusese: "Acest om va sfârși într'o catastrofă". Take Ionescu culese aceeaș impresie. In propriul lui partid, ramura boerească a conservatorilor, acumulau intrigi, neplăceri, umilințe pe care el le suporta din zi în zi mai greu. Take Ionescu fusese considerat un intrus într'o clasă boerească, unde, într'adevăr n'avea ce căuta fiul lui Ghiță Ioan.

Și iată că în Martie 1907 izbucni uriașul incendiu țărănesc care, în realitate, avea ca substrat trista stare economică a țărănimii, spoliată de un regim de contracte agricole, exasperându-le mizeria. Nemulțumirile s'au transformat repede într'o adevărată revoluție socială, și din vârful Moldovei s'a coborât până în Dolj și Mehedinți. Generalul Averescu a fost chemat în noul guvern liberal spre a reprima răscoalele țărănești cu orice mijloace. In acest timp, viața lui Take Ionescu devenise insuportabilă în partidul conservator, deoarece preconiza exproprierea moșiilor latifundiare pe care le dețineau tocmai fruntașii partidului din care făcea parte.

Take Ionescu, cu adâncă mâhnire, se hotărî să curme lupta intestină din propriul lui partid și în Ianuarie 1908 părăsi pe boieri, înființând noul partid "conservator-democrat". Ecoul în toată țara a fost de susprindere. Până și eruditul istoric A. D. Xenopol, I. L. Caragiale, fără a pomeni o sumă chiar de Ghiculești, Cantacuzeni, Bălăceni, etc., s'au înscris, de îndată, în noul partid cu temelii democratice. Urmă seria surprinzătoare de succese electorale. Noul partid a surprins chiar pe Carol I. Urmează și seria de ingratitudini. Le întâmpina cu liniștita lui bunătate. Nici un cuvânt amar. O singură dată l-am auzit spunând: "Cunoști frumoasele cuvinte ale lui Shakespeare? "Suflă, suflă vânt de ghiață, dar tot nu vei putea fi mai rece ca ingratitudinea".

Apoi, cerul în Balcani devine brusc amenințător. Intre Turcia și țările balcanice s'a rupt echilibrul, și un răsboiu crâncen se deslănțui. Take Ionescu, cu o luciditate admirabilă, văzu clar ce a urmat. El și-a dat seama că Turcia va fi învinsă și că viitorul deschide României mari și neprevăzute perspective de realizări istorice. Așa a și fost.

* * *

INCEPE acum capitolul cel mare, capitolul evenimentelor cu adevărat istorice din viața lui Take Ionescu, capitolul unei strălucite și înalt patriotice activități pe care n'o pot compara cu a nici unuia din contimporanii săi. Urmară zece ani plini, ocupați de cele mai înalte probleme politice naționale și internaționale, urmă risipa extraordinară de articole, de declarații în ziarele Apusului, urmă un număr nesfârșit de discursuri, de conferințe, de întruniri care adunate, ar forma zeci și zeci de volume, tot și toate concentrate direct sau indirect asupra unui singur ideal: "Unitatea națională a tuturor Românilor".

E foarte greu, e imposibil pentru cei cari n'au trăit în acei zece ani să'și poată închipui câtă activitate a desfășurat Take Ionescu. Și nici câtă viziune clară a zilelor de azi și de mâine a avut tot timpul, câtă măsură în acțiune, câtă abilitate și tact a pus în serviciul marei cauze. Sunt anii eroici ai acestui om.

Răsboiul cel mare, 1914-1918, intrarea noastră în răsboiu în August 1916; exodul la Iași, pacea de la Buftea, marea conferință de pace din Paris, transformarea Europei și, în fine, România Mare. Un măreț lanț de evenimente fără pereche în istoria noastră. Evenimente create par'că înadis pentru această fire neastâmpărată, setoasă de probleme mari, de soluții dificile și de țeluri mărețe. Epocă mare în care el și-a cheltuit viața cu dărnicie și entuziasm. N'am putință să fac aici istoricul acestor evenimente. Le-am scris în 1933 (*).

Să fiu scuzat că trecând peste evenimente cunoscute, voi insista asupra *omului*, asupra talentului său excepțional de orator și ziarist și asupra sufletului său ales.

Răsboiul cel mare constituia pentru Take Ionescu ocazia unică pentru realizarea visului secular al unității naționale. Dar pentru aceasta se cerea o condiție absolută: ca Puterile centrale, cu Germania în frunte, să fie învinse. Fără o înfrângere totală a Austro-Germanilor, visul României rămânea vis. Rupând deci tratatul de alianță care ne lega de Puterile centrale, trebuia ca în contra voinței formale a regelui Carol I și în contra unei părți a lumei politice să rămânem neutri doi ani de zile, să ne pregătim cât mai bine pentru ca în August 1916 să aruncăm armatele noastre de partea Aliaților anti-germani. In acești doi ani de neutralitate, a avut loc lupta epică pe care nici o pană nu o poate descrie, pentru așa zisa "intrare a României în acțiune". Alături de N. Iorga, cu N. Filipescu, V. Lucaci, Delavrancea, O. Goga, Dr. I. Cantacuzino a început acea neuitată campanie de elocință pentru trezirea conștiinței naționale și nimicirea acelora cari luptau, pe toate căile, să împiedice elanul patriotismului național. Și erau mulți și tari! Vechi amiciții se năruiau în acea epocă, mulți nu se mai salutau, rudele nu'și mai vorbeau, interesele cădeau uitate și între oameni nu mai exista decât o singură întrebare: ești pentru Aliați sau ești pentru Nemți? Cuvântul "neamț" devenise o injurie curentă, diferența de opinii născuse adevărate vrășmășii. Măreția cauzei care era în joc, scuza încă, toate excesele.

Animatorul principal în acea luptă era, fără îndoială, Take Ionescu. Discursurile lui, adunate în volum, sunt și vor rămâne de toată frumusețea. Intrânsele se găsesc multe fraze neuitate: "Cred în victoria Aliaților cum cred în lumina soarelui..."; iar când alți oameni politici se sileau să împiedice, cu ori ce preț, intrarea noastră în acțiune, el vibra de indignare: "Dintre toate suferințele cea mai amară e deziluzia asupra neamului tău...". "Pe noi ne-a ursit soarta să împlinim fapta cea mare". "Nu este om întreg care să fi devenit întreg fără să fi suferit; nu este suflet care să fi ieșit mare de cât prin chinuri repetate...".

Cel mai impresionant a fost, însă discursul "Instinctului național" ținut trei ședințe întregi de la tribuna Camerii, în Decembrie 1915. El a fost menit să termine prelungita neutralitate a României, neutralitate pe care prudența—socotită excesivă—a lui Ionel Brătianu o făcuse să dureze doi ani. Intreg parlamentul, fără distincție de partide, ovaționase cu căldură sfârșitul acestui vibrant discurs. "Sarcina de a scrie o epopee vie a căzut pe generația noastră, deși nu a fost o generație mai puțin pregătită pentru o viață eroică decât a noastră. Ea a trăit în îmbogățirea cam repede a României, a căpătat și un gust de bună stare care o gonește de la eroism. Și cu toate acestea, domnilor, pe generația aceasta a ursit-o soarta să îndeplinească fapta cea mare. Ea va fi sau groapa muncei de veacuri, sau zămislitoarea unor vremi așa de frumoase în cât vedenia lor mă smerește.

Peste șase luni, Ionel Brătianu, prudent și tăcut, se decide. România a intrat în răsboiu. Dar pregătirea noastră nu fusese întreagă. Am fost învinși. Bucureștiul căzu în mâna Nemților. Ne mai rămăsese Moldova; ne-am refugiat cu toții la Iași. Tristeță și nevoi. De nevoie, la Buftea s'a semnat o pace umilitoare cu Nemții.

In trista îngrămădeală din capitala Moldovei se impuneau noui probleme. Parlamentul—cât mai rămăsese—se aduna în sala teatrului. Membrii guvernului luau loc pe scenă. Take Ionescu nu a ezitat să colaboreze cu guvernul Ionel Brătianu. Intr'o admirabilă cuvântare, el a cerut ca "o largă reformă agrară să iasă din creerea României Mari ca și o democratică întindere a dreptului de vot". Cuvinte înțelepte, cuvinte noui care pe atunci aveau o rezonanță uluitoare, o rezonanță autentic revoluționară. In luna Iunie 1917, reforma agrară ca și reforma electorală au fost depuse pe biroul parlamentului din Iași. Atmosfera generală era grea, căci suferințele erau mari și generale. Viața era un calvar. Nu mai exista decât memoria greșelilor.

Take Ionescu a rostit un nou discurs din care nu mă pot opri de a reproduce câteva fraze neuitate: "Da, domnilor, așa a vrut soarta ca pe umerii acestei generații să cadă sarcina cea mai grea din toată istoria neamului nostru. Generația aceasta a făcut prima faptă mare: a declarat răsboiul. Azi face a doua faptă mare, când, pe cale legală, împlinește cea mai largă, cea mai îndrăzneață și, nădăjduiesc, cea mai fecundă dintre revoluțiile pe care le cunosc în istoria revoluțiilor legale". Era adevărat, deoarece Camera era plină de mari proprietari cari au votat ei înșăși propria lor deposedare.

Finalul acestui discurs pronunțat "într'un moment de chin cum noi n'am mai cunoscut" e poate unul din cele mai inspirate și impresionante din câte a dăruit elocința lui Take Ionescu.

"Răsplata noastră, domnilor? Răsplata individuală? Nici una. Istoria va uita până și numele fiecăruia dintre noi. Dar istoria nu va putea uita că pe un colț de pământ, strânși de nevoie, amărâți de chinuri, am avut nu numai bărbăția de a crede în victorie și de a spune: vom pieri, dar nu vom dezarma; dar am avut și bărbăția să ne decapităm singuri pentru generațiile viitoare" (10 Iunie 1917).

Răsboiul din Apus se continua, une ori cu succese îndoielnice. Dar în cele din urmă, Wilhelm al II-a fu învins, iar la Paris reprezentanții popoarelor mari, Wilson, Lloyd George și Clemenceau, s'au unit ca să fixeze o nouă hartă a Europei. Moment mare și pentru România, căci noi intrasem în răsboiu cu întârziere, și, înainte de victoria finală, încheiasem pace separată, la Buftea. In plus, ceream câștiguri teritoriale mai mari decât toți. Austro-Ungaria, învinsă, se bucura încă de mulți și puternici prieteni la marea conferință. Lupta era grea.

Take Ionescu era foarte îngrijorat, deoarece caracterul mândru, orgolios și netransacțional pe care nu odată îl întâlnise la Ionel Brătianu, îl credea nepotrivit pentru a câștiga sufragiile Occidentului în favorea cererilor noastre. Și asa a fost. Take Ionescu, cunoscut și apreciat, atât la Paris cât și la Londra, s'a decis să plece în Apus. Și începu dramaticul capitol al luptei revendicărilor noastre pe care nu'l pot descrie aici, în cadrul redus al unui articol. Clemenceau avea despre Brătianu o părere cam mediocră. Spunea că acesta nu era o "marfă de export". Pe Take Ionescu—deși nu'l cunoscuse încă—îl lăudase mult după articolele pe care le publicase în ziarul său în limba franceză "La Roumanie". In "L'homme libre", Clemenceau a scris textual: "Cernirea uriașă a luptei noastre un adevărat Român, a auzit-o. Ceva a tresărit în

(Urmează pagina 12.)

adâncul ființei lui, trezirea că marii strămoşi îl chiamă. Şi a răspuns. Nu pot, oare, să spun că Take Ionescu e un mare, un adevărat european?".

Anglia, de asemenea, îl cunoştea bine. In fiecare vară, el se ducea acolo, invitat la diferite castele unde avusese ocazia să cunoască mulți oameni politici şi legase trainice prietenii cu dânşii. Nu ar fi fost, oare, firesc ca Brătianu, cu totul necunoscut în străinătate, să nu se priveze de prețiosul concurs al inteligenței şi relațiilor lui Take Ionescu? Nu făcut-o spre mirarea generală.

Şi cu toate că Brătianu a plecat supărat de la marea conferință, România Mare tot s'a realizat. Şi la cei 137.000 de km. pătrați, cu vre'o 6-7 milioane de suflete, s'au adăugat cele trei provincii, împlinindu-se 304.000 km. pătrați cu 18 milioane de locuitori. Un grandios vis devenit realitate.

Take Ionescu a supraviețuit acestor evenimente numai trei ani. Repede, după unire, a pornit la drum ca să cunoască Transilvania. A întâlnit pe Iuliu Maniu, pe Al. Vaida Voivod, pe V. Goldiş, pe Cicio Pop. A vizitat oraşe pe care nu le văzuse încă, şcoli şi biserici seculare româneşti. S'a întors transfigurat. Se apropiau sărbătorile Paştelui, sezonul Italiei. La Neapoli, destinul a vrut ca el să cadă bolnav, şi să moară la Roma, în Iunie 1922. La înmormântare, Ionel Brătianu, prim-ministru, deşi bolnav, a ținut să vie în rotonda Ateneului şi să rostească un cald discurs funebru, lângă sicriul adversarului lui politic de totdeauna: "In înfăptuirea României Mari, se va spune totdeauna şi cu drept cuvânt: *mare a fost partea sa*". Când au ieşit aceste vorbe finale de pe buzele marelui orgolios, o mirare generală s'a văzut pe fețele celor prezenți. Dar mirarea a fost în favoarea, nu în defavoarea orgoliosului.

* * *

Oratoria lui Take Ionescu. N'aşi putea spune care din calitățile cerute oratorului predominau la acest om de Stat. Era frumos, era neobicinuit de simpatic, de o foarte vie inteligență, de o bogată cultură, cu o memorie care îl servea cu fidelitate, o uşurință de improvizare, căreia îi dădea intensitate căldura convingerei. Dar e greu să încerci a descrie un orator; chiar Take Ionescu spunea: "elocința e cea mai ingrată dintre arte, căci ea piere odată cu artistul. Pentrucă elocința nu stă numai în şirul de vorbe care ne rămân în minte, ci şi în mişcare, în glasul, şi mai ales în acea legătură misterioasă dintre cel care vorbeşte şi cei cari îl ascultă, singura legătură care dă oratorului acea stăpânire peste suflete, fie chiar pentru o clipă".

In dezbaterile parlamentare sau la bară, riposta lui deşi instantanee avea o lipsă: nu putea suporta ironia şi nici nu avea darul să, încrucişeze spada cu un ironist. De aceea la Cameră, ironia unui G. Panu îl turbura, uneori îl învingea. Repede, însă venea verva elocinții lui, plină de idei; venea peste ironia adversarului valul fermecător al talentului care ştergea totul. Nu avea o voce puternică. Nu era o voce de tribună; era o voce de parlamentar. Când Camera era furtunoasă sau ostilă, zgomotul îi acoperea cuvintele. Vocea lui era însă clară, suficient de timbrată şi plăcută. Departe de vocea subțire şi stridentă a lui Titulescu, dar nici nu atingea frumusețea vocei lui Marghiloman sau a lui Delavrancea. Fraza lui era rapidă, uşoară şi plăcută, curgătoare şi mai totdeauna încălzită de simpaticul său surâs. Nu'şi scria discursul; îl cugeta lung timp, mai ales în ocazii mari. Il gândea la masă, la plimbare, ziua ca şi noaptea. Adesea, în marele său biurou luminos din Str. Atena, 25, se plim-

TAKE IONESCU

ba tăcut, gânditor, de la dreapta la stânga; apoi se aşeza la masa de scris şi pe o foaie albă scria 4-5 idei conducătoare, fixate definitiv în mintea lui.

Mulți oratori—şi chiar dintre cei mari ca Poincaré, de pildă—îşi scriau cuvântările. La noi o făcea Titulescu, deşi îți părea că improvizează. Când îşi organiza discursul Take Ionescu era preocupat, mai ales, cum să treacă pe nesimțite de la o idee la alta. Dorea să alunece aşa de fin, aşa de abil încât auditorul să nu simtă de loc tranziția. In orice discurs, dorința de a reuşi în această abilitate retorică îl preocupa îndeosebi. Discurs scris făcea numai la înmormântări. Spunea că aceste cuvântări nu pot fi salvate de banalitate de cât printr'o formă literară impecabilă, pe care nu o poți atinge improvizând. Aşi reproduce în acest gen de cuvântări, cuvintele pronunțate la moartea vajnicului orator Al. Lahovary, podoaba partidului conservator, pentru care avea o adâncă admirație.

"Trei zeci şi doi de ani a fulgerat glasul lui cel puternic. In timpuri de slavă, ca şi în ceasurile cele negre, mâinele lui zdravene au stat aşa de încleştate pe steagul conservatorismului român în cât conştiința publică nu mai putea să deosebească steagul de stegar şi azi lacrimile ce ne podidesc curg şi pe unul şi pe altul". Iar mai departe: "ceace era mai mare şi mai frumos în elocința lui era *el*. Era omul frământat de patimă, de patima nobilă a binelui, dar de patimă. In treizeci şi doi de ani, el n'a trăit viața unui om, el a trăit viața unui neam".

Şi e locul să reproduc şi partea care priveşte elocința, fiindcă îl priveşte şi pe el: "A strălucit ca nimeni în cea mai ingrată dintre arte. In acea care piere odată cu artistul; pentru că elocința nu stă în şirul de vorbe care ne rămân, ci în mişcare, în glasul şi mai ales în acea legătură misterioasă dintre cel care vorbeşte şi cei cari îl ascultă, legătură ce dă oratorului cea mai pretioasă dintre stăpâniri, stăpânirea peste suflete, fie măcar pentru o clipă".

Take Ionescu aducea la bara Justiției aceleaşi calități cu care strălucea în politică: rapiditatea inteligenței, puterea improvizației, claritatea înainte de ori ce şi frumusețea formei. Era sintetic. Nici odată nu pleda mai mult de un ceas. Alegea partea esențială a procesului şi înlătura inutilul. Oviectiv şi onest în expunerea faptelor ca şi în expunerea doctrinară a tezei; iată pentru ce era cel mai căutat avocat dintre toți. Când ieşea din guvern, lua chiar a doua zi servieta de piele a Baroului şi urca scările somptuoase ale Palatului de Justiție. Ce liniştit e omul când are o profesie pe care o iubeşte.

Apariția lui în Palatul de Justiție făcea senzație şi plăcere, deoarece, chiar față de colegii lui modeşti avea o atitudine cordială şi un cuvânt amabil pentru fiecare. In lumea magistraților se bucura, cum e firesc, de un prestigiu deosebit, datori ştiintei, talentului şi probității pe care o aducea în pledoariile lui. Lucru straniu, tocmai el nu a fost, nici odată ministru de Justiție.

* * *

Bunătatea lui. In bogăția de însuşiri ale acestui om exceptional, este aceea în fața căreia "trebue să îngenunchi" cum spunea Victor Hugo. E bunătatea lui sufletească. Activitatea agitată de fiecare zi, vâltoarea luptelor politice în care dai şi primeşti lovituri în fiecare ceas, sunt de natură să altereze caracterul îngăduitor şi bun al omului. La el nici loviturile nedrepte, nici răutatea şi nici invidia de care se lovea în tot momentul nu au reuşit să umbrească bunătatea lui firească. El o cheltuia cu oricine. Cunoscut sau străin, era gata să'i vină în ajutor. Un biet țăran din munții Maramureşului (înainte de Unire) i se plângea, într'o scrisoare, că i s'a furat puşca de vânătoare cu care îşi câştiga existența. Take Ionescu, bine înțeles, nu'l cunoştea; i s'a părut, însă că era sincer. Deşi nu era bogat şi semna polițe când era la putere peste sumele ce avea în Bancă, i-a trimis 40 de lei, care pe atunci erau lei adevărați. Altă dată, fiind ministru, văzu pe uşierul lui cu capul între mâini. Nevasta lui căzuse bolnavă şi nu avea bani să o îngrijească. Numai decât ministrul i-a girat o poliță, pe care, la urma urmei tot el a plătit-o.

Dar bunătatea lui nu se evidenția numai în chestiunile materiale. O întâlneai mai ales în felul de a tolera nedreptatea, invidia, răutatea celorlalți față de el. De aceea găsesc că a fost o bună idee ca pe zidul cavoului de piatră albă unde odihneşte, în curtea retrasă a schitului din Sinaia, să se sape nobila lui cugetere: "Nedreptățile pe care mi le-au făcut alții mie nu cer nimănui să le regrete, căci eu le-am uitat; acelea pe care leam făcut eu altora, nu cer nimănui să le uite, căci eu le regret".

* * *

DACĂ vre-un cititor, care crede în logică şi în dreptate, s'ar întreba: oare acest om aşa de încărcat de daruri a fost el fericit în viață, aşi răspunde fără ezitare: nu, deşi a avut în viață mari şi multe satisfacții, deşi vanitatea lui a fost, adesea, pe deplin satisfăcută, vanitos, propriu zis, nu a prea fost. Fericit, desigur, nu a fost; cu o sănătate admirabilă şi neavând de invidiat nimic nimănui, fondul intim al sufletului său era pesimist. Viața cu scurtimea şi suferințele ei de tot felul, nu merită să fie trăită. "Viața este indiferentă", scrisese odată într'un album al societăței Presei, spre mirarea multora. Şi cum nu credea într'o viață viitoare care să compenseze pe cea de aici, îl biruia pesimismul. De multe ori, când era singur, îl găseam tăcut, dus pe gânduri între rafturile de cărți, frumos legate, care se ridicau până în tavan...

Ceace i-a umbrit viața neîncetat a fost invidia semenilor săi, o invidie care a început să se manifeste de la primele succese, de când a intrat în viața publică şi nu a dezarmat până a închis ochii. Acest sentiment urât care se strecoară în suflete mici şi orbeşte spiritul omului, acest simțământ tenace şi iremediabil, simțământ care face pe invidios să sufere de succesul altuia, l-a urmărit neîncetat pe Take Ionescu şi i-a otrăvit viața. Coaliția invidioşilor nu l-a iertat niciodată.

Nu cred că aş putea încheia mai bine rândurile de mai sus decât prin reproducerea a ceace Delavrancea a scris despre el: "Strălcirea lui Take Ionescu orbeşte pe cei cari nu pot privi în sus cu admirație, elocința lui fermecătoare irită capetele înguste şi învenineasă sufletele mici, inima lui bună—bună în toată noblețea cuvântului—fatal coalizează pe toți cei răi, vasta lui minte stârneşte pleava din rândurile adversarilor şi furia lor creşte pe măsură ce creşte numele aceluia pe [illegible] toții."

(*) In volumul "Take Ionescu" premiat de Academia Română.

Lausanne, Februarie 1958.

MARSUL IN BASARABIA

(Fragment dintr'un jurnal de razboi)

de ION V. EMILIAN

Iulie 1941

... Acum noi suntem în avangardă... Soarele apune în nori, ascunzându-se după o geană de pădure. Liniştea nu-i turburată decât de trapul cadențat al cailor. Ne uităm înainte, în dreapta, în stânga având parcă impresia că fiecare vâlcea, fiecare boschet ascunde o taină... Negura serii se lasă încet încet...

E întunerec bine când ajungem la Nedăbăuți... Intrăm în prima curte: grajdu-i gol, asemenea şi casa. Prin ferestrele deschise vântul suflă'n perdele, fluturându-le funerar. Dintr'un ungher, o pisică sare speriată răsturnând o oală...

"Inainte!" Răscolim, rând pe rând, curți, coşere şi case. Pretutindeni aceiaşi înfiorătoare pustietate. Zadarnic caută unii prin cotețe: şi păsările lipsesc. Fără ca nimeni dintre noi s'o mărturisească, simt ca aceiaşi întrebare frământă pe toti: Dece acest pustiu?

Spre centru, într'o curte răvăşită, tăciunii unui camion mistuit de foc luminează lugubru. Călcăm pe hârtii şi pe dosare pe jumătate arse: Regatul României, Primăria Municipiului Cernăuți. In dosul unor uluci: trei cadavre; sunt trei țărani romăni, bucovineni, cu bondița tivită cu negru şi ițarii'n creturi. Prăvăliți cu fața'n jos şi cu mâinile legate la spate, toți trei poartă'n ceafă împuşcătura caracteristică. Cine sunt? Cum au ajuns aici?... Asta-i treaba altora!...

"Inaintarea!" Satul pare nesfârşit de întins. Lăsăm în urma noastră uliți şi fântâni. Minune! Contrar obiceiului, niciun soldat nu se opreşte să bea apă. Sub greutatea paşilor noştri, câte-o creangă uscată trozneşte când. Intregul sat este învăluit în aceiaşi enigmatică şi dezolantă tăcere...

Piu-uu! Pi-uu! Pi-uu! Se trage'n noi depe-o uliță laterală, din dreapta.

"Culcat!" Ne trântim în şanțul drumului. Nimeni dintre noi nu trage. Trag însă, din urmă, "ține-caii"; gloanțele lor zboară băzâind pe deasupra noastră.

"Nu trage măăă!... "urlă Sergentul Datcu de cutremură tot satul.

In salturi de pisică, ştergându-se de garduri, Raicea pleacă cu grupa în direcția de unde s'au tras focurile. Umbrele camarazilor dispar în noapte. Doar cu urechea, le urmărim sgomotul paşilor... Apoi, nimic. Beznă şi tăcere.

S'a oprit şi Escadronul, aşa este rânduiala. Lângă mine, Mazilu trage un oftat. Greu mai trec minutele... Dar, deodată un şuerat haiducesc străpunse tăcerea. Avem şi noi codul nostru de semnalizare. Se aude din nou sgomot de paşi, prin mijlocul uliței de data aceasta. Camarazii ne aduc rezultatul isprăvii lor: un grup pestriț de ostaşi soviectici şi civili. O femee!

Ştergându-şi sudoarea cu o batistă mare cât un ştergar de colăcer, Raicea face raportul şi prezentările: "Băeții ăştia le băeți de condiție. Rămaseră de-ai lor care, după ce traseră în noi, fugiră spre Hotin. Pentru țivili nu pun însă mâna'n foc. Ie suspecți".

"Băeții" erau nişte tătuci, ruteni de prin părțile Storojinețului, mobilizați de câteva săptămâni şi trimişi ca umplutură la o unitate înjghebată în pripă la Cernăuți. Tunşi numărul zero, cu boneta trântită în chip de plăcintă pe vârful capului, cu mantaua încheiată de-a'ndoaselea şi cu moletierele mult prea scurte, bieții oameni aveau o înfățişare cât se poate de comică.

Dintre civili, unul era un urias, cu păr negru bogat şi pieptănat cu cărarea într'o parte; semăna mai mult a marinar. Celălalt era un omuleț slab ca un țâr, cu tăcălie şi guler scrobit; un fel de sinteză între contabil şi paracliser. Nici unul nici altul nu vorbiau româneşte.

(Urmează pagina 13.)

MARSUL IN BASARABIA

Mult mai interesantă, femeea avea demnitate în ţinută, ochi inteligenţi şi un surâs plin de graţie. Purta o fustă foarte scurtă şi cizmuliţe de iuft. Era şi tânără şi frumoasă... Ciudată societate

"Du-i la Escadron, Iconarule! Umblând prin Bucureşti şi prin Brăila unde vânduse "numai trufandale", Caporalul Iconaru avusese ocazia să înveţe bunele maniere. Mângâind închizătorul carabinei, invită galant pe rusoaică: "Poftiţi, Coniţă!"

"Inaintarea!" Drumul urcă în cotitură, lasă în urmă două trei gospodării şi iese din sat, în dreptul unor mori de vânt.

Aici trebuia să ajungem. Cotrobăim şi prin mori—şase la număr—vreo jumătate de oră, apoi începem să săpăm amplasamentele. Frânţi de oboseală, soldaţii nu prea au chef de săpat; scormonesc doar pământul stând în genunchi sau într'o rână. Un agent ne-aduce însă un ordin izbăvitor: ne schimbă Escadronul 3.

După miezul nopţii plecăm să ne odihnim, la eşalonul cailor la mână care, potrivit unui ordin "de sus" şi noţiunilor pe care le avea Plutonierul Iacob despre "Lupta în localităţi şi păduri", se instalase într'un câmp de sfeclă. Nici fân nici paie, doar haturi şi mâzgă... Oamenii îşi caută caii. Este o lege veche a Cavaleriei şi o necesitate: calul poartă întregul avut al călăreţului.

Scoţându-şi botul din traista cu grăunţe, Dac mă salută dând din cap. Mă aştern lângă el, proptindu-mi casca de un bulgăre jilav. Din depărtări, din miază noapte, se aude glas de tunuri. Dac ronţăie satisfăcut şi-mi suflă cald în piept. Din cer picură stropi de ploaie care, asemenea unor lacrimi, se preling pe obraz şi-mi lipesc genele...

* * *

"Don Locotenent, doriţi o cafea", întrebă Garbis, agentul meu numărul 3, prezentându-mi gamela după ce mă trezise sgâlţâindu-mă. Inţeleaptă idee! Dar unde naiba putuse Garbis să fiarbă cafea, în sfeclă?... Abia se luminase. La câteva sute de metri de noi: bubuituri înfundate...

Caporalul Mazilu care este un fel de şef de stat major al Plutonului, totdeauna le curent cu mersul operaţiilor şi cu situaţia „de ansamblu", ne aduce o veste proastă: Escadronul 3 care se pusese în marş a fost oprit cu foc la un kilometru de unde ne aflam noi. Alte ştiri: o singură baterie de-a noastră a trecut Prutul, Escadronul de tanchete al Brigăzii se află în sat, în Stânga legătura cu Vânătorii n'a putut fi luată, cu Dreapta suntem în vânt...

Bubuiturile se înteţesc. Sunt brandurile lui "4 Roşiori" care au ocupat poziţie la Est de morile de vânt deaseară.

Vine Vărzaru şi-mi comunică: "... la Don Colonel!" Bănuind despre ce poate fi vorba, ordon sergenţilor să fie gata cu grupele. Incalec şi pornesc în trap spre P. C.-ul Regimentului...

"Tătuţu"—asa-i spunem noi Colonelului—mă întâmpină surâzător, mă invită să desfac harta şi-mi spune cu glas molcom în moldoveneasca lui pitorească: "Iaca dragă, nişte moglani de ruşi l'au oprit pe Nae (1) pe dâmbul ista. Nae a fost rănit şi Firulescu se căsneşte acum să împingă înainte, dar nu poate. Ne pierdem vremea, dragă. Incalecă tu plutonul tău şi manevrează-i pe derbedei. Uite-aşa, te strecori prin acoperirile istea, la Sud de cota 287, ieşi la liziera păduricei de salcâmi Vest de Capilauca, descaleci, îi mături pe derbedei cu foc, încaleci şi porneşti în trap mare spre şoseaua principală, te opreşti la puţul ista şi mă aştepţi pe mine acolo. Inţeles?"

—"Am înţeles, Domnule Colonel!" Salut şi plec la Pluton...

"Incălecarea!" Facem "teren variat", coborînd şi urcând râpi, trecem prin tufe şi prin pârloage smârcuite. In măsura posibilului, echipele se străduiesc să ţină aproape, dar Plotonul s'a lungit din cale-afară... Oprim o clipă, ne regrupăm şi—cu carabina pe oblânc—ieşim la câmp deschis în formaţie clasică: în linie de grupe, grupele în coloană... O grupă de mitraliere ne-ar curăţa pe toţi... Avem noroc. Trezindu-se cu noi în flanc şi văzându-ne că venim aşa, ca la paradă vreo 10 ruşi din cei care opriseră avangarda noastră părăsesc poziţia şi fug în porumburi, fără să tragă un singur foc... Simt pe frunte broboane reci de sudoare şi inima bătând să spargă pieptul. Descălecăm ori nu descălecăm? In aceiaşi cadenţă, continuăm trapul. Alţi ruşi ţâşnesc din câmpuri de sfeclă şi lucernă şi intră în porumburi... Suntem în faţa şoselei principale, la puţul indicat de Colonel. Vărzaru îşi face semnul Crucii şi-mi spune: "E un om al lui Dumnezeu între noi!"

"Descălecarea" Trimitem caii la mână într'o porumbişte şi ocuăm poziţie de ambele părţi ale şoselei.

Cu o maşină "Tatra" soseşte şi Colonelul, însoţit de Maiorul german Allert. Ne onorează cu un "Brava, măi baeţi", desface harta, se uită cu binoclul în dreapta şi'n stânga şi arată apoi cu cravaşa în d i r e c ţ i a pădurii Rucsin.

Dinspre Nedăbăuţi, desfăşurate în trăgători, toate escadroanele Regimentului înaintează acum spre noi tăind poteci prin lanurile de grâu şi de secară.

Pe dreapta şoselii, cu plutonul meu la Centru, rămâne doar escadronul nostru. Intre mine şi Plutonul Barbu se intercalează grupa de mitraliere a Sergentului Galan. La vreo 50 de metri în spatele meu: Căpitanul Constantinescu Emil cu grupul de comandă al Escadronului. Drept în faţa noastră, a ieşit din nori Soarele...

"Inaintarea!" Mergem prin pârloagă, în pas liniştit şi la intervale reglementare. Deocamdată pot vedea până în flancul drept al Plutonului 1 care înaintează cu două grupe în linia întâia şi cu o grupă în linia a doua; Sublocotenentul Barbu îşi desbracă mantaua de ploaie şi o încredinţează unui soldat... In urma noastră, grupul de comandă al Escadronului mai zăboveşte un pic; Sergentul-Major Lupu încearcă telefonul. Se aude până la noi: "Alo Dunărea, aici Oltul!" In stânga mea, Raicea îşi îndeamnă oamenii: "Hai, mână mă, dă-i bătae, iuţeşte pasu..."

Aprind o ţigare. Multe-mi vin acum îmi minte. Mă gândesc la cei de-acasă, la Mama... Unde-o fi Marcel? Apoi, ca într'un film de scurt metraj îmi apar imagini de demult: Mânăstirea Dealu, Braşovul cu Tâmpa, Bucegii, lacul dela Băneasa... Mă văd student...

Intrăm în porumb. Inafară de Ene care deschide drumul şi de Mazilu care-mi poartă binoclul şi ţine mereu aproape, nu mai văd nimic... Imi pipăi pistolul din toc şi cele trei grenade "Kiser" pe care le-am agăţat de centură. Porombul foşneşte de parcă-l răscoleşte furtuna...

Iarăşi sfeclă... De data aceasta numai pot cuprinde cu privirea decât dispozitivul propriului meu pluton. Fiecare este la locul lui...

Altă porumbişte, acelaş foşnet... Unul strigă: "Rusănescu, unde moaş'ta eşti Rusănescule?"

In faţa noastră este acum o mirişte; grâul zace pe câmp fără să fi fost strâns în snopi. Dincolo de mirişte: porumb, dar până la porumb sunt vreo 150 de metri. Terenul este în pantă, noi aflându-ne în vale. Instinctiv, domolim pasul. Inaintăm, călcând pe aşternuturi de grâu secerat. In dreapta noastră, mitraliorii lui Galan urcă panta cărând cu ei piese şi cutii. Cele două plutoane care ne încadrează sunt pe aceiaşi linie cu noi. In spatele grupului de comandă care-şi face acum apariţia ştim că nu mai este nimic; al patrulea pluton a fost trimis de Regiment într'o misiune pe care noi n'o cunoaştem. Cu alte cuvinte, tot Escadronul 2 este acum pe mirişte. "Mai domol, mai domol" ne strigă Căpitanul din urmă.

Piu-piu-piu-piu! Piu-piu-piu-piu... Fără comandă, toţi ai noştri se trântesc la pământ. Nu mai sunt acum focuri răzleţe, ca la Nedăbăuţi, ci foc de arme automate care trag concentric din porumbul din faţă. Adevărată vijelie.

Incerc să mă îngrop în pământ, dar n'am lopată. De ce n'am lopată? Imi trag casca pe ochi şi-mi lipesc buzele de ţărână, desfac picioarele... Piu-piu-piu-piu... Fâş-fâş-fâş... Gloanţele cosesc iarba din jurul meu. Mi-e gura uscată, simt rece în spinare... Tremur.

Tac-tac-tac! Sunt mitralierele noastre. Trage Galan. Trage şi o puşcă-mitralieră dela Plutonul 1. Dela inamic, focurile s'au mai rărit. Din stânga mea, răcneşte Garbis ca în port la Corabia: "Bă fraţilor, care are să schimbe o hârtie de 500 băă?" Imi adun toate puterile şi mă ridic...

"Salt înainte!" Se ridică agenţii şi toată grupa Datcu. Celelalte grupe deschid foc ca la comandă. Doar Tache Ilie din Izbiceni nu se mai poate ridica. Rămâne culcat în grâu, cu faţa spre Cer, punctat cu roşu deasupra sprâncenei...

Alerg câţiva paşi. Mă opresc, desfac o grenadă dela centrură, îi sucesc cârligul şi o arunc în porumb aşa în neştire. Mă culc la pământ. O bubuiturră, apoi altele...

"Salt nainte!" Acum s'a ridicat tot plutonul. Trag mitralierele lui Galan, trage Barbu cu tot plutonul lui. In pas alergator, fără oprire, ajungem la porumb. In marginea lui, între doi dovleci, un rus mort. Lângă el, o armă de infanterie cu 10 focuri. Tuburi de cartuşe la tot pasul... Alt rus mort.

In sectorul nostru, focul a încetat. In schimb mult mai la stânga şi dincolo de şoseaua principală, lupta este în toiu. Ruşii trag acolo cu artileria, artilerie grea după cum socotim noi. "Săracii teleormăneni", exclamă Mazilu oftând (2).

Inaintăm prin porumb. Aici o cască, colo o puşcă cu baionetă în *formă de frigare, pansamente, o foaie de cort,* o manta... Ieşim din porumbişte în urcuş. In faţa noastră: islaz. Ruşii parcă au intrat în pământ...

Vine gâfâind dela Escadron Caporalul Tufiş şi ne comunică: "Opriţi".

(va urma)

---

(1) Căpitanul Fortunescu, comandantul Escadronului 3, rămas invalid după această întâmplare.

(2) Escadroanele 3 şi 4 din Regimentul 2 Călăraşi aveau în compunerea lor numai schimbaşi din Judeţul Teleorman.

MLASTINA DESNADEJDII

DE N. S. GOVORA

FARĂ îndoială că în şase ani se întâmplă multe. Altadată, în faţa bisericii din Paris, toate figurile mi-erau cunoscute, acum, majoritatea celor pe care-i întâlneam, îi vedeam prima oară. Mulţi au trecut oceanul, câţiva au trecut în cele veşnice iar alţii-din nefericire-deşi se mai găsesc în Paris, nu mai simt nevoia ca odată pe săptămână, să vină în rue Jean de Beauvais pentru a-şi întâlni compatrioţii, pentru a schimba păreri, pentru a se simţi alături, pentru a afla cele ce se mai întâmplă. Am fost mirat văzând parcate pe această scurtă şi îngustă stradă pe care se află biserica o mulţime de maşini şi, şi mai mirat am fost când mi s'a spus că cel puţin zece dintre ele erau ale refugiaţilor, adică ale acelor oameni cari, pe când mă găseam eu la Paris, cu mare greutate găseau în dulapul lor o cămaşă curată, atunci când se pregăteau să plece la biserică.

In şase ani, multe se schimbă!

Dar, cu cei rămaşi, cu cei veniţi, biserica era aproape goală şi după terminarea slujbei, pe strada Jean de Beauvais erau mai mulţi Sârbi decât Români, Sârbii venind şi ei la biserica românească, la o slujbă ce se face-aşa mi s'a spus-înaintea celei româneşti.

Am făcut cunoştinţă cu cei noi veniţi, am vorbit cu prietenii vechi. Am rămas surprins constatând că oameni care altădată treceau frontiere clandestin, alergau neliniştiţi la o chemare sau plecau să execute un ordin, se arătau plictisiţi, sătui de "aventură", burgheziţi. Unul îmi spunea că are acuma 70.000 de franci pe lună, că "i-a venit mintea la cap".

După masă, întâmplător, aveau loc alegeri. M'am dus mânat de aceiaşi curiozitate, de aceiaşi sete de a cunoaşte, de a constata. In total 53 de Români prezenţi. Altădată, erau vreo sută şi cincizeci, turbulenţi unii, obraznici alţii, neliniştiţi toţi, *interesaţi* toţi. M'am aşezat pe un scaun şi am rămas surprins de liniştea din biserică, de tăcerea de necrezut, figurile celor prezenţi îmi păreau ale unor oameni absenţi, cu gândurile în altă parte, toate aceste figuri păreau măştile de ceară dintr'un celebru muzeu al Parisului.

S'a deschis şedinţa, grav, solemn, straniu. Nici o opoziţie, nici o părere contrarie. Şi au început alegerile. Pentru cele 17 locuri de consilieri, se prezentaseră numai 14 candidaturi şi încă, şi din cei 14, câtiva au declarat că şi le retrag. Şi au început de astădată discuţiile, dar nu pentru a contesta o candidatură pusă, nu pentru a se ridica o contra candidatură ci, paradoxal, pentru a se ruga de unul şi de altul ca să accepte să i se pună candidatura.

Şi lucrurile mergeau greu de tot, timpul scurgându-se în această atmosferă apăsătoare de *desinteres* total, când pe fiecare figură părea că se citeşte aceiaşi dorinţă: să se termine mai repede şi să plecăm acasă. Şi altădată stătusem dela ora zece dimineaţa până la şase după masa, nemâncaţi, strada Jean de Beauvais fiind plină de oameni, ba chiar şi de femei, care aşteptau toţi nerăbdători rezultatul.

Acum, se stătea pe loc, după penibile pertractări erau convinşi doi ca să-şi pună candidatura, dar, ca în povestea "racul, broasca şi o ştiucă", trei anunţau că o retrag pe cea cu câteva minute mai înainte acceptată. Şi pertractările reîncepeau.

A trebuit să intervină fostul ministru Domnul Nicolae Dianu, care a atras atenţia celor prezenţi asupra pericolului ce pândeşte biserica din Paris: cu ocazia vizitei de astăvară în R. P. R. a foştilor ofiţeri francezi ce luptaseră la Mărăşeşti, reperiştii propuseseră redeschiderea unor instituţii culturale franceze în România, în schimbul predării bisericii din Paris. Şi apoi, patetic, cu părul alb, îmbătrânit, s'a ridicat colonelul Tomoroveanu: Domnilor, a spus el, repariştii cer biserica. Aceasta funcţionează în baza unei asociaţii cultuale, aprobată de autorităţile franceze. Dacă noi nu vom reuşi să alegem din mijlocul nostru organul de conducere, adică pe cei 17 consilieri, însemnează că asociaţia cultuală nu este viabilă şi cererile reperiştilor vor avea toate şansele să fie luate în considerare.

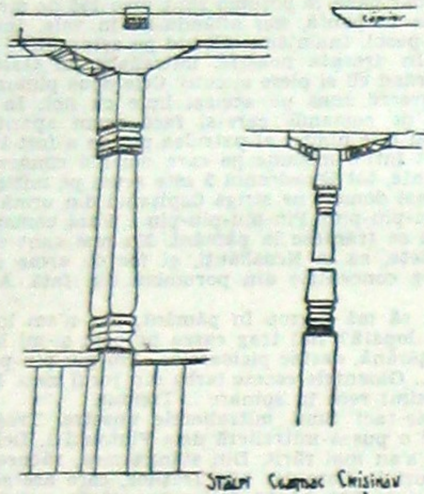
Cu toate că momentul era grav, mi-a venit să zâmbesc. Cu vreo opt ani înainte m'am pomenit invitat la masă de un alt colonel. Fusesem dese ori în casa acestui compatriot şi nici odată nu mi se oferise nici un pahar cu apă. Deastădată, masa era plină de bunătăţi. Mâncăruri fine-pentru prima dată în viaţa mea am mâncat melci prăjiţi la cuptor-iar băuturile scumpe, terminate cu şampanie. Şi nu eram singurul invitat ci mai mulţi, majoritatea oameni necăjiţi, unul dintre ei-astăzi are maşină la scară-avea o gaură respectabilă la pantaloni, într'un loc socotit de ruşine. Pentru ce toate acestea? Pentrucă peste câteva zile aveau loc alegerile dela biserică, colonelul care ne oferise melci şi şampanie voia să fie consilier şi eu şi cel cu pantalonii rupţi aveam calitatea de *alegători*.

(Urmează pagina 14.)

ARTA ROMANEASCA IN BASARABIA

Locuințele ca și arta casnică, atât de variată ca desen și colorit, sunt opera țăranului moldovean, care forma elita în aceste regiuni.

Marele poet rus, A. S. Puschin care a trăit în Basarabia și al carui bust se ridică încă pe una din străzile Chișinăului, a spus ca "Barbaria și ignoranța nu respectă trecutul, ne știind să se încline decât în fața prezentului; lipsa de cinstire cuvenită strămoșilor este proba evidentă a ignoranței și a imoralității". Citez acest fragment de gândire occidentală, aparținând unui scriitor rus, care face un straniu contrast cu violarea frontierelor țării noastre anul trecul căci poporul nostru a creat atâta istorie și atâtea tradiții pe acest pământ moldovenesc de mai multe ori milenar, așezat de o stranie fatalitate la marginile Europei și, din nefericire, în vecinătatea imediată a Asiei.

Stâlpi de lemn ai unei vechi case românești din Chișinău.

Mă aflam la Chișinău în 1918, puțin timp după eliberare și am vizitat în amănunt cartierele marginașe ale acestui oraș, căutând urmele vechei noastre arte naționale.

Bisericile pe care le-am văzut la Chișinău, fuseseră sensibil transformate în timpul ocupației rusești și mai păstrau, din cauza aceasta, foarte puțin din forma lor originară; altele, din contra, situate în locuri mai puțin supraveghiate, ca de exemplu biserica din Chăușani-mare oraș comercial care a fost un timp capitala Tătarilor din Bugeac, păzit de armată, având palate pentru Hani, și în care aveau reședința chiar reprezentanții diplomatici ai Statelor europene-sunt încă intacte ca formă exterioară, o formă destul de deosebită, și mai ales în interior unde frescele ca și sfinții, care țin în mâinile lor biserica *cladită de episcopul Daniel din Brăila, biserică veche de 250 de ani, se aseamănă cu oricare alt interior al bisericilor dela noi(3).*

In ceiace privește casele, aceste construcții modeste lipsite de soliditate, făcute din material nedurabil de către țăranii români și care, din această cauză nu pot fi prea vechi, au în Basarabia, ca în toate celelalte părți ale României, un nu știu ce semn de vechime și durabilitate, ceva etern care a înfruntat secolele și care se va perpetua atâta timp cat România și poporul român vor exista.

Acest ceva rezidă în dispunerea și forma caracteristică a casei românești, în acest instinct al artei și frumuseții care trăiește în fundul sufletului poporului nostru și care ne-a fost transmis din timpuri imemoriale, o artă populară complectă, originară și de o rară distincție.

Am găsit în aceste cartiere mărginașe ale Chișinăului multe case românești care păstrează formele lor vechi ca și decorația binecunoscută la noi, decorația crestăturilor în lemn și tencuit.

Am schițat și desenat în acuarelă, trei din aceste case mai caracteristice și originale. Ele au fost reproduse într'o carte de propagandă atunci când pacea a fost semnată și drepturile noastre istorice și etnice asupra acestei vechi provincii au fost recunoscute (4).

Ele reprezintă trei tipuri diferite de case vechi românești: prima, o veche casă boierească, situată în mijlocul unei curți mari, pe care am găsit-o intr'o stare de părăsire; a doua este tipul unei case de meseriaș sau plugar, asemănătoare caselor din restul țării, mai ales în regiunea dealurilor; ea era locuită de familia unui plăpumar român; a treia formează tipul unei case având la parter un local pentru magazin și dependințele sale și la etaj, o turelă, deasupra prăvăliei cu o terasă și mai multe camere. Acesta este tipul de casă al unui negustor sau meseriaș, al cărui acoperiș făcut din olane, ca și îngrădirea cu porțile înalte, denotă influența balcanică. Ea se găsește într'un cartier de negustori și meseriași.

Aceste case ca atâtea altele din cartierele mărginașe ale orașului, din care am reprodus după desene luate la fața locului câteva clisee, stâlpi, balustrade, streșini de lemn, etc. sunt dovada sigură a perpetuării poporului român în această provincie, unde chiar în capitală, sub stăpânirea rusească, s'a construit în stilul moștenit dela strămoșii noștri Tracii, stil răspândit dealtminteri în toata țara (5).

Arta țesusului covoarelor, care înfrumusețează astăzi multe case din București și alte orase, ca și unele muzee și colecții particulare, complectează arta populara veche românească, care s'a desvoltat în mod fericit în această nenorocită provincie. Este aproape inexplicabil cum această abilitate în țesutul covoarelor a devenit în mod exceptional înfloritoare la cele două extremități ale țarii: în Oltenia unde cele mai frumoase desene reprizentă în mod exclusiv flori și în Basarabia, unde predomină motivele geometrice care ne vin dela strămoșii noștri Traci și care predomină deasemeni în arta noastra populară. Bineînțeles, câteodată cele două sisteme de amestecă unul cu altul, totuși covoarele oltenești nu se aseamănă deloc cu cele basarabene. Cu toate că locuitorii celor două provincii iubesc în aceiași măsură florile, se disting în mod clar concepțiile lor diferite, care ajung la realizări ce se deosebesc unele de altele; varietatea desenelor basarabene este mult mai bogată, în timp ce compoziția desenelor oltenești este mai clasică. Un lucru rămâne însă sigur în orice caz: atât Oltenia cât și Basarabia se situiază pe primul plan în arta țesutului covoarelor românești (6).

Toate aceste manifestări superioare etnografice ale Basarabiei, dovedesc continuitatea și soliditatea drepturilor noastre, care, cu toate că nu pot fi puse în discuție, au fost amenințate în vara anului trecut.

(1) P. Gore. Comis. Monumentelor istorice; secția Basarabiei, anul 1924, pag. V. Prefața.

(2) St. Ciobanu. Ibid, pag. 1.

(3) N. Iorga. Neamul românesc în Basarabia, pág. 173-174.

(4) De curând, ziarul "Universul" a început să le publice și ele trebuiau să apară deasemeni intr'o carte asupra Basarabiei, pe care o pregătea profesorul Iorga, din însărcinarea Academiei române.

(5) Planimetria părții moldovenești a orașului Chișinău—deci partea veche—cuprinde străzile care duc la cele două piețe de aprovizionare, a fost socotită superioară în materie de urbanism, de către profesorul Academiei de Arhitectură din Petrograd; aceasta a fost făcută de el însuși în tratatul său asupra urbanismului.

(6) Pentru o completă edificare asupra acestui subiect a se consulta mai întâi: Arta populară în România de N. Iorga și Arta țăranului român de G. Oprescu.

(7) Articolul a fost reprodus de "Carpații" după un articol apărut în 1941.

MLASTINA DESNADEJDII

Insfarșit, cu mari opintiri, s'au completat cei 17 candidați, au fost aleși prin ridicare de mâini și, cel puțin așa se speră, repereul va întâmpina greutăți în planurile lui de a pune mâna pe biserica din Paris. Dar peste toate rămânea prezent *desinteresul*, plictiseala, amortirea.

E drept că au avut loc și câteva ciocniri, dar nu este cazul să vorbesc despre ele, căci nu aveau nimic comun cu Biserica, cu credința sau cel puțin cu lupta exilului. Faptul că unul dintre cei prezenți fusese dat afară din liceul militar, *acum patruzeci de ani*, pentru cine știe ce potlogărie minoră, nu-i dădea dreptul celui care știa, să îl aducă în discuție la alegerile dela biserica din Paris.

In zilele care au urmat ,am căutat să văd pe foștii prieteni de altădată și, în special, pe cei care nu asistaseră la alegeri. Intrebați de ce nu au venit, majoritatea mi-au spus că nu-i mai *interesează* biserica, că ei sunt sătui de această *țigănie românească*, că ei se duc la biserica grecească. Vina, aproape toți, o aruncau asupra unuia sau altuia dintre preoții români care se găsesc la Paris. Au fost inutile pledoariile mele, zadarnice încercările de a le demonstra că Biserica este ceva mai presus de un preot sau altul și chiar mai presus de un episcop sau altul. Că Biserica nu este o clădire, un preot sau un episcop că *Biserica nu este în afara noastră, ci în noi*. Că trebuiesc să caute pe preotul cel mai bun, pe episcopul cel mai bun, pe conducătorul cel mai bun și să-l urmeze. Nu am obținut nici un rezultat, fiecare rămânând pe poziția lui.

Și a venit și noaptea de înviere. Altădată nu ai fi putut arunca un ac în biserica din rue Jean de Beauvais și nu numai biserica dar și strada erau pline de Români. Puținii care aveau mașină la acea data-nu refugiați-erau obligați să și le parcheze pe alte străzi. Acum era loc berechet în biserică iar în stradă puteau sta liniștite mașinile tuturor.

Am luat de câteva ori masa cu unul dintre șefii refugiați și mi-am exprimat părerea că îmbunătățirea materială a refugiaților este un bine, că desigur se pot realiza mai multe lucruri folositoare, grație contribuțiilor ce aduc fiecare, contribuții mai consistente, având în vedere veniturile. Și răspunsul a fost întristător: "Te înșeli, dragul meu. Contribuțiile sunt astăzi mai puține, căci ele vin ca totdeauna numai dela cei săraci și—*din nefericire*—, săracii s'au împuținat. Majoritatea refugiaților de azi se *desinteresează* de chestiunile românești. Ai văzut la biserică. Toți se gândesc să se îmbogățească, să-și cumpere mașini, să se însoare, să-și facă o situație. S'a vorbit până acuma de robia dolarului, dar acuma a început și domnia francului și, probabil și aceia a pesetei. Singurul motiv pentru care unii mai vin la biserică, este acela de a-și arăta mașinile. In America le spun "car".

Am plecat descurajat și întâmplarea a făcut să-mi cadă în mână cartea unui francez, laureat Goncourt în unul din anii precedenți. Se făcea acolo teoria *desinteresului*. In oricare situație, în această carte, atunci când intervenea *desinteresul*, urma moartea. Da, acestui *desinteres* al nostru, îi va urma, mai devreme sau mai târziu, implacabil, moartea.

Acum câțiva ani, am avut un vis curios. Fiecăruia dintre noi, cred, i s'a întâm[illegible]ă se viseze acasă, intrat clandestin, temător să nu fie prins și să se trezească fericit că se găsește în patul lui, oricât de sărac, afară, în libertate. Mi se întâmplase de mai multe ori, dar visul pe care vreau să-l povestesc, m'a sguduit mai mult decât toate celelalte. Intrasem clandestin în România și ajunsesem în satul meu. Bătusem temător în geam și a ieșit tata, care nu mi s'a părut deloc înfricoșat, ci foarte liniștit. Văzându-mă pe mine temător, mi-a spus: "Liniștește-te, nu ai de ce te teme. S'a dat amnistia". M'am culcat și când m'am trezit, am văzut pe drum oameni cu lumânări în mână. Se întorceau dela înviere. Am ieșit repede, deși teama nu mă părăsea. Le spuneam oamenilor "Christos a înviat", pe unii îi cunoșteam pe alții nu, dar nici unul nu-mi răspundea, ci se dădea la o parte în calea mea. Și ceiace mă îndurera mai mult era faptul că ceiace mi se părea a citi în ochii lor, nu era teama, nu era groaza de a veni în contact cu un om scos din lege, nu frica de a sta de vorbă cu "un inamic al poporului" ci, așa mi se părea mie, ceiace-i făcea să se dea la o parte din calea mea, era un sentiment de silă, era greața care te face să te dai la o parte, pentru a nu atinge un vierme vâscos. Și mergând eu așa, printre lumânările care se dădeau la o parte, am întâlnit pe învățătorul Ion Hâncu. Mi se părea îmbătrânit, mult mai îmbătrânit decât îl văzusem eu în ziua de 5 Aprilie 1944—în drumul spre front făcusem o săritură până în satul meu pentru a-mi vedea pentru ultima oară pe ai mei—, când încercasem să-l îmbărbătez pentru moartea la Dalnic o ginerelui, prietenul meu, învățătorul Vasile Chetronie. Era cu părul alb, alb, aplecat de spate, în figura sbârcită îi luceau numai ochii ca două candele.

I-am întins mâna, dar a lui nu a pornit în întâmpinarea alei mele. Și nici nu s'a dat la o parte. Ca în poveștile din copilărie, bătrânul învățător Ion Hâncu s'a îndreptat de spate și din ochii lui au pornit fulgere: "De ce ai venit să ne ucizi speranțele? De ce nu ai rămas acolo pentru ca să trăiască legenda? Ii vezi?, tună el, arătând către marea de lumânări care se strânsese în jurul nostru, ei toți și cu mine, aveam o speranță. Tesusem o legendă. Hei! El e acolo departe, în lumea liberă. Nu doarme. Va veni într'o zi. Și ai venit. Dar nu cum te așteptam noi, ci ca o otreapă. Ai venit ca să ne distrugi speranțele, să ucizi legendele. Deacuma fă ce vrei. Rămâi sau te întorci, e tot una. Nici speranțele și nici legendele nu mai pot învia!"...

Și m'am trezit cu perina udă de lacrimi. Și apoi, pe străzile Parisului, ale Münchenului și mai târziu pe cele ale Madridului, m'a urmărit marea de lumânări de înviere și vocea tunătoare a învățătorului: "Ai distrus speranțele, ai ucis legendele!"...

Dacă din acest vis—sunt sigur că toți refugiații au avut visuri asemănătoare—, *desinteresații* noștri vor trage învățătura cea bună, va fi desigur un bine. Dar învățătura întreagă, nu numai aceia că nu trebuie să ne întoarcem în Țară ci și să ne dăm silința să facem ceva, le-

(*Urmează pagina* 15.)

MOARTEA EXILATULUI

DE B. I. GADEA

La marginea lumii
La marginea drumului
Pustiit de nalbă
Și de busuioc
Pe muchiea vântului
Unui alt soroc
Așteptam zadarnic
Pe muchiea vântului
Vântului văzduhului
Așteptat-am crainic
Unui alt noroc.

Scrumul și nisipul
'Nvinețise marea
Marea și cărarea
Zările și carnea...
Peste tot suspinul
Cobora uitarea
Și pe rugăciunea
Nădejdii ne'nfrânte
S'așterneau tăcute
Toată stricăciunea
Și putreziciunea.

... Doar în pragul nopții
Când se stinge-amurgul
Și pornesc la pândă
Strigoii și hoții
Fratele meu sare
Să-și înhațe murgul
Ca s'aștepte-acolo
La porțile morții
Dimineața rară
Când cântă cocoșul
Pentru-a treia oară...

La margnea lumii—
Ora Albă, albă—
Muream lângă drumul
Fără nici o nalbă
La marginea lumii
Intr'o dimineață
Muream lângă drumul
Fără nici o nalbă
Năpădit de ceață.

Zorile'ntristate
Zările albastre
Șovăiau aproape
Incă mai aproape
Lângă vătămate
Și-ostenite pleoape
Inchizând în ochii
Visurilor noastre
Inchizând de-apururi
Zorile curate
Zările albastre
Ale izbăvirii
Și iubirii noastre...

La marginea lumii
Pe muchiea vântului
Unui alt soroc
Așteptat'am vajnic
Pe muchiea vântului
Așteptat-am crainic
Unui alt noroc.

gendele create să nu fie false, căci va veni poate ziua când va trebui să dăm socoteala pentru toate falsurile.

E sigur că în jurul bietelor noastre existențe, acolo în Țara se crează legende. In nevoia lor de a se agăța ca naufragiații de orice scândură, crează legende în jurul celui mai păcătos dintre noi.

Și într'o noapte, în prima Sâmbătă după Paști, am fost invitat de un prieten la masă. Il cunoscusem pe acest prieten în vara anului 1945, în alte timpuri și alte situații. Prietenul plecase apoi în Algeria, în Indochina, Maroc, etc. Purtasem cu el corespondență, încercasem, atât cât mă ajutaseră puterile, să-l țin la curent cu ce se întâmplă și, mai ales, să-l îmbărbătez. Sub soarele arzător al Algeriei, în singurătatea forturilor indochineze, dorul întoarcerii la el fusese mai aprig. Și în plus, lăsase în Patrie o logodnică în jurul căreia—soarele si singurătatea își avuseseră cuvântul lor de spus—crease o aureolă romantică. De câteva ori ,se pare, scrisorile mele au avut un efect hotărîtor, prietenul renunțase la întoarcere.

Prietenul meu e poet, cântă minunat din vioară, compune chiar. Se pare că ține la mine, mai ales pentrucă, atunci când am fost arestat, am luat doi pumni în plus din cauza lui. In corespondența ridicată dela mine ,se găsea și o scrisoare dela el, în care, torturat, îmi cerea să mă duc la legația reperistă pentru a-i aranja cu ministrul de atunci-un fost coleg de școală al lui-întoarcerea. Eu refuzasem să mă duc la legație și răspunsul meu, pledoaria mea îl determinaseră, odată în plus, să renunțe. Dar răspunsul meu—cum era normal—nu se găsea în scrisorile ridicate iar rândurile lui erau o dovadă în plus că eram un... periculos agent comunist.

Venit în Franța chiar în epoca declanșării "Glasului Patriei", prietenul meu, ne mai putând suporta, se hotărîse să întoarcă. S'a dus la legație și-a făcut formele și... a venit revoluția din Ungaria. Acest sângeros eveniment a avut darul—mai mult decât scrisorile mele—, să-l sguduie. Și a renunțat definitiv.

S'a dus la cei în drept, cu mâna pe inimă, să-și povestească erorile, să ceară iertarea și locul pe linia de luptă. I s'au iertat toate, fară dificultăți dar, pentrucă a mărturisit deschis că pentru alegerea *transeului* în care va lupta, vrea să-mi ceară și părerea mea, i s'a ridicat iertarea și a fost pârît la autorități că este... agent comunist. A avut dificultăți cu poliția dar, în momentul venirii mele la Paris, toate acestea erau de domniul trecutului. In casa în care stă, casă pe care eu am numit-o porumbar, deoarece are niște scări înalte care se clatină și când urci ai în fiecare moment impresia că te vei prăbuși, mă primise, mă ospătase cu mâncare gătită de el, îmi povestise totul, îmi citise poezii, îmi cântase la vioară.

Și în această Sâmbătă de după Paști mă invitase din nou ,nu pentru a-l îmbărbăta pe el ci pe altul. "Vino! Un prieten se sbate în mlastina desnădejdii. De luni de zile te așteaptă. Știa dela mine că vei veni și... te rog să fii convingător." Am urcat deci din nou în "porumbar". Cel care mă aștepta, era un vechiu cunoscut. Un sculptor de mare talent, însă boem, șovăitor, sgâlțâit de când este în exil, de toate nevoile.

MLASTINA DESNADEJDII

Am luat masa împreună. Prietenul "indochinez" ne-a cântat din vioară și ne-a citit poezii iar sculptorul ne-a prezentat—din memorie—o serie de poezii ale lui. Am rămas surprins. Pe acest cunoscut îl știam numai sulptor, repet de mare talent, premiat la Roma, dar nu-l știam poet. Imi pusesem capul în palme și ascultam. Sculptorul îmi declarase că în afară de sculptură nu are prea multe în cap. Băiat de țăran, sărac, abia putuse face o clasă de liceu. Norocul îl ajutase să urmeze belleartele la București și apoi la Roma. Ne-a povestit de profesorii lui dintre care, cel care-i câștigase inima, fusese Han. Și—fără chiurasa culturii sau pseudoculturii—poeziile lui erau scrise cu inima. Imi plăceau.

Și apoi iar cântece la vioară și vin. Ne amețisem cu toții, dar sulptorul bea cu furie. O duce greu, e însurat cu a Română și din cei 30.000 de franci pe care-i primește pentru lucrul penibil într'o fabrică de cauciucuri de automobile și tractoare sau cam așa ceva, nu prea are ce face.

Voia să știe dela mine dacă sunt posibilități de întoarcere. Veneam din altă țară, credea că-i pot aduce un argument nou și mai solid. Și i-am desfășurat ideile expuse de mine în articolul "Problema întoarcerii", întărite de alte argumente scoase din evenimentele care au urmat după aceia și care, mi se păreau mie, îmi confirmau teza. Și pentru un moment sculptorul s'a luminat la față. "Vezi? i-a spus el "indochinezului", aceasta e ceva nou. Ceva care pare să se sprijine pe realitate".

Dar apoi romanțele, poeziile și vinul, l-au clătinat din nou. Și-a plecat capul pe piept și, ca un geamăt, a revenit întrebarea pe care mi-o pusese la început: "Dar noi când ne întoarcem?"

Era o atmosferă apăsătoare, "porumbarul" prietenului meu care părea că se clatină și el când cineva dintre noi făcea vreo mișcare, poeziile, vinul, romanțele și întrebarea sculptorului care revenea ca un leitmotiv, "Dar noi când ne întoarcem", crea un cadru lunar, propice nebuniei. Cu cât timpul trecea, cu atâta sculptorul se înrăia, devenea mușcător, arunca acuzații în dreapta și în stânga.

—De ce nu se face nimic? De ce stăm cu brațele încrucișate? De ce nu ia cineva comanda?... Iau eu comanda!, striga el ca iluminat. Și apoi se prăbusea din nou, își pleca capul pe piept. "Dar noi când ne întoarcem?" Iși dădea seama de inutilitatea clipei de svâcnire când se hotăra să ia comanda, își dădea seama că totul e inutil. Ii explicam că suntem sdrobiți, că evenimentele sunt contra noastră, că trebuiește să așteptăm. să ne lipim ca râmele de pământ, să ne menținem sănătoși trupește și, mai ales, sufletește. Va veni timpul, îi spuneam, când ne vom înălța fruntea, când vom reporni la luptă.

—De ce au fost sacrificați cei cari au fost trimiși în Țară?, relua el dârz atacul.

Ii spuneam atunci că se găsește într'o stranie contradicție, că puțin mai înainte condamna inacțiunea și acuma condamnă actiunea. Iși dădea seama și iarăși își pleca capul pe piept ,ca să revină întrebarea gemută, obsedantă: "Dar noi când ne întoarcem?"

—Prietene, i-am spus în cele din urmă. Nu mai arunca vina în dreapta și stânga. Vinovatul ești tu, vina e în interiorul tău, în inima ta care e bolnavă. Nu te condamn. Toți suntem bolnavi, în inima tuturor a început să roadă putregaiul. Cineva a prevăzut această groaznica etapă și i-a pus un nume: mlaștina desnădejdii. Ne sbatem toți în mlaștina desnădejdii. Și tu, și eu, și el, am spus arătând spre prietenul care stătea cu capul plecat pe vioară. Dar trebuie să ne smulgem. Câți vom scăpa de înnec și vom reuși să ieșim din mlaștină, vom mai face ceva. Dar să știi că vom fi puțini.

Dar nu tu, nu eu, nu el, nici toți care dela Viena la Sydney ne sbatem în mlaștina desnădejdii, suntem cei mai de plâns. In sbaterea noastră există încă *interes*. Și aceasta este important. Pierduți sunt cei pe care i-a cucerit *desinteresul*, căci *desinteresului* îi urmează moartea implacabilă. Pierduți sunt și cei ce au ieșit din mlaștina desnădejdii sau n'au trecut niciodată prin ea și acuma nu-i mai *interesează* nimic. Uită-te în Paris. Românii nu mai vin-spun ei-la biserică s'au supărat pe un popă sau altul, nu se mai întâlnesc, se ocolesc, se însoară, au copii, își iau cetățenii străine, mulți dintre ei căutând să ascundă că au fost odată Români. Publicațiile românești au murit seau vor muri una după alta, cele care mai trăiesc se târăsc în mijlocul indiferenței generale. Unii au ieșit din mlaștina desnădejdii, nu pentru a porni la luptă ci pentru a renunța la ea, alții sunt gata să se înnece. Gândește-te însă că în satul tău s'au creat în jurul tău legende. Țăranii tăi, țăranii aceia cuminți, nu știu că lucrezi într'o fabrică de cauciucuri de automobil, nu știu că ești gata să te înneci în mlaștina desnădejdii. Ei au creat în jurul tău o legendă. Nu pentrucă tu ești capabil să fii erou de legendă, ci pentrucă ei au nevoie să-și creeze eroi și legende."

Și i-am povestit și lui visul cu învățătorul Ion Hâncu.

Prin geam pătrundeau zorile. Am ieșit în stradă ca niște umbre, sculptorul se trezise complet, în dimineata bolnavă, păream spectre. Și pentru ultima dată sculptorul și-a plecat capul pe piept și a isbucnit în plâns: "Dar noi când ne întoarcem?"

Am plecat pe jos. Răsărise soarele, strada era umedă. Fără să vreau, îmi plecasem și eu capul pe piept. Aveam impresia că înaintez penibil într o mlaștină, că mă poticnesc, că mă înnăbuș. Și apoi am ridicat capul pentrucaașa cum fac de 14 ani-să mă prăbușesc și să mă ridic în aceiași zi, sau chiar de mai multe ori pe zi.

Pe străzile goale, cenușii, alături de mine, pășea învățătorul Ion Hâncu. Și mă întrebam dacă în acelaș moment nu pășeau alături de sculptor, nu un învățător gârbovit, ci o întreagă armată de umbre, care la întrebarea lui obsedantă "când ne întoarcem"?, îi răspundeau aspru: Inainte!

ECOURI

* In procesul de americanizare al fraților noștri de peste ocean, proces regretabil dar, din nefericire, normal, un rol de întârziere, de frânare, îl au Calendarele ce se tipăresc acolo în fiecare an.

Și anul acesta, calendarele tipărite sunt la înălțimea celor din trecut. Ba, ca sa spunem adevărul, aceste calendare se înbunătățesc în fiecare an și aceasta este, cred eu, una din influențele binefăcătoare ale exilaților.

Din articolele, interesante în totalitatea lor, remarcăm pe al Păr. Gherman întitulat "Acum zece ani", al Maestrului Aron Cotruș "Amintiri din Blajul de altădată", "Francisc Hubic Vertileanul" de Mgr. Aloise Tăutu, "C. Rădulescu-Motru, filosof" de Păr. Gh. Russu, poeziile Maestrului Cotruș și ale dlui Al. Gregorian.

* Calendarul "Solia" nu ne-a fost trimis nici anul acesta.

* Calendarul ziarului "America" este și el la înălțime. Articole literare, științifice, de popularizare, abundă.

In articolul "Constantin Brâncuși, promotorul sculpturii moderne", dl V. Posteucă polemizează cu "detractorii" decedatului sculptor. Dl Posteucă este liber să creadă ce voiește despre sculptura sau despre omul Brâncuși după cum liber este să apere pe "exilatul" Brâncuși numai că, pentru a convinge, trebuie să răstoarne argumentele "detractorilor". Ceiace, cred eu, este necesar, este convingerea, credința în cele ce scrie. Ori, îmi permit să afirm, nu cred câtuși de puțin în admirația dlui Posteucă pentru Brâncuși. Când cineva admiră pe un artist straniu ca Brâncuși, fiind el însuși artist, în opera lui, cu sau fără voie se vor descoperi influente brâncușiene. Brâncuși se află în unul din punctele cele mai avansate ale avangărzii artei. Se găsește dl Posteucă în unul din punctele avansate ale poeziei? Deloc. Dacă ar analiza cineva producția poetică a dlui Posteucă, ar constata că dsa se găsește pe undeva în apropierea lui Coșbuc, deci l-ar putea taxa ca pe cel mai conservator poet al exilului românesc. Nici o urmă brâncușiană. Nu am avea nimic de spus dacă articolul din Calendarul ziarului "America" ar fi semnat de dl Părvulescu. Laudele pe care le-ar aduce dl Părvulescu, ar putea fi socotite sincere. Dar ale dlui Posteucă?

Dl Nicolae Novac publică un fragment din romanul în manuscris "Oameni în opinci" și o antologie a toamnei în poezia exilului.

* O bogată activitate românească are, în Turcia, dl profesor Enver Esenkova. Dl Esenkova este, după câte știu, născut în România și a făcut liceul la Tulcea. Cum legăturile dsale cu România nu au avut la bază nici un interes economic-nici petrol și nici contracte de armament-ci numai firele acelea invisibile pe care le constituiesc cerul și străzile prăfuite ale copilăriei, dl Esenkova ne iubește Țara și consideră o datorie să fie ambasadorul durerilor și credințelor noastre pe lângă poporul turcesc.

Dl Esenkova face parte-dacă nu chiar dirijează secția de limba română a postului de radio Ankara, ține conferin,e, scrie articole, broșuri, etc., în favoarea României.

Recent, dl Esenkova a tradus și publicat, în limba turcă, o parte din poeziile lui Lucian Blaga, precum și drama "Ivanka".

* Vers, frumoasa revistă românească din Statele Unite, apare târziu, foarte târziu. Face impresia că emigrația românească se găsește într'o stare de delăsare, de deprimare, de sfârșeală. Această stare produce un desinteres față de manifestațiile literare, ziaristice, religioase, patriotice. Ea și nu nivelul scăzut al publicațiilor românești din exil face viata amară celor cari trudesc în acest domeniu. Personal cred că starea de deprimare este trecătoare, din străfundurile sufletului românesc va țâsni din nou speranța. Deaceia toate publicațiile românești cari sunt animate de credința că au ceva de spus, au datoria să învingă prin toate mijloacele perioada aceasta de desinteres, au datoria să supraviețuiască. Și, printre publicațiile pe care le considerer obligate să facă eforturi pentru a supraviețui, după părerea mea, se află și revista asociației "N. Bălcesu".

Din acest număr, apărut târziu, foarte târziu, număr închinat acelui om de bine care a fost Aurel Burtic, semnalez versurile dlui Virgil Vasiliu, traducerile din diferiți poeți români, dintre care cea mai remarcabilă mi se pare "El Zorab", "Zilele memoriale bucovinene" ale dlui Bendescu, versurile dlor Lututovici, Posteucă, etc.

Sfârșesc, dorind încăodată "Vers"-ului, să se smulgă din mlaștina desnădejdii.

* "Dacia" este o publicatie care-mi evocă amintiri. Sunt 13 ani de-atunci. Câtiva Români, fără adăpost, fâță nici un ban, cu sabia lui Damocles deasupra capului, urmăriți ca un vânat, într'o țara în care comuniștii făceau parte din guvern, și într'o vreme când în Patrie se colabora din plin cu bezbojnicii, fostele mărimi căutând sa se aranjeze cu învingătorii, câtiva Români zic, scot o publicație tiparită.

O publicație anticomunistă, în inima Parisului, în 1945!

Toți lucrau cu brațele și "Dacia" era fructul muncii lor. Era pe vrema când în Paris nu puteai spune că ești anticomunist. "Dacia" apărea clandestin, deaceia pe frontispiciu se citesc nume sonore, colonei cari erau numai căpitani, Buzdugani cari în realitate sunt departe de a fi fioroși, Jieni, Bolduri și Dumbrăvi. Și în dosul acestor nume erau inginerul Mihăescu, preot Petre Popescu, poetul Ion Țolescu, nuvelistul de real talent Faust Brădescu.

In acea perioadă de confuzie, de totală colaborare cu ocupantul, niște bieți aruncați de soartă, în inima Parisului, trăgeau clopotul de alarmă. Se striga lumii că România este anticomunistă, că nu vrea să moară. "Dacia" era trimisă tuturor oamenilor de Stat din acea vreme, tuturor miniștrilor, gazetarilor, parlamentarilor.

Astăzi, după 13 ani, îmi vine să strig cu mândrie: Și eu am fost acolo!

Și "Dacia" a avut un răsunet neașteptat. Pierre Hervé, redactorul șef din acea vreme al oficiosului comunist "L'Humanité" răspundea pe prima pagină, cu un articol întitulat "Ariergărzile hitleriene". Nu este oare inutil să întrebăm pe vajnicii anticomunisti de astăzi, unde se găseau, în ce publicatii și ce scriau în 1945?

Numărul de față al Daciei, număr jubiliar, este o trecere în revistă a luptei acestor oameni cari au dreptul să strige: Garda moare, dar nu se predă.

In afară de articolul dlui Horia Sima, mi-au plăcut articolele semnate de gral Chirnoagă—în special comparația cu careul dela Waterlo—, N. Iancu, ing. N. Roșca și O. Țârlea. Articole de amintiri pe care anii nu au puterea de a le face sa dispară, ci le învăluie în perdeaua de ceață a legendei.

* Cu ocazia zilei închinate "Bisericii persecutate", "La Alianza del Credo por la Iglesia perseguida" deschide un concurs de scenarii radiofonice cu următoarele condiții:

1) Tema va fi "Biserica persecutată" și scenariile vor fi scrise în castellană.

2) Trebuind să se supună dispozițiilor programelor Alianza del Credo, difuzate de radio Barcelona și alte posturi spaniole și americane precum și de postul de radio al Vaticanului, lungimea scenariilor nu trebuie să depășească patru pagini și jumătate în folio, bătute la mașină, cu dublu spațiu.

3) Numărul personagiilor nu trebuie să fie mai mare de zece.

4) Premiile ce se vor acorda sunt următoarele:

1) ...... 3000 pesete
2) ...... 2000 "
3) ...... 1000 "

Alte opt scenarii vor fi difuzate ca și cele premiate.

5) Scenariile vor fi predate până la 15 August 1958. Ele vor fi trimise în plic închis și cu un motto, la secretariatul general Alianza del Credo, calle Rosellón, 235, Barcelona, cu mențiunea "Pentru concursul de scenarii radiofonice". Manuscrisele devin proprietatea secretariatului general care își rezervă dreptul publicării și difuzării.

6) Juriul va fi prezidat de președintele Comisiei de presă și radio al Diocezii Barcelona și va fi format din personalități marcante cu dublu aspect, religios și radiofonic.

7) Decizia se va da în ziua de 24 Septembrie 1958.

8) Ziua împărțirii premiilor se va anunța la timp.

9) Nu este posibilă ținerea unei corespondențe cu participanții la concurs.

(Urmează pagina 16.)

* *Activitatea CASEI ROMANE din Rio de Janeiro este într'adevăr demnă de invidiat, căci nu scapă niciun act istoric şi naţional, să nu amintească coloniei bătută de griji şi nevoi, în majoritatea ei, faptele ce nu trebue să le uităm. Numai trăind în trecutul nostru greu însă eroic, avem lumina necesară sufletului întunecat de mizerie. Sub preşedinţia dlui Mircea Buescu, lucrurile merg strună, căci a invitat toate forţele româneşti la lucru comun, şi a evitat elementele cari sunt desagregante. Perseverenţa Dsale a fost plină de succes. Munca a fost încununată de victorii continui. Organizarea serbărilor ca să nu fie obositoare este iarăş un punct important al CASEI.*

La 15 Iunie 1957 *a avut loc conferinţa dlui Prof. I. G. Dimitriu, colaboratorul nostru, care a vorbit despre "Poezia românească în ultimii 13 ani". Dsa a caracterizat poezia până la August 1944, şi a definit poezia românească de astăzi în: poezie republicană (reperistă) poezia rezistenţei şi poezia exilului. Analizând fondul şi forma, poezia a fost caracterizată după tipuri astfel: "poezia" republicană (reperistă) tip Jebeleanu, poezia rezistenţei, tip Stegarul, poezia exilului divizată în poezie naţionalistă, tip Cotruş, şi poezie estetică, tip Busuioceanu. Urmează caracterizarea poeţilor din cele 3 categorii de mai sus.*

Lectura frumoasă a făcut-o dl Faust Bradescu, colaboratorul nostru, care a prezentat diferite inspiraţii ale vremii.

La 30 Iunie 1957, *în biserica românească adăpostită în biserica Sf. Nicolae din Rua Gomes Freire-Rio de Janeiro, s'a oficiat un parastas pentru pomenirea creştinească a scritorilor şi artiştilor diverşi morţi dela 1944 până în prezent. A oficiat păr. paroh Anchidim Uşeriu care a vorbit mişcător despre ilustrele personalităţi moarte fără să se plece duşmanilor Ţării. In acelaş sens vorbeşte şi dl M. Buescu, preşedintele CASEI ROMANE, care accentuiază recunoştinţa ce trebue să le purtăm acestor soli ai românismului în diferite ramuri de activitate.*

O colivă mare, îmbrăcată în tricolor, colacii noştri româneşti, şi "Veşnica pomenire" cântată cu lacrimi în ochi de întreaga asistenţă au mişcat inimile tuturor Românilor ce se aflau în biserică.

Sigur că vor fi fost mici scăpări din vedere, dar gestul CASEI ROMANE şi a Parohiei trebue să fie imitat de toate coloniile de pe întreg globul pământesc. Trăim doar prin morţii noştri scumpi, cari ne-au arătat cum au putut în situaţia în care se aflau ei la un moment dat, să arate că demnitatea este cea mai mare virtute pentru care putem muri fericiţi.

Alegerile dela 14 Iulie *au decurs în cea mai mare linişte. Lumea entuziasmată de activitatea comitetului din anul trecut, sub preşedinţia dlui M. Buescu, în tunete de aplauze, şi în unanimitate a aclamat realegerea aceluiaş comitet în fruntea căruia se află din nou dl M. Buescu. Ce mai vorbă, Vox populi... Iată noul comitet, căci au mai intrat câteva elemente din rezerva... neamului. In ordine alfabetică: At. Atanasiu, M. Buescu, L. Butculescu, A. Comnene, D. Dornescu, I. G. Dimitriu, D. Mihăescu, Al. Nicolau, Marcu Nicolau, I. Niculescu, Th. Oniga, M. Preotescu, P. Stoenescu, G. Teja, M. Teohari. Din motive personale dl Al. Nicolau a demisionat.*

Alegerea a fost prezidată cu mult tact de către Păr. Anchidim Uşeriu, parohul bisericii. Darea de seamă a fostului comitet, precum şi gestiunea financiară au fost aprobate. Acum, la lucru din nou!

In seara de 23 Noemvrie 1957, *la orele 7, a fost sărbătorită comemorarea lui Stefan cel Mare dela a cărui înscaunare s'au împlinit 500 de ani. Dl. Prof. I. G. Dimitriu a vorbit despre însemnătatea acestui mare eveniment istoric pentru noi şi celelalte popoare din răsăritul Europei, evidenţiind personalitatea marelui nostru voevod, ca organizator al Moldovei, ca diplomat, ca cruciat împotriva expansiunii otomane spre Apus, şi ca figură legendară intrată în sufletul poporului.*

Cu multe citate din poezia populară, cultă, cronici, etc., figura lui Ştefan cel Mare a dominat sala plină de public românesc ce-a apreciat just conferinţa confratelui nostru dela Rio.

A doua zi, 24 Noemvrie, a avut loc un mare parastas, cu slujbă specială domnească, pentru odihna sufletului prea măritului nostru Voevod Ştefan cel Mare. Serviciul divin a fost săvârşit de către Sf. Sa Păr. Anchidim Uşeriu, care a vorbit cu însufleţire despre domnia şi biruinţele marelui voevod moldovean, învingătorul Turcilor şi salvatorul creştinătăţii răsăritene. Un cor improvizat a cântat troparele de rigoare şi "Veşnica pomenire".

Parahia a servit coliva creştinească lumii, pentru pomenire.

* *In ziua de Sâmbătă, 30 Noemvrie 1957 a avut loc la Biserica Sf. Nicolae din Rua Gomes Freire-Rio de Janeiro, un parastas pentru pomenirea lui Corneliu Codreanu, întemeietorul Mişcării legionare, şi a celor 13 camarazi de luptă, asasinaţi mişeleşte din ordinul lui Carol II, la cererea judeo-masoneriei. Slujba divină a oficiat-o cu multă solemnitate preotul paroh Anchidim Uşeriu. Sf. Sa a vorbit despre jertfa mare a acestor martiri ai luptei anticomuniste, care, anticipat, au anunţat nenorocirea ce ameninţa România într'un viitor nu tocmai depărtat. Roadele domniei nechibzuite a unui rege anormal se văd şi se simt astăzi pe spinarea Neamului.*

Asistenţa a ascultat cu emoţie cuvântarea Sf. Sale.

După tradiţis s'a împărţit colivă şi colaci participanţilor la acest parastas de 19 ani.

* *In ziua de 12 Ianuarie 1958, a avut loc în Biserica Sf. Nicolae din Rua Gomes Freire-Rio de Janeiro, care adăposteşte parohia românească Sfinţii Trei Ierarhi Vasile, Grigore şi Ioan, parastas pentru pomenirea eroilor români Ionel Moţa şi Vasile Marin, căzuţi pe frontul dela Majadahonda la 13 Ianuarie 1937, luptând pentru Christos şi biserica lui, spurcate de liftele comuniste. Sfânta slujbă a oficiat-o înalţător Cuc. Părinte Anchidim Uşeriu, vorbind despre marea jertfă creştină a eroilor români în lupta anticomunistă din Spania.*

Lumea participantă a avut emoţia pe care o are cineva în faţa faptelor mari, cari sunt pomenite în momente grele ale poporului român.

S'a împărţit colivă şi colaci tuturor celor ce-au venit la această comemorare.

* *La 26 Ianuarie 1958 parohia română Sf. Trei Ierarhi Vasile Grigore şi Ioan şi-a serbat hramul (care ar urma în mod normal să fie la 30 Ianuarie). Intreaga colonie românească a venit să ia parte la această serbare anuală, care a contopit şi serbarea zilei de 24 Ianuarie, amintitoare de Unirea cea mică dela 1859 şi ziua de naştere a poetului Eminescu, geniul naţional al Neamului românesc (15 Ianuarie 1850). A avut loc slujba la biserica siriană, după care s'a aficiat te-Deum-ul la CASA ROMANA din Rua Santo Amaro-Rio de Janeiro.*

Dupa slujbă s'a cântat "Hora Unirii", urmând cuvântarea caldă patriotică a dlui Ing. D. Mihăescu, care a arătat faptul istoric al Unirii, figurile însemnate ale lui Cuza Vodă, M. Kogalniceanu, V. Alecsandri, C. Negri, etc., şi necesitatea unirii noastre de astăzi în faţa pericolului comunist. Lumea entuziasmată a jucat hora istorică, trecându-se la pomană apoi.

La 14 Decemvrie 1957 a avut loc în amfiteatrul uriaş din Rio de Janeiro "Maracananzinho" din iniţiativa Revissmo. Padre Helder Câmara, arhiepiscopul oraşului Rio Janeiro o serbare dată în omagiul refugiaţilor din Brazilia. Programul extrem de interesant. Au participat 14 naţiuni cari au prezentat dansuri, muzică, etc., ale ţării respective. România pribeagă a prezentat obiceiurile de Crăciun ale noastre, cu o "Stea" minunat realizată de către D. Dornescu, "Buhaiul" şi "Plugusorul" cu Guţa, flăcăiaşii lui N. Cristea, Dan Mihaescu, toţi la comanda lui N. Gheorghiu, care a recitat un pluguşor frumuseţe. Bicele şi buhaiul au fost aplaudate extraordinar. Corurile: O ce veste minunată, "Domn, domn să'nalţăm", şi "Bună dimineaţa" conduse maestrit de dna Inge Maria Dimitriu au plăcut publicului internaţional din amfiteatru. Corul a fost compus din Domnii: Ing. D. Mihăescu, Ing. Prof. Th. Oniga, Cdor. M. Teohari, Prof. I. G. Dimitriu, M. Ruse şi Doamnele Eug. Uşeriu, Maria Penea, M. Enăchescu şi C. Ruse.

Echipa românească s'a clasat a treia, după echipa ungară şi cea japoneză.

Organizarea acestei echipe a CASEI ROMANE se datoreşte muncii neprecupeţite a dlui Ing. Prof. Th. Oniga.

La 22 Decemvrie 1957, *Moş Crăciun a visitat pe copilaşii coloniei româneşti şi anul acesta. Moşul bun ca în totdeauna a adus şi anul acesta jucării şi pachetele copiilor, dar nu ca în alţi ani. Comitetul de doamne s'a străduit să realizeze ceva bun. Listele de suscripţie aduse de domnii Ing. Mihăescu, Ing. Marcu Nicolau, Atanasiu, Buescu, etc., au arătat că lumea se mai interesează de bucuriile copiilor.*

Corul ocazional care a cântat la Maracananzinho a cântat şi aci colindele străbune.

Şi de astă dată dl Guţa a fost un sfătos Moş Crăciun, care fost primit cu cântece şi poezii spuse frumos de către fetiţele Ileana Dimitriu, Nicoleta Uşeriu, Corina Carâp, Milena Duchiade, etc., şi de flăcăiaşii Leonard Carâp, Lucian Stoenescu, Gheorghiu şi Guţa.

Dl. D. Dornescu a aranjat sala şi pomul de Crăciun uimitor de frumos.

Toate aceastea se fac în Rio de Janeiro numai prin buna înţelegere dintre marea majoritate a oamenilor, cari dealtfel dau tonul păcii şi liniştii în Colonie.

Rep.

* *La împlinirea a 99 de ani dela UNIREA PRINCIPATELOR, tineretul, conştient de datoriile ce-i incumbă, fiind pe meleaguri străine ambasadorul suferinţelor Neamului, a sărbătorit acest aveniment istoric în căminul cultural al Mânăstirii Sf. Nicolae din Detroit, în faţa unei numeroase asistenţe.*

După intonarea celor două imnuri naţionale, american şi român, executate de corul Mânăstirii de sub conducerea dlui George Opriţă, a urmat vorbirea dlui Chirilă Ciuntu, organizatorul serbării, care a arătat în cuvinte simţite, imensa forţa morală adusă Neamului nostru de acest eveniment istoric, care de 99 de ani încoace şi-a continuat lupta pentru viaţă, cu imense jertfe de sânge. Să cultivăm acest patrimoniu moral, intelectual şi politic al unităţii, în oricare parte a lumii ne-am găsi, pentrucă numai aşa vom sfărâma planurile cumplitului duşman dela răsărit, care vrea să ne distrugă.

Au urmat apoi cântece naţionale executate de soliştii: Vichentie Ocolişanu, Joseph Căpăţână şi Dna Ecaterina Clig, acompaniaţi la orgă de dra Elsa Moscal, profesoară iar dl Augustin Şuleu a recitat poezia "Cine grija să-mi mai poarte" de maestrul Aron Cotruş.

Conducerea programului a avut-o dl Felix Lungu.

La sfarşit, I. P. S. S. Teofil citeşte un protest care a produs indignarea tuturor celor de faţă. Acest protest se referă la răpirea în Viena a dlui Traian Puiu, o importantă figură a emigraţiei româneşti. Faptul s'a întâmplat în ziua de 20 Ianuarie 1958 şi se bănuieşte că piraţii dela Legaţia reperistă din Viena au avut rolul principal în această răpire. "Ne mirăm, spune I. P. S. Sa cum într'o ţară conştientă de demnitatea ei se poate petrece un asemenea fapt, fără să se reacţioneze cu energie, ridicând proteste care să sguduie toată lumea. Se vede treaba că trupele comuniste s'au retras din Austria dar comuniştii au rămas şi lucrează ca la ei acasa!"

* *Comitetul de direcţie al "casei Române" din Rio de Janeiro, împreună cu Parohiile ortodoxe româneşti din Rio de Janeiro, au trimis la O. N. U. şi reprezentaţilor diplomatici în capitala Braziliei, ai marilor puteri occidentale, un document prin care se protestează contra faptului că deşi Ţara noastră se găseşte în al 14-lea an de ocupaţie sovietică nu numai că nu a fost eliberată, dar nici cel puţin problema eliberării nu a fost luată în considerare în conferinţele sau proiectele de conferinţe internaţionale.*

Mai mult "la ora actuală se fac mari eforturi pentru promovarea ideei unei conferinţe internaţionale de înalt nivel, între marile puteri occidentale şi Rusia sovietică, în carea aceasta din urmă caută de fapt să obţină cu orice preţ, nu desarmerea atomo-nucleară, cum susţine Moscova, ci recunoaşterea oficială a statu-quo-ului est-europeanţ adică al ocupaţiei. Comitetul de direcţie al Casei Române din Rio face apel la toate grupările româneşti din exil pentru a se solidariza efectiv la strigătul de alarmă lansat în capitala Braziliei.

Dela stânga spre dreapta: Ing. Mihăescu; Prof. Dimitriu; Dna Dimitriu; Dna Penea; Dna Useriu; Dna Comnene; Dan Mihăescu; D. Dornescu (sus); Dna Cocăneanu; Dna C. Ruse; M. Ruse; Ing. Prof. Oniga. Copilasii: Horia Dimitriu; Nicoleta Uşeriu; Mihăiţă Cristea.

Imprejurări străine de voinţa şi dorinţa noastră ne-au obligat să întrerupem contactul pe care l-am avut permanent dela 10 Mai 1954 şi până la 10 Septembrie 1957 cu dvoastră stimaţi cititori şi sprijinitori.

E inutil să relevăm amărîciunea provocată de această întrerupere pe care numai reapariţia şi continuitatea asigurată o şterg din sufletele noastre.

Odată mai mult efortul comun, înţelegerea şi dragostea desinteresată de înfăptuire românească, au învins obstacolele pe care soarta, ca o încercare în plus, le-a aşezat în calea noastră.

Să continuăm pe aceiaşi linie, siguri că biruinţa binelui asupra răului va veni să îndreaptăţească speranţele puse în justeţea cauzei româneşti.

Păstraţi neştirbită încrederea cu care ne-aţi urmat şi sprijinit.

E singura răsplată pe care o cerem pentru sacrificiile ce facem pentru a păstra legătura Dvoastră cu adevăratul suflet românesc.

Cu fruntea sus, să mergem înainte!

CARPATII

Revistă Culturală

Director: ARON COTRUS
Redactor: TRAIAN POPESCU

Redactia şi Administraţia:
Calle Villanueva, 43, Madrid.
Abonamente:
Anual: 5 dol. U. S. A.
Pentru instituţii: 12 dol. U. S. A.

ES MANUSCRITO.—MARSIEGA, S. A.